Szózat

Hazádnak rendületlenül
Légy hive ó magyar;

Ökomenikus, konzervatív, irodalmi és társadalomkritikai folyóirat

Alapította: Rakovszky József

XX. évfolyam

2010. március

ᛋᛖᛋᛟ ᚴᚱᚢᚴᛟᛏᛟ - ᚴᚱᚢᛋᛁᛋᛖᛋ - ᛋᛖᛋᛟ ᚢᚾᚷᚢᚱᚴ - ᚢᛞᛏᛏᚺᛋᛒ

Ady Endre
Áprily Lajos
Aranka György
Arany János
Babits Mihály
Cságoly Péterfia Béla
Császár Ferenc
Csokonai Vitéz Mihály
Darnay Kálmán
Döbrentei Kornél
Dsida Jenő
Faludi Ferenc
Fekete István
Fodor András
Füst Milán
Gavallér János
Gracza György
Homoly Erzsó
Illyés Gyula
Juhász Gyula
Kalász Márton
Kiss Benedek
Kányádi Sándor
Kosztolányi Dezsó
Nadányi Zoltán
Nagy Kálmán
Orbán Ottó
P. Csanádi Adalbert
Petőfi Sándor
Rakovszky József
Reményik Sándor
Somlyó Zoltán
Szabolcska Mihály
Szabó Lőrinc
Szervác József
Tamás István
Tormay Cecile
Tóth Árpád
Törőcsik Attila
Török András István
Vahot Imre
Zonda Attila

Szózat

Ökomenikus, konzervatív, irodalmi és társadalomkritikai folyóirat
Alapította: Rakovszky József

XX. Évfolyam 2010. 2. szám

Tartalom

Korkép: társadalomkritikai rovatunkban Tamás István; Kokárda című írását, Zonda Attila tollából a mai magyar márciusokról olvashatnak.

Időszerű: A főszerkesztő észrevételei és Török András István értékelője a magyar sajtó napján.

Homoly Erzsók bemutatja a százéves Nagy Kálmán nyugalmazott ezredest, a rangidős huszárt.

Ma divatos szóval hungaricumok a huszárok, ezek a sajátos harcmodorú könnyűlovasok. Olvashatunk Tabódy István kanonokról, volt huszárszázadosról, továbbá egy-egy könyvajánlót a Lenkey huszárokról és az utolsó magyar huszárokról, valamint Petőfi Sándor; Huszár és Illyés Gyula; Az ozorai példa című versét.

Emlékezet: március hónap jeles napjai és eseményei.

Hogyan zajlott le Pesten az 1848. március 15. forradalom, Arany János; Segítsük meg a hazát!

„Petőfi olyan költő, akit csak Burns-sal és Beragerrel lehet összehasonlítani, ő olyan meglepően egészséges természet egy beteges és elmélkedésre hajlamos társadalom közepette, hogy Németországban senkit sem helyezhetnék melléje; bennem is csak kevés ilyen ősi hangja nyilatkozik meg a természetnek.” írta Heinrich Heine Petőfi Sándorról, a lánglelkű költőről. Olvashatjuk Arany Jánosnak írt egyik levelét, valamint verseiből válogatunk.

Darnay Kálmán; Petőfi színésztréfája, valamint Petőfi és az ifjúkori szerelem, Török András István tollából.

Véres március! Az őszirózsás forradalom folytatásaként a már mindenét elvesztett degenerált arisztokrata, Károlyi Mihály gróf segítségével erőszakkal hatalomra jutott a kommün, a vörös diktatúra 1919. március 21-én.

Állj fel Hunnia; Rakovszky Józseftől, Átpingált márciusok; Döbrentei Kornél, Gavallér János; Nemzetünk.

Értékeink: Huszárnóták, katonanóták, Törőcsik Attilától.

Himnusz Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepére és Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepének hagyományiról olvashatunk.

A tavasz ébredése Fekete István nyomán, Áprily Lajos; Március, Kosztolányi Dezső; Harsány kiáltások, tavaszi reggel.

Március 22. természeti kincsünk a víz világnapja!

Szabó Lőrinc: Egy pohár víz! Valamint versek a vízről.

Portré: Csokonai Vitéz Mihály Lillája, Homoly Erzsóktól

Líra:Mese a szerelemről. Tavasszal kapcsolatos és szerelmes versek.

Kortárs líra: Szerkesztőtársunk, Tamás István költő bemutatása.

Porta: Ellátogatunk a felvidéki Alsó-Csallóközbe, Ekelre, Csokonai Lillájának szülőfalujába, valamint megismerkedünk a legszebb Gyümölcsoltó Boldogasszonyról elnevezett katolikus templomokkal.

Levél az olvasónak!

"*Háborúval álmodám az éjjel*
Háborúba hítták a magyart;
Fölhívó jeléül, mint hajdanában,
Országszerte járt a véres kard."
Petőfi Sándor

Az 1848. március 15-én kitört forradalmunk a magyar nép történelmének legdicsőségesebb napjai közé tartozik. Alapjaiban változtatta meg Európa történelmének további menetét, így méltó megünneplése minden magyar hazafi kötelessége. A nemzet hősies küzdelmének azonban mind a századik, mind a százötvenedik jubileuma keserédesre sikeredett a körülmények miatt. Hisz 1948. március 15-én már szovjet megszállás alatt, a kommunista diktatúra előestéjén ünnepelték a márciusi forradalmat, majd ötven évvel később, 1998. március 15-én a posztkommunista utódpárt kormánya a közelgő választások miatt hanyagolta el a méltóságteljes megemlékezést.

1848-ban a március 15-ei forradalom hatására olyan gyors, drámai, hosszú távú láncolata indult be az eseményeknek, hogy valószínűleg a márciusi ifjak, Kossuth és Petőfi is jobban megfontolták volna gróf Széchenyi István korábbi figyelmeztetését: „ A forradalom ránk nézve legveszélyesebb halálos betegség; nemzeti élet pedig a legfőbb cél, nem a krízis."

Az események nyomán a császár és az őt irányító udvari klikk – a kamarilla – a magyar nemzetnek tett engedménnyel egyidejűleg a Habsburg elnyomó politika hagyományos fogásához nyúlt: a Magyarország területén élő nemzetiségeket a szerveződő államhatalom ellen uszította. A kamarilla a magyarellenes mozgalom gócát Zágrábban szervezte meg, mivel a horvát nemesség soraiban az illírizmus, mint függetlenségi mozgalom bizonyos fokig már amúgy is megvetette a lábát.*A mozgalom vezetői március 25-ére horvát nemzetgyűlést hívtak össze Zágrábba, ahol határozatot hoztak Dalmácia, Szlavónia és a határőrvidék Horvátországgal való egyesítésére. Az így keletkező állam – mintegy a mozgalom céljául kitűzött ún. Illíria előfutára – a Magyarországtól való elszakadást célozta. A horvát nemzetgyűlés határozatát küldöttség vitte Bécsbe a császárhoz, aki a magyar kormány megerősítése előtt egy nappal, április 6-án, horvát bánná nevezte ki báró Jellasics József határőrezredest, a horvát függetlenségiek jelöltjét, a kamarilla kegyeltjét, a magyarok ádáz ellenségét. Ezzel a császár kiásta a csatabárdot a fiatal magyar állam és Horvátország között. A helyzet, amely az udvar cselszövése következtében előállott, hamarosan súlyos nehézségek elé állította a magyar kormányt. A horvát megmozdulás hullámai átcsaptak az ország egyéb nemzetiségi vidékére is: a szlovák egyházi vezetők május 10-én Liptószentmiklósra, az ortodox szerb főpapok május 13-án Karlócára és Saguna oláh püspök május 15-én Balázsfalvára hívtak össze nemzetgyűlést. Az udvar ügynökei eredményesen dolgoztak: a peremvidékeken az elégedetlenség egyre inkább népfelkeléssé vált, sorozatos rendbontásokra, véres eseményekre került sor. Áprilisban a délvidéki rácok (Bácsszenttamás, Bácsföldvár, Fehértemplom) majd ősszel az erdélyi mócok (Zalatna, Abrudbánya, Nagyenyed) által elkövetett vérengzések során tíz-tizenötezer magyart, köztük csecsemőket mészároltak le a lefizetett ortodox pópáktól feltüzeltek. Ezek az események késztették a forradalmi magyar kormányt arra, hogy egy egységes, jól megszervezett véderőt állítsanak fel, amely biztosítani tudja a forradalom nagyszerű vívmányait. Ekkor kezdték megszervezni a Magyar Honvédséget, amelynek első csatája Karlóca, 1848. június 12, bár emléknapját a pákozdi csatához kötik. Maga a honvéd (=hont védő személy) szó pedig a magyar nyelv sokszínűségének és gazdagságának egyik legszebb, sőt, talán a világon, egyedüli példája. A magyar-német szótárban a honvéd német megfelelője nincs benne. A szót a magyar-orosz szótár sem tartalmazza. Az angol szótár hungarian soldier-t ír, azaz magyar katonát, aki persze nem biztos, hogy a honját védi (lásd: Afganisztán vagy Irak). Az olasz pedig azt mondja: soldato di fanteria ungherese. Ez magyar gyalogos katonát jelent, tehát ez is melléfogás. A magyar történeti és etimológiai szótárban azonban olvasom, hogy a honvéd szó 1821-ben született, létrehozója Kisfaludy Károly, és azt is olvasom, hogy számos nyelvben használatos, így, magyarul ejtve. (Akárcsak a huszár- tehetjük hozzá).

A honvédek mind Délvidéken, mind Erdélyben megtorolták a magyarellenes cselekményeket; a kamarilla azonban, sajnos, elérte célját, mert sikerült elmélyíteni a Kárpát-medence népei közt a gyűlöletet.

A szabadságharc leverése után tizennyolc évvel a megrendült Habsburg birodalom megkötötte a Deák Ferenc és hívei által szorgalmazott kiegyezést, amely nagyban hozzájárult a nemzet időleges gazdasági és hatalmi felemelkedéséhez. A kiegyezés azonban magában hordozta az I. világháború utáni bukásunk, a kommün, illetve a trianoni országvesztés magvát - de ez már történelmünk egy másik fejezete.

Cságoly Péterfia Béla főszerkesztő

**Illírek alatt a délszláv, elsősorban a horvát népet értik. Eredetileg a mostani Szlovéniától- Észak Albániáig az adriai tengerparton fekvő ókori tartomány neve, bár egyes ókori szerzőnél a szűkebb értelemben vett Illyria csak azautariaták és ardiaeusok országát jelentette, amely az ie. 4. században alakult ki a mai dél-Dalmáciában (Horvátország). Az" illírizmus" mozgalmat, akár csak a délvidéki ortodox keresztény rácok és a katolikus sokácok, bunyevácok „Nagy-Szerbia" eszméjét a Habsburg ház tanácsadóinak sugallatára hozták létre.*

Zonda Attila: Márciusok

Amióta szétszaggatták a magyar hazát, kettő van márciusból, az egyik az összmagyarság főterén, a Kossuth téren, a másik egy székely fővárosban. Ez nekem így tetszik is, mert ha az egyik arcon csap, a másik megsimogat. Talán olyan is lesz egyszer, hogy egy március lesz, és az is simogató. Itt, Magyarországon már réges-rég kinyíltak a hóvirágok és a verőfényesebb helyeken egy-egy izmosabb ibolyabimbó is követelni kezdte az élethez, a kibontakozáshoz, a naphoz való jogát. Pedig megbánja szegényke, mert minél nagyobbra nő a virágja, annál nehezebben bírja az ő gyenge szára, lehúzza a fejét, le végig, ahonnan kihajtott, a virágtermő, kövér anyaföldig. De akkor ő már nem is virág, csak egy emlék, egy fájdalmas emlék. A szabad székely mit tehetne annál szebbet, jobbat, mint felveszi az ünneplőruháját, elindul Budapestre és ott is irány a Kossuth tér. Budapestnek, de főleg a Kossuth térnek igézete van, magyar szívet simogató, kedves kisugárzása, hívó szava, bája. A székely úgy érzi, hogy itt megkapja, ami neki hiányzik, a Kossuth téren, a magyar nemzet főterén végre belőle is, a hazátlanból hazás lesz, és ha csak az év egyetlen napján is, de szabad és büszke magyar. Azon a március 15-én vagy nagyon rosszul sikerült a szabad székely találkozása a Kossuth térrel, vagy inkább egyáltalán. Az a március 15-e volt, amikor a vaskordonok és a hatalmas, kigyúrt rendőrök még a meglepetés erejével hatottak. Tűnődtem, hogy melyik utcán közelítsem meg a Kossuth teret. Végül úgy döntöttem, hogy teljesen mindegy, mert ott úgy is már sokan vannak, nagy a tömeg, könnyen megtalálom. Egy biciklis hadonászva, idegesen jött velem szembe és én azt gondoltam, hogy biztosan kiment a levegő a gumijából, a szeretőjével vagy a feleségével veszett össze, vagy az anyósa öntött túl sok vizet a muskátlijára és attól mérges. A végén már kezdtem kételkedni, hogy biciklibelsőről vagy muskátli öntözésről lenne szó, mert igen sokan jöttek szembe és mindenki ideges volt. Megvetettem őket, haragudtam rájuk, mert hát milyen magyar az, aki március 15-én reggel fél kilenckor hátat fordít Kossuthéknak, jön visszafelé a Kossuth térről, és nem adja meg az illő tiszteletet a márciusi ifjak örök dicsőségének.

Nem kellett sokáig tűnődnöm, mert az egyik utcasarkon már nagyon sok ideges ember állott és majdnem valahány hadonászott, vitatkozott. Jó lett volna szó szerint megjegyeznem, ami ott elhangzott, de mivel ez nekem nem sikerült, tartalmilag nem idézem. Az utca embermagasságnyi vastag vaskordonokkal el volt zárva és a biztonság és hatékonyság kedvéért még sok rendőr is ott állt. De én tudtam, hogy ezek a rendőrök nem olyan rendőrök, mint otthon, ahol politiat ír, de ők valójában milicisták. Otthon sohasem állítom meg őket, nem kérdezek semmit tőlük, mert minden székelyföldi magyar tudja, hogy ezek nem értünk vannak, hanem ők a bukaresti országmentők kinyújtott karjai. Úgy tudtam, hogy Magyarországon, a magyarok maradék országában a magyar rendőrt meg szabad állítani, és ha nem tudod, hogy melyik utcán kell betérjél, szépen magyarul megkérdezheted őket és ők szépen magyarul útba is igazítnak. Én magam is megtapasztaltam már többször ezt, még egy darabig el is kísértek. Az emberek idegesen kérdezték, hogy miért zárták le az utat, hogy ilyen nincsen Magyarországon és legtöbbjük reménykedve indult el egy másik utca irányába. Odamentem hát én is az egyikhez, a legnagyobbikhoz, és köszöntöttem: - Adjon Isten jó napot!

- Jó napot!

- Csak azért zavarom, hogy megkérdezzem, miért nem lehet bemenni a Kossuth térre ünnepelni?

- Így döntöttek a parancsnokaink és ezt mi végre kell hajtsuk. - De hát a ti parancsnokaitok is magyarok, úgy, mint én, mint te, mint mindannyian. Mitől haragudnának ők Kossuthékra? - Nem tudom, hogy haragusznak-e Kossuthékra, de az biztos, hogy nekik is parancsolnak az ők feletteseik.

- Ki a legnagyobb parancsoló, a legnagyobb úr ma Magyarországon, akitől mindenki kellene féljen? - A miniszterelnök, Gyurcsány Ferenc. - Hát igen, erről a magyarról én is hallottam. Félni nem félek tőle, de hallottam róla. Nektek ő parancsol? - Az övé a hatalom ma Magyarországon. - És ti itt, az utcasarkon mind-mind Gyurcsány rajongók vagytok?

- A frászt vagyok én Gyurcsány rajongó, minket is szívatnak! - Mi az, hogy szívatnak? Székelyföldi magyar ember vagyok és ez a szó nekem szokatlan, nem értem teljesen.

- Az, hogy nem jókedvemből csinálom. Te aludtál ma éjjel, én négy napja nem. - És annak a ti híres Gyurcsány Ferenceteknek ki parancsol? Na, ki, na, ki?

A választ nem vártam meg. Ritka eset, hogy elköszönés nélkül hagyok ott valakit, de átvillant az agyamon, hogy ezek a rendőrök mégsem éppen olyan rendőrök, amilyennek én hittem őket. Bevihet, megverhet éppen úgy, vagy annál jobban, mint Szentgyörgyön a regátból betelepített és a román nemzet szolgálatára felesküdt rendőr-politista-milicista. Talán ezek is milicisták, talán ezek is egy nemzet terjeszkedését szolgálják, csak éppen nem az én nemzetemét, és éppen a mi rovásunkra és éppen a mi befizetett adóinkból. Milyen jót súgott a fülembe a magyarok Istene, mert hallottam, hogy sok érdeklődőt véresre vertek, még olyant is, aki bemutatta a magyar képviselői igazolványát, mint Révész Máriusz, Fideszes képviselő. Én azt hiszem, hogy az volt az ő veszte, hogy egy olyan, magyar rendőr ruhába öltöztetett személyt kérdezett meg, aki nem is ismerte a magyar nyelvet, valami ritkán beszélt, kisázsiai nyelvjárás volt az ő anyanyelve. Válaszolni nem tudott, ezért hát botjával lecsapott a magyar Fideszes képviselő fejére.

De Magyarország nem ekkora. Menjünk odébb, kelet felé egy pár száz kilométert és nézzük meg, hogyan ünnepelnek a háromszéki székelyek Erdélyországban, a megszálltan is szép Erdélyországban, Sepsiszentgyörgyön.

A főtérről a hömpölygő tömeg az Új negyedbe kellett felmenjen a Kicsi Stadionba. Hegyre másztunk és volt, aki a szerpentint választotta, mások pedig torony- vagy inkább tömbház iránt, a rövidítéseken vonultak. Az útkereszteződéseknél és az utak szélén nagyon sok milicista - így- állt. Szakmai feladatuk a forgalomelterelés volt, de nemcsak az. Arra ügyeltek, hogy nehogy véletlen egy alkoholgőzös „jó román" provokáljon minket, mert akkor ott, abban a helyben egy-kettőre megváltozna Európa térképe. Egy ilyen provokálót már láttam, éppen a főtéri '48-as emlékműnél, éppen a koszorúzáskor ment át az emlékmű előtt, de csak átment. Roppant vékonydongájú volt, ezért a kabátját szétnyitotta, hogy többet mutasson. Ilyenkor, amikor az ünneplő tömeg fölfelé hömpölyög, csak egy szikrától is lángra lobbanhatna a trianoni kazal. Fölfelé tartva a rendőrsorfalban megismertem Gyuri rendőrt, no, jól van, Gheorghe-t. Ebben nem vagyok biztos, hogy Gyuri-e, vagy Gheorghe, mert a családneve Ákátrinel. Ez magyar fordításban úgy jön ki, hogy a Kátrinel-é, továbbmenve, a

Klárá-é. Az ősei Madéfalváról menekültek ki, amikor az osztrákok rárontottak az alvó székelyföldi, csíki falura és legyilkoltak nagyon sok ártatlan székely embert és még a falut is felgyújtották. Klára nevezetű volt ő, igazi nevén Klára György. Ott lakik nem messze a közeli tömbházban és pásztorkutyát tart. Ezért sokszor kell sétáltassa és néha a városszéli fenyőerdő tisztásain elbeszélgetünk. Nem könnyű vele beszélgetni, mert ha magyarul szólok, akkor románul felel, ha pedig románul, akkor azzal pirít le rajtam, hogy magyarul válaszol. Nem is mondtam neki, hogy gyere haza, mert ő már hazajött hazájába, szép Erdélyországba. Üzenni szerettem volna általa a többieknek is, hogy gyertek vissza, gyertek haza, mert a mindenkori Magyarország a ti hazátok! Ne legyetek pénz- és hatalomsóvár, arcátlan, nyakkendős politikusok kampánykellékei, mert Moldvában, az ókirályságban nektek magyar Istenháza vagy Magyaristen ház sohasem lesz! Az román föld és mi a magyart kell megvédjük. Nem jókedvetekből mentetek el, a szabad székely életeteket mentettétek, de haza jókedvvel és örömmel jöjjetek, amíg megszűnnétek létezni, mint „Szent Están" nemzetsége!
Figyeltem a román milicisták sorfalát. A bakancsuk fényes, ragyog. A nadrág és a kabát vasalt, és ha arra néz az ember, majdnem mindenik vigyázban áll. Magyar történelmet, egy órát sem tanultam, de hogy ők mit tudnak Petőfiékről, a márciusi ifjakról, el sem tudom képzelni. Arra tanították őket, hogy a Kossuth vezette magyarok legyilkoltak több ezer ártatlan román embert. Erre tanították őket az iskolában, de vajon mit tudnak ők. Talán sosem tudom meg. De valamit mégis sejtek. Igen fényesek a bakancsok, igen vasalt és tiszta az egyenruhájuk és igen feszes, ünnepi a testtartásuk. Ezek megszimatoltak valamit. Ezek tudják a legfontosabbat a magyar forradalomról, Petőfi Sándorról. „…A hősöket egy közös sírnak adják,
Kik érted haltak, szent világszabadság!"
Ezek a regátból betelepített milicisták éppen azt tudják, amit kell. Sejtésem szerint éppen a székelyektől, a székely szomszédoktól, munkatársaktól, ivócimboráktól tudták meg, hogy honnan van annyi mosoly a sok ezer székelyföldi magyar arcán Szentgyörgyön, március 15-én, délután 15,30-kor. A Kossuth térre vezető lezárt út sarkánál kockázatos volt felelősségre vonni tettéért egy magyar rendőrt. De itt, a főtér és az Új negyed között a hömpölygő tömegből ugyancsak kockázatos és szokatlan kiintegetni egy román milicistának. Nem szoktam törődni a veszélyesség és a kockázat fokával, inkább az igazság parancsára hallgatok. Most is. A jobb karomat magasra kinyújtva a tömegből integettem Gyurinak, a román milicistának öltözött Ákátrinel Gheorghenak, akinek a neve eredetileg Klára, később Kátrinel, majd Ákátrinel. „Isten hozott, Klára Gyuri, szép ünnepet kívánok!" De ezt csak magamban gondoltam meg, kinek lett volna bátorsága ilyent kiáltani az ünneplő székely tömegből egy román milicistának. Hirtelen legalább öt-hat román milicista integetett vissza. Azt hiszem, azok tényleg valódi román milicisták voltak. Pedig én csak a Klára Gyurinak intettem. Egymásra néztek és megrestellették magukat. Ne szégyelljétek magatokat, fiúk, mert ti is az isteni igazság része vagytok! Petőfiék után az isteni igazság itt, a Kárpát-medencében pedig az, hogy: „A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!" Az igazság erősebb még az orkánnál is, még a Kárpátok hegyi patakjának zuhatagjánál is, nem lehet szembemenni vele. Az igazság maga az Isten, mert ő mondta: Én vagyok az Út, az Igazság és az Élet. És hogy ti is értsétek, román milicisták: Ego sum Via, Veritas et Vita. Petőfi Sándor a Világszabadságért halt hősi halált és talán ezért olyan fényes a milicisták bakancsa, olyan vasalt az öltözetük és olyan ünnepien feszes a testtartásuk. Ezt kellett volna szem előtt tartsa minden ember a Kárpát-medencében, Magyarországon, és akkor nagyon sok életet és vért és fájdalmat megspórolhattunk volna. Életet és vért és fájdalmat, magyart és románt. De hogyha erre, a magyarok Istenétől elrendelt spórlásra eddig nem voltunk képesek, akkor tegyük meg legalább most, minél hamarabb. A Kárpát-medencében föltartóztatni vagy megállítani a magyar szabadságharcosokat úgy sem tudta senki. Ehhez minden birodalom törékeny, erőtlen, gyenge volt és a végén mindenik megsemmisült.

Tamás István: A kokárda

Ez a nap is jól kezdődik, derűsen és napfényesen, de mégis nagykabátosan. Az utcák tiszták, már-már rendezettek. Időnként egy-egy nagy értékű autó lehúzott ablakain át, rágógumit nyuvasztó újgazdag pofák, nagy arccal ásítanak bele a friss reggeli levegőbe. A kutyát sem érdekli, hogy honnan, miből, vagy talán Isten adománya-e a több milliós járgány. Az emberek ébredeznek az ablakok mögött a függönyök megmozdulnak, itt-ott kinyílnak. Van, aki egyedül érkezik, vagy kisebb csoportokba vonul, mint hajdanán Bem apó a serege toborzóján. A szép virágokból kötött koszorúk mellett, hurkapálcikás zászlócskákat lenget, lobogtat a szél.
A kevély kidomborodott melleken, nemzetiszínű szalagok, kokárdák. Egynéhányukat látva, pironkodom és szégyellem, hogy magyarember vagyok. Talán így hivalkodva, színpompázva adják tudtomra a demokráciát, és érzékeltetik velem a megtestesült szabadságot.
Az út „baloldalán" kisebb tömörülés, amolyan igazi, de mégis valós, levitézlett gyászmenet. Deres, borgőzös fejű emberek „urak," sutyorogva éltetik a múltat, s eközben habzó pofával habzsolják a jelent, és jó előre feleszik előlünk a jövőt Egyikőjük arca máig álmomban is lidércként kísért. Még most is „félek" tőle, pedig már öreg, remegő, töpörödött semmi ember lett belőle azidő múlásával.
Most talán neki van a legnagyobb kokárdája. Büszke feje, mint egy szemellenzős harci méné. Szeme most is úgy villog, olyan tüzesen, eszelősen, de mégis önelégülten, akár azon a rég elmúlt márciusi napon, amikor gyermekkoromban, mellényemmel együtt tépte le hitemet; a nemzetiszínszalagot, a vélt szabadság szimbólumát. Szinte máig érzem az akkor még erős markolását. Körmei, mint sas karmok mélyen belemartak bőrömbe. Megütni már nem volt ideje, mert elszaladtam előle. Csak a jóistent szidta tehetetlenségében. Ez az ember mégis önelégült volt, és aza mai napig.
Azóta eltelt pár évtized; Istent és a csillagos eget változatlanul szidja, ugyanúgy, mint régen.
Családja rettegve, de mégis nagy tiszteletben tartja, és a lelkük mélyén valahogy, ők is a pokolra kívánják.

Lerombolni a bálványképeket: kritikai megjegyzések egy 80. születésnap kapcsán

Múlt havi számunkban szándékosan nem szenteltünk teret Csoóri Sándornak, azon egyszerű oknál fogva, hogy várható volt túlzó méltatása. Az ünnepségek és kritikák hűen tükrözték az elmúlt évtizedek szemléletét, amikor egy ember vagy eszme megítélésében nem ismerjük a kiegyensúlyozott középutat, csak a lenn és fenn, a hozsanna vagy a köpködés juthat osztályrészéül valakinek egy évforduló kapcsán. A magyar szellemi vagy egyre inkább szellemtelen élet kritikáiban sikeresen leküzdötte magát a politikai szekértáborok szintjére, pártállásához mérve dicsőítette vagy tett sunyi megjegyzéseket Csoóri munkásságára, kísérletet sem téve az elfogulatlan megközelítésre. Pedig egy író életének és műveinek szubjektív megítélését csak az őt olvasó közönség engedheti meg magának. A magát liberálisnak tekintő értelmiség hallgatása vagy fanyalgása, a nemzeti oldal közepének túlzott rajongása, jobb szélének hazaárulózása már semmi újjal nem tudott szolgálni. Ezen nincs mit csodálkozni, hiszen a magyar kritikai újságírás nagy részét ezek a szélsőséges reakciók jellemzik. Kicsit furcsának tűnhető hasonlattal Márai Sándor; Szindbád hazamegy-ből idéznék.
„Vigyázz, nem tökéletes mentor az, aki minden este egy fillér nélkül megy el hazulról, s hajnalban hazatérve francia pezsgőt és szarvasgombát hány!" Idéztem mindezt azért, mert ma a kritikai újságírást inkább a prostitúció, mint a kötelező szakmai tisztesség jellemzi. Köszönhető ez annak, hogy a Szabó Dezső által megírt politikai „görénykurzus" okításait legalább száz éve átvette a „szakma", és - bár rendszerek jöttek és mentek - átmentette napjainkig. Ezek a gondolatok csak azért jutottak eszembe, mert volt olyan, aki Csoórit egyenesen a nemzet lelkiismeretének aposztrofálta, holott munkásságát kétségek és hullámvölgyek is jellemzik.
Izgalmas a kérdés: hogyan válhatott egy kommunista diktatúrában szocializálódott fiatal értelmiségi népi íróvá? Aki versben dicsőítette Rákosit és Che Guevarát, és aki 1964-ben egy platformon állt Moldova Györggyel? A költő életútját, annak állomásait megismerve kapunk választ a fenti kérdésekre. A nyilvánvalóan meglévő kétségek és hullámvölgyek egy idő után ötvöződtek a nemzet ügyei iránt való érzékenységgel, s ez a változás szükségszerűen lélekváltozással is járt. A kétségek és hullámvölgyek csipkézete helyére töretlen ív kezdett felrajzolódni, amely elvezetett az erdélyi kisebbség és a hazai vidék védelméhez, később kijelölte az utat az MDF felső köreibe, sőt a Magyarok Világszövetségének elnöki székébe. Csoóri Sándor szellemi nagysága semmivel sem lesz attól kisebb, hogy életútját kritikai megjegyzések kísérik. Különösen akkor, ha senki sem vette a fáradságot, hogy szétválassza irodalmi és egyéb tevékenységét. Ugyanakkor, ha száz év múlva elolvassa valaki ezeket a napokban készült születésnapi méltatásokat, és összeveti az előbb említett művekkel, könnyebben megérti az összefüggéseket: megérti azt, hogy miért csúszott ilyen mélyre az értelmiség folytatólagos árulása miatt napjainkra a nemzet.

–cspb-

Gallicus magyarsága - a magyar sajtó napján

"*...miként a klasszikus görögök logoszában a szó és a szellem elválaszthatatlan egységet képezett, úgy a publicista munkája is elválaszthatatlan a korszaktól, amelyben éppen létrejön...*"
(Gallicus)

A hazai sajtóra illetve annak szabadságára gondolva mindig eszembe jut az az újságíró, akinek hangjára 1951 októberétől kezdve emlékszem; huszonöt éven át hallhattuk, hallgathattuk a Szabad Európa Rádió adásában. Bő két évtizedig hetente háromszor, később kétszer sugározta a rövidhullámú adó a müncheni stúdióban szerkesztett tíz perces műsorokat (1956 őszén gyakran naponta, vagy naponta többször is jelentkezett e programmal az adó). A szerkesztő a Reflektor című rovatában a Rákosi- majd a Kádár-rendszer diktatúrájának hazai eseményeit elemezte. A Reflektor hallgatói Gallicus néven ismerték a szerkesztőt, pontosabban a hangját. A lendületes beszédmód, a hibátlan mondatszerkesztés és hangsúlyozás, az elemzések szerkezete, felépítése, az összefüggések feltárása és a következtetések levonása, de főleg az igazság kimondása emelte a Reflektort a leghallgatottabb műsorrá.
l990. március végén jött a hír: Gallicus, távol a hazájától, meghalt. Kilencven évet élt; egyidős volt a XX. századdal. (Akkor annyit megtudtam, hogy régebbi újságírói neve Mikes Imre, eredeti neve pedig Győri Imre volt; kollégái általában Mikes, a rádióhallgatók Gallicus néven emlegették.) '90 őszén sikerült megtudnom a szerkesztő özvegyének, Vera asszonynak címét, s ezután közel tíz évig leveleztünk; távoli lakhelye és Pest között ezalatt száznál több levél ment és jött. Hamar megtaláltuk egymáshoz a hangot: egy-egy levél több oldalra rúgott, veszélyekkel teli idők leírásával, fényképekkel, dokumentumokkal. Előbb csak férje életének egy-egy részletére derült fény, de aztán munkásságának egész íve kirajzolódott. A Pesten született tehetséges, de roppant kritikus szellemű fiatal újságíró huszonkét éves korában ment Erdélybe. Több ottani lapnak volt munkatársa, szerkesztette a Nagyváradi Naplót is; ugyanaz lett a szerkesztői szobája, amelyben Ady Endre is ült szerkesztő korában, és amelyet Ady távozása után Mikes megjelenéséig a laptulajdonos Fehér Dezsőné lezárva tartott. A neves publicistát aztán magyarsága és markáns igazságérzete miatt kitoloncolták Erdélyből.

A küldött anyagok nyomán Mikes kevéssé ismert munkásságáról vagy azzal kapcsolatos témáról írtam néhány

cikket.[1] Többször céloztam Vera asszonynak arra, hogy a Reflektor-kéziratoknak itthon lenne a helyük – így talán van részem abban, hogy 1993 óta az anyag az Országos Széchényi Könyvtárban kutatható.
A sajtószabadságot illetően Mikes Imre munkásságának legjelentősebb szakasza 1946-ra és '47 elejére esik, a Párizsi békeszerződés tárgyalásának illetve aláírásának időszakára. A publicista háború után a Magyar Nemzet című lapot tudósította Párizsból. '46 folyamán a békekonferencia idejére a külügyminisztérium szervezett egy Párizsba kiküldendő különleges sajtószolgálatot; ennek a tizennégy tagú csoportnak Mikes is tagja lett, vezetőjének pedig Rákosi Mátyás kedvelt emberét, Boldizsár Iványt tette meg a minisztérium. A csoport tagjai havi 102000 (százkétezer) frank fizetést kaptak a minisztériumi pénzalapból, ami akkor – Mikes szavaival – "megkülönböztetett anyagi helyzetet jelentett". Ő azonban ezt az összeget visszautasította, mondván, hogy az befolyásolja újságírói munkásságát, függetlenségét és elfogulatlanságát; így továbbra is csak a Magyar Nemzettől kapott fizetését vette fel. [Ugyanekkor családjának tagjai igen szűkösen éltek itthon, a Váci úti lakásban – TAI.] Boldizsár a busás összeg visszautasítását tudomásul vette, de figyelmeztette a publicistát, hogy a csoportot egy bizonyos "fegyelmi kör" köti. Egyéb okokból is támadt közöttük ellentét, de a leglényegesebb ok a Szovjetunió küldöttének, Visinszkij külügyminiszter-helyettesnek az élesen magyarellenes beszéde váltotta ki. A sajtószolgálat tagjainak tilos volt ezt a beszédet közölni, Mikes azonban áthágta ezt a tilalmat – lelkiismereti okokból, ahogy visszaemlékezésében írja –, és telefonon beolvasta a beszédet a Magyar Nemzet szerkesztőségének. Ezután kénytelen-kelletlen a sajtószolgálatnak is közölnie kellett. Az év végén a Magyar Nemzet szerkesztőségi titkára, Horváth Zoltán telefonon tudomására hozta Mikesnek, hogy több cikket nem fogadhatnak tőle, mert a főszerkesztőt, Hegedüs Gyulát Rákosi figyelmeztette, hogy ha Mikes neve vagy cikke még egyszer megjelenik a lapban, "a felháborodott tömeg magatartását nem szavatolja" – vagyis a plebsszel szétvereti a szerkesztőséget. [Mindez még a kékcédulás választás előtt! – TAI.]
Rákosi '47 február 10-én üzenetet küldött Mikesnek: "…magára vessen, hogy ilyen helyzet alakult ki közöttünk. A támadásokat és intézkedéseket azonban nem kell véglegesnek tekintenie. Amennyiben engedményeket tesz, az affért elintézettnek tekintem." Mikes válaszának lényeges mondata – ami miatt élete végéig nem jöhetett haza – a következő volt: …"ragaszkodom lelkiismereti szabadságom integritásához, s meggyőződésbeli kérdésekben kompromisszumot nem kötök."
Megszívlelendő magatartás minden tollforgató embernek. De jó lenne, ha a hazai bértollnokok példát vennének a lassan elfelejtett Mikes Imréről, Gallicusról!
2010. február 23.
Török András István

_____
[1] Pl.: Vakáció Viroflay-ben Szózat, 2007. Március-április

Vitéz Nagy Kálmán, a rangidős magyar huszár

Mottó:
A huszár a világ első katonája,
Még az angyalok is mosolyognak rája.
Mikor összeveri pengő sarkantyúját:
Elpengeti rajta minden gondját, búját.

Ha fölveti magát gyors paripájára:
Repül a csatába ... szél sem ér nyomába.
Czikázó villám száll a kardja hegyére,
Azzal írja nevét a csillagos égre.
(Pósa Lajos: A magyar huszár)

2009. december 11-én méltó módon és igazán bensőséges hangulatban köszöntötték Európa legidősebb huszártisztjét, vitéz Nagy Kálmán m. kir. huszárkapitányt, ill. nyugalmazott huszár ezredest a 100. születésnapja alkalmából rendezett ünnepségen, Budapesten, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Márványtermében.

Nagy Kálmán 1909. december 8-án Nyíregyházán született. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1931-ben avatták huszárhadnaggyá. Nyíregyházán, Budapesten, Pápán, Munkácson, Nagyváradon és Rimaszombatban szolgált. 1941-ben a délvidéki hadműveletekben vett részt, majd a Körösmezőn és a Tatárhágón harcoló csapatokhoz osztották be. 1944 júniusától 1945 áprilisig már a hazai harcok részese volt a Kárpátok mentén, az Alföldön, a Duna-Tisza közén és a Dunántúlon keresztül Ausztriáig vezette huszár századát, ahol amerikai hadifogságba estek. A B-listázás során a hadseregből eltávolították. 1948-ban önként jelentkezett, hogy eredeti hivatását folytathassa. Szolgálatát a Honvédelmi Minisztériumban őrnagyi rendfokozatban, hadtörténeti előadóként kezdte meg. Részt vett a Hadtörténeti Intézet újraszervezésében valamint a Hadtörténeti Könyvtár felállításában. Később a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia

hadtörténelem tanára, majd - már alezredesként - a hadtörténelmi tanszék helyettes vezetője lett. 1956-ban ő mentette Mindszenty hercegprímást az Egyesült Államok Nagykövetségének budapesti épületébe, amit egy újságíró lefotózott. Ezen fénykép alapján koncepciós perben első fokon tizenöt évre ítélték, amit másodfokon nyolc évre mérsékeltek. Hatvankét hónapot volt börtönben, 1963-as amnesztia keretében szabadult. Ötvennégy évesen ismét új szakmát tanult, nyomdai korrektorként dolgozott még 25 évig, és onnan ment nyugdíjba. 1990-ben rehabilitálták. Munkásságát a honvédelmi miniszter a Honvédelemért Érdemérem I. fokozatával, míg lakóhelye Budakeszi 2004-ben a díszpolgárság adományozásával ismerte el.

A Hadtörténeti Múzeumban rendezett ünnepségen Fodor Lajos ny. vezérezredes a Magyar Huszár és Lovas Hagyományőrző Társaság elnöke ismertette vitéz Nagy Kálmán életútját, köszöntőt Bali József, a Hadtörténeti Múzeum védelempolitikai szakállamtitkára mondott, majd az ünnepeltnek átadta a minisztériumi elismerést, egy díszkardot, mellyel Kálmán bácsi még huszárvágást is tett. Dr. Holló József ny. altábornagy HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum igazgatója is megajándékozta a 100 éves huszárt. Dr. Pál János, a Magyar Huszár és Lovas Hagyományőrző Társaság /Közhasznú Egyesület/ ügyvezető elnöke és Fodor Lajos ny. vezérezredes, a Magyar Huszár és Lovas Hagyományőrző Társaság elnöke is ajándékokat adtak át az „öreg” huszártisztnek. A Magyar Huszár és Katonai Hagyományőrző Szövetség nevében az elnök, vitéz Győrffy-Villám András hagyományőrző dandártábornok és a szövetség titkára, Székely Tibor hagyományőrző alezredes köszöntötte a rangidős huszárt. A hivatalos ajándékozást követően pedig számos régi ismerős, barát, bajtárs köztük pl. Olexa József Balassagyarmatból, Meleg Antal Budapestről és Vályi Gyula Rimaszombatból is további jó egészséget kívánt. Az ajándékok átvétele és a köszöntések fogadása után v. Nagy Kálmán ny. huszár ezredes mondott beszédet. Meghatódottan köszönte meg a jelenlevőknek, hogy ilyen ünnepélyes keretek között tisztelték meg őt 100. születésnapja alkalmából. Szerényen megemlítette, hogy ő ezért nem tett semmit, végezte a dolgát, este lefeküdt, és reggel felkelt. Valójában nem tett mást, mint amire az 1931-es huszártiszti felavatásán tett esküje kötelezte. A legnehezebb pillanatokban is tettre készen kiállt a magyar haza szolgálatáért! Ezt a feladatát az íróasztal mellől sem felejtette el és ott is lelkiismeretesen teljesítette. „Nem tudom, hogy lettem 100 éves, de nagyon szerettem a családomat és a feleségemet. Az élet értelme, annak folytonossága, az ember születése maga a csoda” – fogalmazott, s gazdag gyermekáldásra buzdított minden fiatalt. Beszédje végén tréfásan jegyezte meg, hogy annyi minden történt vele a száz év alatt, ha elkezdené mesélni, akkor az bizony száz évig tartana. Megemlítette, hogy szerinte a huszár és a magyar egy fogalom, mert a huszárhagyományőrzés és a magyar értékeknek a megőrzése egy és ugyanaz. A múltban sokan hangoztatták, hogy a legszebb magyar katonai örökség, a magyar huszár. „A huszár szellemiség nem hunyt ki, továbbfejlődik, folytatódik. A huszárszellemtől átitatott ember - jóságos természete mellett - bátor szívű, nem ismer nehézségeket, válságos helyzetben pedig merész” - mondta önmagát vénülő huszárnak nevezve. Azt is elárulta, hogy még mindig aktívan dolgozik. S mint megtudtuk következő könyvének a témája: Egy öreg huszár élete és emlékei...

Vitéz Nagy Kálmán ny. hu. ezredes, hadtörténész még 2004-ben tett kijelentésével zárjuk ezen köszöntő sorainkat „Itt volt a legvégső ideje annak, hogy a legutolsó, még élő öreg huszárok élményeit összegyűjtsük, háborús emlékeiket megörökítsük, 1914 és 1944 huszár hőstetteiről, a fiak, unokák megemlékezzenek, a huszármártírok sorsát megidézzük. Minden nemzedék büszke lehet a magyar huszár történetére, hazaszeretetben, példamutató bajtársiasságban pedig vegyen példát róluk!

Áldott legyen a huszár emléke! Isten segítsége kísérje az utódok életét!”

Kép és szöveg: Homoly E.

Március - Böjtmás hava – Tavaszelő - Kikelet hava

A középkori magyar naptárakban a március, mint Böjtmás hava szerepel, mivel a nagyböjti időszak második része legtöbbször erre a hónapra esik. Rovásírásos emlékeinkben szerepel, mint a Kikelet hava.

Március 2. - 193 éve született Arany János

Nagyszalontán látja meg a napvilágot idősödő szülők gyermekekén. Arany György, az édesapja abból a családból származott, amelyik még Bocskaitól nemességet kapott, a hajdúság idején, melyről sokat mesélt fiának, mintegy megalapozva a figyelemfelkeltését a történelmi epika iránt. Fiatalon kezdett el dolgozni, hogy szegény szüleit is segíthesse, segédtanár volt, vándorszínészkedett. Egy álomban látta meg édesanyjai, Megyeri Sára halálát. Kis nótárius azaz másodjegyző lett szülőföldjén, felesége egy helybéli ügyvéd lánya Ercsey Júlia lett, puritán életet éltek, 1841-ben megszületett Juliska, három évvel később László gyermekük. Önmagát képezve hatalmas műveltségre tett szert, mégis önértékelési zavarai voltak, s ezen nem tudott változtatni a későbbiekben elért országos siker sem. A Kisfaludy Társaságnak küldött epikáival kezdődött írói munkássága, a Toldival írói kötökben ismertté vált, legtöbbet számára Petőfivel való barátsága jelent, mély eszmetársra találtak egymásban, sajnos mindössze csak valamivel több mint két évet lehettek kapcsolatban. 1858-ban az irodalmi élet szervezőjévé válik, az Akadémia tagjává választják, 1860-tól pedig betölti a Kisfaludy Társaság igazgatói posztját, s nagy tervekkel két évre, melyből tizenkettő lett, Pestre költözött. Magas színvonaló folyóiratokat szerkeszt, előbb Szépirodalmi Figyelő majd Koszorú néven, de sokszor maga kénytelen teleírni a lapot megbízható munkatársak híjan. Jegyző, professzor, szerkesztő, titkár volt egyszerre s emelett poétáskodott, mind egy-egy embert igényelt volna, a kiegyezést követően meg ráadásul fölöslegesnek is érezte a nemzeti költő szerepét, így visszavonult. 1867-ben Szent István-rend kereszttel tüntette ki Eötvös József kultuszminiszter. Később fordítói munkába menekült majd idősebb korában fontosabb műveit még befejezhette. 1882. október 22-én hunyt el.

Március 2. - 728 éve Árpád-házi Szent Ágnes

Prágai Szent Ágnesként ismerjük, apja I. Ottokár cseh király, anyja III. Béla király lánya Konstancia. Életét a szegények gondozásának szentelte. 1233-ban Prágában kórházat, templomokat alapított, majd 1234-ben átvette egy klarissza kolostor irányítását. Kolostorai nagy vonzerőt jelentettek, melyek egészen 1782-ig, II. József szekularizációs rendeletéig megmaradtak. Ágnes hetvenhét éves korában halt meg, előbb a huszita háborúk, majd a II. világháború akadályozta meg boldoggáavatását. II. János Pál pápa 1989. november 12-én szentté avatta.

Március 6. - 43 éve hunyt el Kodály Zoltán

A zeneszerző, zenepedagógus 1882-ben született Kecskeméten, elemi iskoláját már Galantán, középiskolai

tanulmányait Nagyszombaton végezte, a család édesapját követte munkahelyeire.1906-ban szerzett diplomát, Bartók Bélával megalapította az Új Magyar Zeneegyesületet, népdalgyűjtő utakra járt többek között újra visszajárt Felvidékre, Erdélybe, de eljutott a bukovinai csángókhoz is. Járt Berlinben és Párizsban, majd a Zeneakadémia tanára lett, a Tanácsköztársaság idején a Zeneakadémia aligazgatójává vált. 1930—33 között a budapesti Tudományegyetemen adott elo, 1943-ban a Magyar Tudományos Akadémia tagja, 1946-49-ben elnöke. 1944-ben a kolozsvári, 1957-ben a budapesti, 1960-ban az oxfordi egyetem avatta díszdoktorrá. Három ízben (1948, 1952, 1957) kapott Kossuth-díjat. Nyolcvanöt évesen hunyt el.

Március 12. - 220 éve hunyt el gróf Hadik András

A császári főhadnagy 1710-ben született Csallóközben kisnemesi családba, a futaki Hadik Mihály és Hardy Franciska harmadik gyermekeként. 1732-ben magyarokból szervezett huszárezredben kezdte meg a szolgálatát, 1744-ben már ezredes lett, rá három évre tábornok. Részt vett az osztrák örökösödési háborúban, majd a hétéves háborúban. 1759-ben lovassági tábornokká léptették elő. 1762-63-ban a Sziléziában

harcoló császári fősereg parancsnoka lett. A lengyel származású Francziska Lichnowsky grófnővel házasodott össze, akitől négy gyermeke született. 1937-ben ifj. Vastagh György alkotta szobra, amely egyúttal a hármas huszárok emlékműve a budai várnegyedben a Szentháromság utca - Úri utca sarkontalálható.

Március 19. - 178 éve született Vámbéry Ármin

A turkológia polihisztora, közép-ázsiai utazó Dunaszerdahelyen született szegény zsidó családban 1832-ben Vamberger Hermann néven. Rendkívüli nyelvtehetsége volt, a legtöbb európai és keleti nyelvet elsajátította – önszorgalomból, tehetségére felfigyelt Hunfalvy Pál nyelvész, Teleki József, Eötvös József és segítségekkül eljutott Törökország-ba tanulmányútra, tudományos munkásságában átfogta a turkológia minden részterületét, ő már a magyar nyelvnek nem a finnugor, hanem a török eredetet vallotta, úttörő munkát végzett.

Március 19. - 373 éve hunyt el Pázmány Péter

1570-ben született Váradon, tanulmányait Bécsben, Rómában végezte, elérte a hittudományok doktora fokozatot és áldozópappá szentelték. 1636 karácsonyán prédikált utoljára. 1637 karácsonyán prédikált utoljára, 1637. március 19-én hunyt el Pozsonyban, végakarata szerint ott, a Szent Márton székesegyház kriptájába temették.

Március 20. - 116 éve hunyt el Kossuth Lajos

A 19. századi Magyarország meghatározó politikai egyéniségének eredeti foglakozása ügyvéd, 1832-től kapcsolódott be a zempléni, majd az országos közéletbe. Új fejezetet nyitott a magyar sajtó történetében a Pesti Hírlapnál végzett szerkesztői munkájával. Az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc vezéralakja lett, előbb a Batthyány-kormány pénzügyminisztere, majd az Országos Honvédelmi Bizottmány elnökévé választották, 1849. április 14-től Magyarország kormányzója lett. A világosi fegyverletétel előtt elhagyta az országot, Törökország, az Amerikai Egyesült Államok, Anglia, végül az itáliai Torino (Turin) lett önkéntes száműzetésének színhelye. Végső nyughelye Budapesten, a Fiumei úti temetőben van.

Márcuius 22. - a víz világnapja

Az ENSZ 1994-ben nyilvánította március 22-ét a Víz Világnapjává, azóta világszerte ezen a napon ünneplik egyik legféltettebb kincsünket, a vizet. Magyarország is csatlakozott a nemzetközi kezdeményezéshez, amelynek egyik fontos célja, hogy a jövő generációiban tudatosítsa a víz szerepének, védelmének jelentőségét. Az idei mottó: „Tiszta vizet az egészséges világért!" A víz a Föld felszínének mintegy kétharmadát borítja, összes tömegének döntő része sós. A víz a növények, állatok és az ember szervezetében is jelentős alkotórész. Az ember testének 70-80 százaléka víz. A csapadék és a folyók munkája, a fagyás-olvadás alapvetően befolyásolják a földfelszín arculatát. A víz az egyik legfontosabb környezeti elem, védelme a környezetvédelem egyik alapfeladata.

Március 24. - 326 éve született Bél Mátyás

Az evangélikus lelkész-tudós zólyommegyei Ocsován született 1684 március 24.-én. Atyját is Mátyásnak hivták, földmives volt és mészáros. Anyja, Csesznek Erzsébet, magyar no volt, anyjában szerette meg Bél a magyar nyelvet. Losoncon, Kálnón, Alósztregován, Besztercebányán, Pozsonyban, Veszprémben tanult, a hallei egyetemen teológiát tanult. Tankönyveket, magyar katekizmust adott ki. Tervei között szerepelt egy magyar nyelv- és irodalomtörténet megírása is. Ő volt az, aki először felvetette, hogy hozzanak létre egy magyar tudóstársaságot a magyar rovásírás kutatására. Ő alapított az első rendszeresen megjelenp magyar lapot Nova Posoniensia néven. Munkásságára szinte valamennyi magyar irodalm- és történettudós hivatkozott még a 18. században.

Március 25. - 215 éve született Vásárhelyi Pál

A hazai vízimérnöki tudomány egyik legkiemelkedőbb alakja, nevéhez fűződik – egyebek mellett – a Vaskapu-szabályozás és a Tisza-szabályozás tervének kidolgozása. Az elemi iskolát szülőfalujában, Szepesolasziban végezte, az algimnáziumot Miskolcon fejezte be. Eperjesen filozófiát tanult, s innen vágyakozott mérnöki pályára, így a pesti tudományegyetem mérnöki karán 1816-ban diplomát szerzett. 1829-ben végezte a Duna terep- és vízviszonyainak felvételét, 1835-ben az MTA levelező tagja később rendes tagja lett. 1846-ban a Tisza szabályozásának tervét két változatban még elkészítette, de véghez vinni személyesen már nem tudta, mert munka közben, április 8-án a Tiszavölgyi Társulat ülésén a pesti Károlyi-palotában

szívrohamot kapott.

Március 26. - 206 éve hunyt el Kempelen Farkas

Az ír származású polihisztor, magyar tudós Pozsonyban született 1734-ben. Sokféle tudományos témakör érdekelte, és szerteágazó tudományos tevékenységet folytatott. Mérnöki munkái: a schönbrunni szökőkútrendszer tervének elkészítése, a budai vár vízellátásának megoldása, a pozsonyi hajóhíd megtervezése, gozgépet tervezett (tárgyalt Wattal, a gőzgép tökéletesítőjével, angliai utazása során), nyomtatógépet tervezett vakok számára, és egy a Száva és az Adriai-tenger között húzódó csatornarendszer építésével is foglalkozott. Legjelentősebb találmánya a beszélőgép volt, amit süketnémáknak és beszédhibásoknak tervezett, mégsem erről híresedett el, hanem a sakkozógépről.

Március 27. - 334 éves született II. Rákóczi Ferenc

Zemplén megyében, Borsiban született, két nevezetes család hagyományát kapta örökül: a Rákócziak és Zrínyiek múltját. 1703-ban a történelem sodra alig 27 évesen állította nemzetünk egyik legnagyobb szabadságharcának az élére. A kuruc hadisikerek eredményeképpen 1704-ben Erdély fejedelmévé lett, 1705-ben a Szécsényben Magyarország vezérlő fejedelem. A szabadságharc bukása után önkéntes számkivetést vállalt, de élete végéig szenvedett a honvágytól, melybe aztán 1735-ben belehalt.

Március 29. - 125 éve született Kosztolányi Dezső

Az író, költő, műfordító, kritikus, esszéista, újságíró, a Nyugat első nemzedékének tagja Szabadkán virágvasárnap született 1885-ben. 1907-ben jelenik meg első verseskötete Négy fal között címen, melyre egyedül Ady reagál. Kosztolányi stílusa pontos, érzékletes és takarékos. Verseiben ügyel a szépségre, dallamosságra, főleg prózájában érződik természetesnek, úgy hatnak mintha közvetlenül az olvasójához beszélne. Versei már más stílust követnek: költeményeinek nagy része inkább elkápráztat és gyönyörködtet ritmusával, a szavak szép hangzásával, festői képeivel és hangulatával, de jelentős számú verse van, amelyben a gondolatnak is komoly ereje van.

Március 29. - 105 éve született Rejtő Jenő

A látszatra ponyvaregény író Budapesten született egy zsidó család harmadik gyermekeként, Reich Jenő néven. Édesapja Reich Áron, bonyhádi születésű papírkereskedő, édesanyja Wolf Ilona. A magyarosítás során a Rejtő nevet választotta magának. 1928-30 között végigkalandozta Európát. Első regénye 1936-ban jelent meg. P. Howard írói álnéven alkotott, mígnem 1942-ben az Egyedül vagyunk folyóirat Bemutatjuk a Piszkos Fred szerzőjét címmel leleplező cikket közöl róla. Ezt követően behívót kapott ukrajnai munkaszolgálatra, ott leli halálát.

Március 29. - 107 éve hunyt el Dankó Pista

Muzsikus cigánycsalád leszármazottja, már 15 évesen saját zenekara élén játszik. Döntő fordulat életében a költő Pósa Lajossal való megismerkedése, s élete végéig el se válik a két szerzőpáros. Dankó rövid élete során több mint félezer dallamot, nótát komponál, melyek a magyar nóta történetének egyik legnagyobb alakjává teszik. A Dankó-nóta jelentősége túlmutat önmagán, hisz oly korban történik mindez, amelyben a magyarságunk megtartóereje a tét. 1903. március 31-én, keddi napon zajlik a temetés, amely Budán kezdődik el, Aschenbrenner József segédlelkész, Dankó régi híve szenteli be a koporsót, amely után Herczeg Ferenc, az írófejedelem mond gyászbeszédet. Majd a koporsót gyászhintóra teszik, és megindul a rengeteg ember Pest irányába, az alagúton keresztül a Nyugati pályaudvarra vonul, ahol teherkocsira rakják a koporsót, s Szegedre indítják a vonatot. A tömeg egy része, a család és az ismerősök, valamint Pósa Lajos, a költő jó barátja, és Tömörkény István, az író, a szegedi küldöttség vezetői kísérik a halottat. A szegedi pályaudvaron a szegedi, a hódmezővásárhelyi, továbbá az aradi és a temesvári cigányzenekarok várják a koporsót, és zenével kísérik be a városba, a kultúrpalota elé. Ott Pósa Lajos tartja a gyászbeszédet, azután kimegy a tömeg a temetőbe, ahol a magyar dalpoétát átadják az örök nyugalomnak.

Március 31. - 110 éve született Szabó Lőrinc

A költő, műfordító 1900-ben Miskolcon születik, vasúti fékező édesapa és Panyiczky Ilona gyermekeként, hároméves, mikor elköltöznek előbb Balassagyarmatra majd Debrecenbe, itt érettségizik le. Budapesten egyetemi tanulmányokat folytat, tanítványa és barátja lett Babits Mihálynak. 1944-ig Az Est-nél dolgozik, 1927 és 28 között a Pandora című irodalmi lapot szerkesztette. A második világháború után az irodalmi élet peremére került, csak halála előtt kap Kossuth-díjat. 1957-ben hunyt el Budapesten

Versei egy részét gyerekversként ismerjük, ezeket saját gyerekeihez (Lóci és Klári) írta vagy gyermekkora emlékeit idézi fel bennük (Tücsökzene). Műfordítói életműve gazdag, a világirodalom időben és földrajzilag egymástól távol eső remekeit ültette át anyanyelvére nagy igényességgel és tehetséggel.

Összeállította: HE

Cságoly Péterfia Béla: Huszárok

Édesapám emlékének ajánlva

A huszárokat mindig valamiféle mítosz ölelte körül, így az alább felsorolt történetek szubjektív válogatás eredménye. Amikor belefogtam ebbe a kis összefoglalóba, ennek a különleges magyar lovasalakulatnak a méltatásával emléket akartam állítani. Emléket azoknak a közhuszároknak, tiszthelyetteseknek és tiszteknek, akik valaha is a huszárok közt szolgáltak, és minden körülmények közt teljesítették kötelességüket a haza iránt. Köztük van édesapám is, aki a Magyar Királyi Ludovika Akadémia utolsó huszár évfolyamának volt hallgatója 1944-45-ben. A közeledő háborús összeomlás, a nagyarányú veszteségek arra ösztönözték a magyar hadvezetést, hogy gyorsítsa a képzést, emelje az aksok (akadémikusok) létszámát. Így a hagyományos, tehát közvetlenül a középiskolai érettségi vagy a hadapród iskolai képzés (cőgeráj) után felvételt nyert hallgatókon kívül, később jelentkezetteket, a tartalékos tiszti iskola legjobb hallgatóit, a karpaszományosokat is egyre nagyobb számban felvették. Ezek nagy része az erősödő kommunistaellenes, hazafias szellem, néhányan az azonnali frontra kerülés elódázása miatt vállalták a tisztképzést. Itt is voltak azonban kivételek, hiszen édesapám úgynevezett méneskari tisztként szeretett volna szolgálni, így az akkori szokásrend szerint érettségi után előbb állatorvosi egyetemre járt már két éve. A háborús helyzet miatt azonban megszakítva tanulmányait, soron kívül, aks. jelöltként előbb 1943. október elején csapatgyakorlatra küldték Pécsre, majd innen került 1944. áprilisában az Üllői útra, a Ludovikára, majd Lengyelországon és Németországon keresztül Dániába, itt érte a harcok befejezése. A háború után a volt akadémikusokat a hadifogságban eltöltött rövidebb-hosszabb idő után itthon megvetés és kitaszítás fogadta. Nem folytathatták megkezdett tanulmányaikat, sokukat, - köztük édesapámat is- különféle hamis vádak alapján a Rákosi terror összesküvés vagy kémkedés vádjával börtönbe zárt. Többüket ki is végezték,- csatlakozva a kommunizmus áldozataihoz-, ezzel is osztozva a már felavatott tiszttársaik sorsában.

***

Hogyan kezdődött: a huszárt, mint a magyar nép hadi reprezentását a török védelmi vonal napi szükséglete termelte ki. A magyar nehézlovasság a XVI. század folyamán mindegyre háttérbe szorult miután a török beütések, portyázások visszaverésénél és megbosszulásánál könnyű, gyorsan mozgatható fegyvernemre volt szükség. Ugyancsak gyakorlati szükségből a könnyű lovas öltözete mindinkább keletivé, törökössé vált, miután a folytonos harcokban,

ellenséges területre becsapásokban fontos érdek volt, hogy a török az utolsó pillanatig ne vegyen tudomást a magyar csapat közelségéről. Az 1500-as évek végén már olyan nagy a hasonlóság a magyar és török lovasság között, hogyha a magyarok süveg helyett turbánt tettek a fejükre, még a török maga sem ismerte fel őket. A nyugati népek könnyedén összetévesztették a magyart a törökkel, a schmalkaldeni háborúban Nyáry Ferenc és Bakits Péter huszárjai elől ijedten menekült Szászország lakossága, török portyázóknak tartva őket. A magyar lovasról a páncél darabonként leválik, csak a könnyű, hegyes huszársisak marad, amely tőlünk terjed el nyugat felé, kardja visszagörbül a késő középkor egyenes pallosából az ősi keleti formába, buzogányt, hosszú lándzsát hordoz, testhossznyi pajzsa több színre van festve, lándzsáján apró lobogó még lova is gyakran be van festve. A lovak fajtája is változik, a nehéz, hidegvérű páncélosokat is elbíró nagytermetű hidegvérű lovakat egyre inkább felváltja a keleti, melegvérű arab fajták és a szílaj, pusztai magyar lovak

keresztező désében kitenyésztett fürge és mozgékony huszárlovak. Ezek a keresztezések egyre tudatosabbak és így jön létre (az 1800-as években az arab és angol telivérek bevonásával) előbb a magyarnak tekinthető nagyobb testű nóniusz majd a kisebb testű gidrán fajta. A török háborút következő háromszáz év folyamán a lőfegyverek fejlődésével előbb a buzogányt és a pajzsot, majd a lándzsát és a hosszúnyelű fokost is lassan elhagyja, csak karddal, pisztollyal, rövid karabéllyal szerelve föl magát, a sisak helyett pedig csákót hord. A posztó fejfedő és a dolmány font arany díszei némi védelmet nyújtanak az ellenséges kardcsapásokkal szemben, azonban a huszárok védelmét elsősorban mozgékonyságuk biztosítja. A tisztek és altisztek mindig próbáltak példát mutatni. A huszártiszteket jellemző egyéni bátorság szép példája ami a tápióbicskei csatában történt 1849. április 4-én.

Görgei, ágyúink fedezésére, Sebő alezredes parancsnoksága alatt két század császárhuszárt rendelt ki. A huszárcsapat egy kis nyírfaerdő szélén helyezkedik el, s védelemre készen áll. Legelöl maga Sebő, egy 30-32 éves nyúlánk, barna férfi. Csákója féloldalt szemére húzva.

Ágyúink mint rendesen, most is pompásan dolgoznak. Csaknem minden lövésük talál. Rastics, az ellenséges tábor vezére, legott parancsot ad báró Riedesel lovas-őrnagynak, hogy két század báni huszárral üssön ágyúinkra, s ha lehet, foglalja el azokat.

Riedesel, egy hatalmas termetű, tagbaszakadt óriás, csapata élén elszántan vágtat az üteg felé. Nagy, nehéz lovának patái alatt szinte dübörög a föld.

A mi huszárjaink kissé lejjebb húzódnak, hogy illő módon fogadhassák az érkező vendégeket.

A két lovascsapat immár alig van harminc-negyven-lépésnyire egymástól, amidőn Riedesel hirtelen megáll, s kardjával int Sebőnek, mintha mondaná: »Jöjj ki velem egy szál kardra, ha van bátorságod«.

Sebő egy pillanatig habozik, jól ismeri ő Riedesel bárót még a régibb időkből; azt is nagyon jól tudja, hogy ez az óriáserejű őrnagy a császári hadsereg leghíresebb kardforgatója; rettegett párbajhős, aki néhány esztendő előtt egy angol vívómestert halálra sebzett.

De habozását legyőzi magyar büszkesége. Nem akar huszárjai előtt gyávának feltűnni. Visszaint tehát a kardjával, hogy »igen«, elfogadja a kihívást. S elszántan előugrat.

Riedesel már várja: kevélyen, hideg kegyetlenséggel, jobbjában nagy, széles kardja, akár egy pallos.

Összecsapnak. Karjának teljes erejével, szívének egész haragjával vág mindkettő. De egyik is, másik is sértetlen marad. Sebő azonban észreveszi, hogy az ő lova fürgébb és erősebb, mint a Riedeselé. A ló erejében bízva most tehát szemben támad. A két nemes állat felágaskodok s kitáguló orrlyukakkal, mintha ők is ellenségek volnának, tör egymásra. E pillanatban ismét összecsendül a két kard. Mintha két villám találkoznék: szikrát vet az acél. Így tart a rettentő küzdelem négy-öt percig. Sebő karja már zsibbadni kezd, de íme, segítségére siet hű paripája. Olyat harap a cseh ló nyakába, hogy az fájdalmasat nyerítve visszahőköl.

A két bajnok harmadszor is összecsap, most még nagyobb dühvel, lankadó erejük végső megfeszítésével. Sebő is, Riedesel is tudja, érzi, hogy egyiküknek a küzdőtéren kell maradnia. A kengyelben fölemelkedve egyszerre csap le mind a kettő. S ezúttal mind a két ütés talál. Sebő jobbkarjából kibuggyan a vér, Riedesel pedig holtan fordul le a nyeregből. Szörnyű volt a vágás, amelyet Sebő kapott, de még szörnyűbb az, melyet ő ellenfelének a fejére mért. Olyan volt az, mint a mennykő. Keresztülvágta a csákót, s behatolt a koponyába egészen a halántékig.

A magyar huszárok ajkáról felzúg az »éljen«, az ellenséges csapat pedig sarkantyúba kapja lovait, s ijedten elvágtat. Az 1848-49. forradalom bukása után a honvéd-huszár alakulatokat felszámolták, legénységét és tisztjeit kényszersorozták, majd az országtól távollévő helyőrségekbe állomásoztatták. A helyzet fokozatos konszolidálódása után, de még a kiegyezés előtt már egyre inkább nőtt a császári alakulatoknál a magyar többségű legénységgel bíró huszárszázadok száma. A porosz majd olasz háborúkban jelentős haditetteket hajtottak végre magyar huszárezredek. Az 1859. év Itáliában találja a magyar huszárokat. Az olasz francia-osztrák háborúban három huszárezred vett részt a harcokban: az 1., a 10. és a 12. Ez utóbbi nádor hiányában már nem viseli a nádor-huszárezred nevet, Haller-huszárezrednek nevezik. A három huszárezred majdnem hétszáz kitüntetés tulajdonosa lett a háború folyamán. (A kitüntetések huszárok esetében a vitézségi érem arany, illetve két ezüst fokozatát és tiszti kitüntetéseket jelentenek.) A 10. ezred tiszti kitüntetései között egy Mária Terézia-rend is előfordult. Az ezred legnagyobb hőstettét Magentánál hajtotta végre. amikor a visszavonuló osztrák IV. hadtestet az a veszély fenyegette, hogy útját elvágják a franciák. Az ezredparancsnok nem várt parancsra, hanem tartalékban lévő 4 századával rárontott a franciákra, melyek élén a harcedzett afrikai zuávok és a francia idegenlégió haladt. A huszárok az ellenséges kartácstűz dacára szétverték azt a francia dandárt, mely alig félórája három osztrák dandárt szórt szét. A magyar lovasok halált osztó kardcsapásai alatt a franciák teljesen harcképtelenekké váltak.

A fergeteges huszárroham láttára az osztrák-magyar csapatok is feleszméltek, és újból támadásba lendültek. Bár a vesztes csata kimenetelét nem tudták megfordítani, de lehetővé tették az osztrák sereg zavartalan visszavonulását. A franciák legázolása után a huszárok egy hadtestparancsnokságot is meglepték, és majdnem elfogták Canrobert francia tábornagyot. Vezérkari főnöke és törzskarának egy ezredese a huszárok fogságába került.

Öt évvel később a porosz-osztrák-dán háborúban komolyabb lovassági akcióra, összeütközésre csak 1864. február 6-án került sor, amikor három huszárszázadot összevontak a Flensburg felé visszavonuló dán csapatok üldözésére. Az elővédet alkotó fél 3. század váratlanul egy kétszer akkora dán dragonyos századdal találkozott. A huszárok nem haboztak. és a jéggé fagyott úton megrohamozták az ellenséget, amely fejvesztetten menekült. Egy koppenhágai dán újság többek között az alábbiakat írta erről az összecsapásról: Egy dán dragonyososztag az egyik magaslaton találkozott az ellenséggel. A magyar huszárok nagy ordítással, vágtatva száguldottak és rontottak a dragonyosokra, csöppet sem törődve azzal, hogy a dán gyalogság folytonosan tüzelt rájuk. Bátorságuk bámulatra méltó. Mialatt katonáink kardjukkal egy vágást tettek, azalatt a zömök termetű, ügyes magyarok fürge lovaikon vágtatva tízszer is odacsaptak."

A porosz-olasz-osztrák háború 1866-ban zajlott porosz és olasz hadszíntéren. A háború porosz és olasz érdekekért folytatott (védő) háború volt. Északon, a poroszok ellen 10 huszárezred, Olaszországban 4 huszárezred állt: az 1., 3., 11. és a 13. Bár Ausztria a háborút elveszítette, az 1. császár-huszárok vérrel írták be nevüket a magyar vitézség aranykönyvébe június 24-én, a custozzai csatában. Az ezred hajnalban indult harcba, és néhány kisebb lovas összecsapás után egy előrenyomuló olasz dandár feltartóztatására kapott parancsot, melynek élén a híres bersaglierik, ezek a kiváló lövészek haladtak. Mögöttük az olasz gyalogság négyszögei állottak, sündisznószerűen előremeredő szuronyerdővel. Az ezredparancsnok rohamot fúvatott, és áttörte a biztos fedezékből lövöldöző ellenség első vonalát, azután a gyalogságra rontott. A rohanó huszárokat ezek sem tudták feltartóztatni. A négyszögek sarkait megbontották, az előreszegzett szuronyos puskákat kardjaikkal lecsapkodták, mire az előbb még félelmetes négyszögek felbomlottak és szétszóródtak. A tovavágtató huszárok oldalában erős olasz lovasosztag tűnt fel, amit egy odakanyarodó század elűzött. Mikor az ezred már mindent legázolt, az ezredparancsnok lassan visszavezette vitézeit Villafrancára, ahová este 6 órakor értek be. De itt sem pihenhettek sokáig, mert három és fél századot a megvert ellenség üldözésére küldtek. Az olaszokat annyira megriasztotta a huszárok közeledése, hogy fegyverét elhányva 800 katona megadta magát.

A fegyvernem fontossága a haditechnika folyamatos fejlődésével is fennmarad, csak feladatai változtak. Az első világháború során az automata lőfegyverek és az állóháború fokozott elterjedésével feladata mozgékonysága miatt főleg a mélységi felderítés, a gyors járőrözés és az ellenség állásainak folyamatos zaklatása. A lovak segítségével olyan nehéz hegyi vagy mocsaras terepen is viszonylag gyorsan mozogtak, ahol a gyalogosalakulatok megrekedtek.

Ugyanakkor a hagyományos huszárrohamok sem maradtak el, ahogy a nyíregyházi huszárokról írt könyvben is olvashatjuk: az 5. Nyiregyházi honvéd huszárezred 1914. augusztus 15-én Stojanownál esett át a tűzkeresztségen olyan lovasrohamot produkálva, mely után a kozákok szerte Galíciában már csak „vörös ördögökként" emlegették a magyar huszárokat. Augusztus 15-én, délután hozták a hírt a 24. dandárnak, hogy Stojanowtól északkeletre az erdőben orosz lovasság, tüzérség és géppuskás osztagok nyomulnak előre. Erre a dandár is odaindul, s Jóny László parancsnok a 9. ezred I. osztályát és az 5-ösök II. osztályát az erdőn át az ellenségre küldte, a többieket az erdő északi szélénél gyülekeztette. Adjuk át a szót most dr. Berend Miklósnak, az ezred későbbi orvosfőnökének: „Hegedűs ezredes, Ghyczy, Füzesséry és Rabong szakaszaival az eredeti parancs szerint hosszirányban vágott át az erdőn. Kisietnek, tüzet kapnak...még az erdőben voltak, amikor a „Rajta! Rajta"-t hallották: azalatt megtörtént a roham. Az erdőben a sűrű fák és keresztárok miatt meglazultak a kötelékek; előbb az 5-ösök, azután a 9-esek bukkantak ki a sűrűből...előbb ellenséges lovasság áll az útjukban; de csak egy percre, mert a következő percben már szét van szórva és menekül. Előttük egy völgy, attól jobbra majdnem a hátuk mögött egy domb, azon ágyúk. A domb aljában tüzel három orosz gépfegyver; az ágyúk mellett sűrű lovascsoportok és rajvonalban orosz gyalogság mint ágyúfedezet tüzel ahogy bír. Alig hogy megforgatja a kardját az erdőből legelői kiugrató huszár a feje fölött - jeléül, hogy látja az ellenséget - Jorgati mán!" - zúgja a többi, és még az sem bizonyos, hogy ki adta ki a roham jelszót, valószínűleg az első huszár, aki nekivágtatott! Rohamra hí a kürt; torkaszakadtából fújja a két kipirult arcú ezredtrombitás a halálosan izgató rohamjelet a vágtató lovon; a huszár jól beleül a nyeregbe, megszorítja a kardot; megfeszülnek az izmok, a „Rajta! Rajtá"-tól megzendül, megharsan az erdő; reng a föld és fújva vágtatnak a paripák - mint réges-régen: Isaszeg alatt. A tulajdonképpeni rohamot az 5-ik ezred 5. és 6. százada és a 9-esek 1. és 3. százada meg a 9. ezred utászszakasza vívta, verekedte végig... Olyan hirtelen jött ez a roham, olyan őrültség az, amire a huszárok vállalkoztak, hogy az orosz tüzéreknek... az ámulattól, a megdöbbenéstől elzsibbad a karjuk, eláll a lélekzetük...

Én azt hiszem, hogy csak azért sikerült ez a roham, mert - lehetetlen volt...

Kattognak az orosz géppuskák, a srapnell-zivatar szembevillámlik, szembe dörög, de a domb aljából is villám cikázik a kardok acélján és ott is dörög a „Rajta! Rajta!" Az orosz tüzérség, az első zsibbasztó rémületet leküzdve, gyorsan lead egynéhány ágyúsortüzet, de könnyebb megállítani a lezúduló zivatart, a gátjaszakadt folyót, mint ezeket...

Az orosz tüzérek érzik, látják, hogy ezt a rohamot föltartani nem lehet; beszüntetik a tüzet és legalább az ágyukat akarják

megmenteni; előre hamar a vezetéklovakat! Addig pedig, amíg befogatolnak, előreroha nnak a fedezet ulánusai és dragonyosai. Csakhogy egy perccel azután, hogy a huszárkard először hányt szikrát az orosz pikán vagy összecsókolódzott a muszka acéllal, le van tiporva, taposva, levágva a lovasság... Ki veszi azt ilyenkor észre, hogy itt is ott is a levegőbe dobja egy-két kis huszár a két karját, tágra nyitott szájában az utolsó megfagyott sikoltással; kidűlő szemében utoljára tükrözik élve az ég, aztán véres hab dől ki a száján, meginog a nyeregben és lassan lefordul? - Senki!... A zivatar odaért, a forgószél lezúdult, a mennykő lecsapott, a huszárok ott vannak már a lövegek között... Elől vágtatnak az osztályok vezetői, Virányi alezredes már sebet kapott, de helyét nem engedi, Czimmer őrnagy a véres kardjával mutatja az utat. Messze elől, a századok előtt a kapitányok; mellettük hűséges trombitásaik, őrmestereik - a rettegett orosz pikától már nem fél senki: annak, meg a kozák hírnévnek az esttel együtt alkonyodik! egy vágás félreüti, s a következő percben fölemelkedik a nyergében a huszár és éktelen káromkodás közt csap le a nehéz acél... Hatan fogják körül Serédy kapitányt, egyet levág, egyet lelő, de egyik karja átlőve, másik keze elvágva, tele pikaszúrásokkal, védtelenül állana; de mire leesnék a lóról, huszárjainak kardja veszi körül, az ellenség nem fér hozzá többé! Egymásután sebesülnek meg az ádáz viaskodásban Máriássy, Kovács István főhadnagyok, Szentiványi zászlós. Daday önkéntes teljesen összevágva viaskodik, amíg egy lövést kap és haldokolva esik le a lóról... Amig a dombon a tüzérséget, addig a domb alján a géppuskákat, a mai háború legfélelmesebb fegyverét, rohamozták egy szakasz huszárral Maczky és Serly főhadnagyok. Ez a biztos halál; ez ellen csak egy orvosság lehet: a villám gyorsasága. Egy perc alatt ott vannak a huszárok; repül utánuk a mente, előttük jár a kinyújtott kardacél, aki kibukott a nyeregből, azt még el is tapossák a lovak...

A második világégés előestéjén kevesen hitték volna a katonák közül, hogy a gépesített fegyvernemek gyors elterjedésével ilyen sok lovas alakulatot használnak még végig a háború folyamán. Azonban az ipar nehezen tartott lépést a mennyiségi követelmények fokozásával. Az oroszországi hadműveletek kényszerítette nagy távolságok, a rossz utak, az esőzések és a por miatt nehezen járható füves sztyeppék miatt ismét szükségesé tették a lovasság bevetését az első világháborús tapasztalatok alapján, ismét módosított feladattal. Nem véletlenül szervezetek a magyar huszárok mintájára újabb, a szovjet csapatok kozák, a németek pedig SS és Wermacht lovas alakulatokat. A huszárok a visszacsatolt területek megszállásában is részt vettek, majd részleges feladatokat kaptak a II. Magyar Hadsereg keretében 1941. november és 1942. áprilisa között a Szovjetunió magyar megszállásakor. Azonban a Királyi Honvédség legféltettebb és egyik legdrágábban felszerelt seregtestét az I. lovashadosztályt csak 1944-ben vették be Fehér-oroszországi és Kelet-lengyelországi területeken, valószínűleg a német Közép Hadseregcsoport hadműveleti tartalékaként, Horthy Miklós kormányzó minden tiltakozása ellenére.

Ami meg a magyar katona virtusát illeti, azt a németek nem egyszer olyan haditény alapján ismerhették meg, mint amely 1941 augusztus elején Umántól délre, Pervomajszk körzetében történt. Egy német szemtanú ezt a háború után visszaemlékezéseiben így írta meg: 'Reggel ismét kemény harcban álltunk a kétségbeesetten védekező ellenséggel, akik egy magas vasúti töltés mentén ásták be magukat. Már négyszer rohamoztunk és mind a négyszer visszavertek bennünket. A zászlóaljparancsnok káromkodott, a század parancsnokok azonban tehetetlenek voltak. Ekkor a tüzérségi támogatás helyett, amit számtalanszor kértünk, egy magyar huszárezred jelent meg a színen. Nevettünk. Mi ördögöt akarnak ezek itt csinálni?! Ez egy kicsit túl sok lesz ő kecses, elegáns lovaiknak! Hirtelen megdermedtünk: ezek a magyarok megbolondultak! Lovasszázad, lovasszázad után közeledett felénk. A bronzszínűre sült, karcsú lovasok szinte odanőttek a nyereghez. Ezredesük, fénylő, arany parolival nyakán, kirántotta a kardját. Négy, vagy öt páncélgépkocsi vágódott ki a szárnyakra, ezred pedig a délutáni napban, csillogó kardokkal végig vágtázott a széles síkságon. Seydlitz rohamozhatott egykoron így! Minden elővigyázatosságról megfeledkezve kimásztunk állásainkból. Olyan volt egész, mint egy nagyszerű lovasfilm! Eldördültek első lövések, aztán mind ritkábbak lettek. Kidülledt szemmel, hitetlenkedve láttuk, hogy a szovjet ezred, amely eddig oly elkeseredett fanatizmussal védte ki támadásainkat, megfordul és pánikszerűen hagyja ott állásait. A diadalmas magyarok pedig maguk előtt űzték oroszt és csillogó szablyájukkal aprítják őket. A huszárkard úgy látszik kicsit sok volt orosz muzsik idegeinek! Most egyszer a primitív fegyver győzedelmeskedett a modern felszerelés felett.

Jármy Tihamér huszár zászlós az 1944. augusztus 20-i ludovikás évfolyamnak volt a tagja, de fegyelmi okok következtében nem került felavatásra. Még a nyár elején, a Ludovikáról való leszerelésekor Nyíregyházára rendelték katonai szolgálatra. Először hadapród őrmesteri, majd zászlósi rangban, mint az 1. pót huszár ezred IV/5. századának hamarosan Aradnál bevetett egyik szakaszparancsnoka, 1944. szeptember 13-án a város előtt húzódó román védelmi vonalat (kiépített támpontok és kiserődök) Pécskánál, a saját tüzérség romboló tüzét szorosan követve, egységével elsőnek törte át. Benyomulva a faluba, megrendült románok közül nagyszámú foglyot ejtett, valamint sok fegyvert (szovjet eredetű

géppisztolyt és páncélöklöt) zsákmányolt. Többek között egy 20 mm-es gépágyút is, amelyet önmaga kezelve az ellenségre fordított, és sorozataival a román granicsárok (határvédők) soraiban nagy veszteséget okozott.
Pécska birtokbavétele után a Marostól délre a huszárok hídfőt képeztek, majd a következő nap, délkeleti irányban, Temesillésdig törtek előre. Ezt a helységet éjjeli harccal foglalták el. Két napig tartották birtokukban, majd – mivel az általános helyzet megváltozott – parancsra visszavonultak a Maros-folyó északi partjára.
Jármy zászlós a harcokban többszörösen kitűnt bátorságával. Példamutatásával támadásban huszárjait magával ragadta, ezért közvetlen parancsnoka, Scossa Pál főhadnagy azonnal felterjesztette a Magyar Tiszti Arany Vitézségi Éremre. Megjegyzendő még, hogy a Jármy nemzetség ugyancsak kivette részét a háborús áldozathozásban, mert Jármy Tihamér ikertestvére, Attila mint huszár hadnagy (L. A. 1944. aug. 20.) szeptember 23-án, az édesanyja fivére, Újfalussy Géza huszár százados (L. A. 1932) október végén hősi halált haltak. Marjay Tamás huszár hadnagy szintén a L. A. 1944. aug. 20. évfolyamának tagja volt. 1945. évi január hó 20-30. között a Vértes-hegység visszafoglalásáért vívott harcokban bátorságával messze kimagasló módon kitűnt. A Gánt, Kőhányás-puszta elleni támadásnál a legsúlyosabb ellenséges tüzérségi és gyalogsági nehézfegyverek összefogott gyilkos tüzében mint szakaszparancsnok, szakasza élén sorozatosan megrohamozta a mélységében elhelyezett ellenséges támpontokat, míg áttörte az ellenség védelmi övét. Személyes példája magával ragadta szakaszát, sőt a mellette küzdő többi egységet is (a gánti rk. templomban tábla emlékeztet a századból Vajner A t. huszárhadnagy, Undi György huszártizedes és több ismeretlen társa hősi halálára).
A Nagybükk elleni rohamnál egymaga két ellenséges, nehézfegyverrel megerősített támpontot semmisített meg kézigránáttal, majd rátapadva a lendületes rohamtól megrendült ellenségre makacsul üldözte azt, úgyhogy az ellenség nehézfegyvereit hátrahagyva, rendetlenül kényszerült visszavonulni. Szakasza elsőnek ért fel a Katló-hegyre, miközben négy, nehézfegyverrel megerősített támpontot küzdött le.
A Katló-hegyen az ellenség bekerítette a 4/I. huszár osztályt. Marjay hadnagy két napon át, lőszerutánpótlás nélkül, étlen, szomjan, dermesztő hidegben és hóviharban rendületlenül kitartott szakaszával, és egymás után közelharcban verte vissza a nyomasztó túlerő meg-megújuló támadásait. A gyűrűből való kitörési parancsra szakasza élére állt és elkeseredett közelharcban áttörte a két nap folyamán kiépített orosz védelmi övet. Közben szilánkos combcsontlövéssel megsebesült, az orosz védőállás mögött fekve maradt. A dermesztő hidegben keze-lába lefagyott. Ilyen állapotban öt napon át étlen-szomjan, a nagy vérveszteségtől teljesen elgyengülten, hófúvásban, méteres hóban, hegyről hegyre csúszott-kúszott Marjay hadnagy az orosz védőálláson át, amíg saját csapataihoz visszatért. A fagyás következményeként majdnem összes ujjainak ízét, majd rövidesen mindkét lábát térden alul csonkolni kellett. Marjay Tamás hadnagy, a hőslelkű, minden áron győzni akaró, meg nem alkuvó magyar honvéd huszártiszt példáját testesítette meg, aki később megkapta a Magyar Tiszti Arany Vitézségi Érmet.

A hazáért mindhalálig!

Utoljára megemlékeznék gróf Széchenyi Mihály huszár hadnagyról (L. A. 1944. aug. 20.) édesapám első Ludovikás szakaszparancsnokáról.
Az 1. huszár pótezred keretében harcolva, mint a II./1. huszár század IV. szakaszának a parancsnoka 1944. szeptember 28-án, az Arad melletti Szent Márton nevű helységnél hősi halált halt 1944. szeptember 28. Vitéz gróf Széchenyi Mihály Nagycenken van eltemetve. Többek állítása szerint a hadnagy holttestét legénye vitte haza egy szekéren. A temetőben láttam síremlékét, amelyre viszont az van vésve, hogy október 15-én halt hősi halált.
Ezeknek a hősi halált halt, vagy nehézsorsúvá vált embereknek emléket állítani erkölcsi kötelességünk. Tán eljön egy boldogabb világ, amikor a Magyar Honvédség hivatásos katonái és tisztjei - most a békében is- úgy teljesítik kötelességüket, hogy példaként lebeg tetteikben vitéz elődeik szelleme.

Források: Hóman Bálint- Szegfű Gyula; Magyar történet III. 1935, Graca György; Az 1848-49. szabadságharc története, Bene János; A nyíregyházi huszárok 1991, A Magyar Királyi Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglaló története II. Budapest-Calgary 2001, A magyar huszárság története; Budapest-Zürich 2004, Ungváry Krisztián; A magyar honvédség a második világháborúban, Budapest 2004.

Illyés Gyula: Ozorai példa

Ötven huszár volt akkor a Szabadság,
annyi volt itt a nemzet, a magyar.
És szembe, hozván a császár parancsát
tízezer fő, tizenkét ágyuval
végig a völgyön, a Sió lapályán
rohamra készen, – középen a híd.
Egy fél országrész fordul vérbe-lángba,
ha az a hídfő, az is elesik.

Oh sármelléki, törpe Thermopilé –
Haloványul a legendás görög
merészség és ravaszság a huszárok
merészsége és nagy esze mögött.
Megindultak, -- nem le, az ellenségre:
a hegyre föl és másfél napon át
kerülgették, csak járták körbe-körbe
a vén Kálvária-hegy derekát.

A hegy mögött, mint színfalak mögött, még
csizmát és csákót is cseréltek ők.
Előbb huszárok, most bakák vonultak
a hüledező ellenség előtt,
mely várta, várta rettegve, mikor dől
nyakába az a tenger népözön.
Husz tűznél főzték a gulyást a lányok
a másik hegyen, a Tüköcsösön.

Megdördült ott lenn végülis az ágyu,
hetedhatárig körözve szavát.
Kihullt a sorból fenn egy-egy huszár, de
a többi csak járt, csak vonult tovább.
Míg fel nem tüntek baltákkal süvöltve,
mint a nádasok csikasz-kölykei,
a pusztaiak… s a szemközti dombon:
Dégről Perczel, Szilasról Görgey!

Szorító, Lődöző… egy-két dülőnév
hirdeti csak, mi történt azután.
Minthogyha ott lettem volna, merengve
ülök az őszi, vén Kálvárián.
Vadászkutyám elnyúlva vár, a puskát
papírral cseréltem föl térdemen.
Nem a cserjésnek, fent az őszi égnek
bozótját kémleli tekintetem.

Hegyre kerültünk… vagy hegyre szorultunk
barátaim, de megritkult sorunk!
S be védtelen, jajt-zümmögő alattunk
az édes ország, melyért harcolunk;
s be ingatag a hídfő és be hangos
az ellenség!... hogy tódul már felénk!
Még rejti gyáván – változik a harcmód –
de látom én már minden fegyverét!

Nem hull golyó még ránk. De hogyha hull is,
ha a veszély, mint zápor megered:
játsszuk már végig halálos mosollyal
e ríkató-vidító szerepet.
Nevetnünk kéne, hogy vagyunk, megyünk még
ezrek dalaként fujva énekünk –
Ha lesz jövő: hadat talál helyünkön –
legyőzhetetlent, ha mind itt veszünk.

Petőfi Sándor: A huszár

Szegény legény vagyok,
Nincs semmi vagyonom
Szívem sem az enyém,
Rég bírja galambom.

Életemet pedig,
Hazám, te szent hazám,
Kész áldozat gyanánt
Te néked áldozám.

Ami még megmaradt,
Te szűz becsületem,
Magammal viszlek el,
Te sírba szállsz velem.

(Szalonta, 1849)

Nagy Kálmán: A legtöbbet szenvedett magyar huszár!

Volt egyszer egy huszárszázados, igazi, belevaló vidám, kemény magyar katona, társaságok kedvence, a huszárélet gyöngye, aki gyerekkorától a katonaiskolák neveltje volt és a sorsa úgy hozta, hogy az embertelen megpróbáltatások, gyötrelmek és üldöztetések közt nem a kétségbeesés szakadékába zuhant, hanem minden egyéni ellenszegülése ellenére a túlsó oldalt választotta, a felsőbb hatalmak akaratából. Isten huszárja lett! 1944 júliusától a Nádasdy huszárok soraiban, mint nehézfegyver század parancsnoka elszántan küzdött a súlyos harcokban a Pripjaty mocsarak pusztító levegőjében, a legválságosabb körülmények között is hű harcos huszárjaival. Varsó előtt, ahol a huszárhadosztálynak sikerült 1943 óta először megállítani a szovjet páncélos erőket, 1944. szeptember 17-én Lembertovnál, géppuskái és nehézfegyverei tüzét hatásosan vezetve igen súlyosan megsebesült. Félkarját majdnem elvesztette. Szerencsére megmentették a karját a katonakórházakban, s végül az érsekújvári kórház kitelepítése elől otthagyta a kórházat, nem akarta elhagyni a hazáját. 1945-től az új honvédségben a Lóügyi osztályon szolgált, a lovakat szedte össze az országban. 1947-ben azonban végeszakadt katonaéletének, mivel Horthy egyik leányunokájával levelezett, ezt kémkedésnek minősítették és megkezdődött az üldöztetési korszaka. Előbb Kistarcsán, a zárt részben működött, mint „házi", s itt már közvetített a papok és a hívek közt. Majd megpróbált megszökni, mire a büntető „toronyba" zárták augusztus 20- tól öt és fél hónapig.

Itt a hosszú éhezés és dermesztő hideg hatására egyszer földhöz vágta a magánál rejtegetett kis bibliát és felkiáltott: „Hát így eteted te az ég madarait?" Alighogy kimondta, nyílt a zárka ajtaja: „Csomagot kaptál hazulról!" Sírva fakadt a válaszra. Két hét múlva újra jelet kért, hogy meggyőződjék róla, nem véletlen volt-e, ami vele történt. Alig mondta ki, a házi munkás hozott neki egy darab kenyeret, egy kiszabadult társa küldte neki a kenyéradagját. Isten megtalálta a módját, hogy magához szelidítse.1950-ben a recski hírhedt táborba került. Itt is keményen küzdött, de helyt állt. Itt lett próbára téve, hogy melyik az erősebb, a szeretet, vagy a gyűlölet?

…Egy kegyetlen verőember, miután bottal alaposan összeverte, gúnyolódva megkérdezte tőle: Ugye, Tabódy, ha most megtehetné, elvágná a torkomat? Tabódy erre azt felelte, ő keresztény ember és minden embertársát szereti, eszébe se jut bosszút állni! Erre iszonyúan megverte a dühtől fuldokló őr és ismét megkérdezte, szereti-e még őt?

A válasz: igen, őrmester úr! Harmadszor még dühödtebben, még kegyetlenebbül elverte, s a válasz ugyanaz volt: igen, szeretem önt! De belsejében érezte, hogy ha még egyszer hozzányúl ez a pribék, ha Isten nem segít, megöli ezt az alakot… Ám erre már nem került sor, az őr eldobta a botját és káromkodva, a méregtől fulladozva elrohant veresége helyéről. Recskről 1953-ban szabadult és az egykori Zala megyei főispán, országgyűlési képviselő, ősi magyar család fia, kinek bérmaapja Shvoy püsök és atyai pártfogója, apjának jó barátja a későbbi bíboros, hercegprímás, Mindszenty József volt, természetesen rakodómunkásként dolgozott, de már a budapesti Központi Szeminárium hallgatójaként! 1955-ben azonban innen is kitiltották. Indoka: nincs remény, hogy a demokrácia hű papja legyen! 1956. október elején aztán kemény levelére visszavették. 1956. november 3-án Mindszenty kérésére néhány kispappal biztosították az Állai Egyházügyi Hivatal iratait, de másnap bejöttek a szovjet tankok. Ezért a „súlyos ellenforradalmi cselekményért" hét hónapot kellett ülnie.

1958. július 13-án Shvoy püspök Székesfehérvárott pappá szentelte. Az ÁVH (Államvédelmi Hivatal) megbízottja későn érkezett a letiltással. Tabódyt éppen akkor szentelték pappá. Ellenállhatatlan erő rejtőzött ebben az emberben: a szeretet! Szeretettel beszélt kínzóiról, árulóiról. Istennek tulajdonította, hogy úrrá tudott lenni a gyötrelmeken, nem a saját testi-lelki erejének. Őszintén elmondta, hogy bensejében tiltakozott az ellen, hogy pap legyen, de Isten ezt akarta! „Énrám a Jóisten annyi kegyelmet pazarolt, hogy attól már egy egész kolostor apácáról lebegő szent lehetett volna…"– mondotta. Felszentelése után két évig működött papként. Itt is megtette a magáét. Bojkottálták a kispapok az un. békegyűléseket. Felkarolta a 85 kispapból a 75 eltávolítottat, állást, lakást szerzett nekik, megszervezte tanulásukat, megszerezte pappá szentelésük engedélyét és titokban Zadravetz volt tábori püspök felszentelte őket. 1960. március 19-én volt az első titkos pappászentelés Tabódy István, Károly krt. 10. szám alatti lakásán. Tabódy természetesen állandó megfigyelés alatt állott, lakásán megfigyelő készülékeket
állítottak, 1971-ben őt is újból lefogták, számos más társával. Felszámolták az „illegális", lakásokon, táborokban tartott hitoktatást. (Márianosztrán 42 katolikus, 2 református és 1 unitárius papot számoltunk a hatvanas években, akik ott „nyaraltunk". Mikor Tabódyt megláttam, tréfásan megkérdeztem: mi az, Pista, Te Nagyvárad után ide is követsz? A 3. huszárezrednél 1941-ben találkoztam vele először.)

A nagy perben ő volt a főszereplő, 12 évet kapott. Le is ülte! 1972. november 30-án szabadult. Székesfehérváron, Csabdin volt káplán. A rendszerváltás után megbízták a Honvédség Tábori Püspökségének a megszervezésével. Bár jól végezte munkáját, az egyházi főhatóság mégse őt nevezte ki tábori püspökké. Kárpótlásul katonai szolgálataiért tábornoki rangot kapott. Mint bicskei plébános, magas kora ellenére öt helyen végezte lelkész munkáját. Ahol szolgált, mindenütt szerették. Bicskén személyesen is érdeklődtem felőle, mindenki csak a legnagyobb tisztelet és elismerés hangján emlékezett meg róla. Bár voltunk néhányan, akiket megpróbált a sors, hiszen a lakás-elvétel, a szörnyű helyekre kitelepítés majd minden tiszti család sorsa volt, de 19 év üldözés, internálás és börtön a huszártisztből katolikus, hitbuzgó pappá formálódott nemes Tabódi és Fekésházi Tabódy István, volt huszár századoson kívül talán senkit sem próbált meg úgy az élet, mint őt.

Kegyelettel és szeretettel emlékezünk meg róla. Igaz huszár volt!

Gracza György: 1848-49-es magyar szabadságharc története

Hogyan kezdődött...

1848-ban a forradalom vihara száguldott végig Európán. A párizsi februári események hírére Európa különböző fővárosaiban felkelt a nép, hogy lerázza magáról a zsarnokság bilincseit.
Az Európa szerte fellángoló forradalmak hatására Pest-Buda radikális ifjúsága is szervezkedni kezdett s célul tűzte ki a Magyarország számára legfontosabb jogok kivívását. Az ifjúság a Pilvax-kávéházban tartotta gyűléseit. A királyi helytartó, miután neszét vette e törekvéseknek, feloszlatta az ifjúsági kört. Ezzel csírájában akarta elfojtani a szervezkedést. A fiatalok azonban nem engedtek. Nyíltan síkraszálltak az alkotmányos reformokért, a magyar nép számára szabadabb életet biztosító jogokért.
A Pilvax-kávéház lassan valóságos parlamenti csatatérré vált. Az ifjúság vezetői az ú. n. "tízek társaságá"-nak tagjai voltak: Petőfi Sándor, Jókai Mór, Tompa Mihály, Kerényi Frigyes, Pálffy Albert, Lisznyai Kálmán, Pákh Albert, Obernyik Károly, Bérczi Károly és Degré Alajos. Kávéházi asztalukat a haladó polgárság »a közvélemény asztalá«-nak nevezte el.
A gőzhajók, amelyek Pest-Pozsony-Bécs között közlekedtek, rendszeresen hozták a fővárosba a pozsonyi országgyűlést megnyitó királyi leiratra fogalmazott válaszáról, az úgynevezett »felirati javaslat«-ról is, amely kimondhatatlan lelkesedést váltott ki belőlük. De ugyanakkor szívükben haragos indulat gyűlt a főrendek ellen, akik a felsőtáblán halogató tárgyalásaikkal akadályokat gördítettek az alkotmányos reformkövetelések felterjesztése elé. S az ifjúság lelkesedése és haragja magával ragadta Pest-Buda népét is.
A pozsonyi hajó érkezése idején a Pilvax-kávéház előtt minden nap hatalmas tömeg verődött össze. Az embereket elfogta a forradalom láza. Mindenki érezte, hogy valami hatalmas, alapvető változásnak kell történnie. A pest-budaiaknak ezt a felbuzdulását az ifjúság fel akarta használni: a tömegek erejével akart nyomást gyakorolni a tétovázó országgyűlésre. Elhatározták tehát, hogy a párizsi reformbanketekmintájára Rákosmezején forradalmi lakomát rendeznek, amelyre meghívják a haladó szellemű polgárságot és a népet. E bankett előtt néhány nappal pedig népgyűlést tartanak, abból a célból, hogy az ifjúság refomköveteléseit a polgársággal megismertessék.
S az ifjúság az előkészítés lázas munkájában hathatós segítőtársra talált az ú. n. Ellenzéki Körben, amely készségesen csatlakozott a fiatalok mozgalmához. A népgyűlést március 14-re hívták össze, a szabadtéri bankettet pedig 19-ére tervezték. A népgyűlés és a bankett megrendezésére alakult bizottság mindent elkövetett, hogy Pest-Buda népének ez az első nagyszabású tüntetése fényes sikert arasson. A bizottság március 11-én este, hosszas tárgyalás után megszerkesztette a népgyűlés elé terjesztendő határozati javaslatot: az ú. n. 12 pontot.
Március 14-én, egy keddi napon, délután 2 órakor széles sorokban özönlött a nép az Ellenzéki Kör helyiségei felé, amelynek a nagytermébe a népgyűlést meghirdették. A termet ebből az alkalomból nemzetiszínű lobogókkal díszítették fel.
S míg bent a közönség lelkes izgalommal várta a gyűlés megnyitását, addig az Ellenzéki Kör helyiségei előtt, az Uri (ma Petőfi Sándor)-utca és a Zsibárus (ma Párisi)-utca sarkán, kinn az utcán, többezer főnyi tömeg verődött össze, kíváncsian várva a fejleményeket. A beszélgetés tárgya az ifjúság akciója volt, amelynek nyomán századok óta először került sor politikai népgyűlésre.
3 óra után Fényes Elek, az Ellenzéki Kör alelnöke, nyitotta meg a népgyűlést. Utána Irányi Dániel szólalt föl és ismertette a politikai helyzetet. Beszámolt a külföldi mozgalmakról és követelte, hogy a magyar nép is vegye kezébe jövőjének kialakítását s haladék nélkül terjessze jogos kívánságait az országgyűlés elé. A népgyűlés szűnni nem akaró tapssal és éljenzéssel fogadta irányi szavait. Különösen a 12 pont váltott ki nagy lelkesedést. Ennek láttán az elnökség határozatot hozott, hogy a felolvasott 12 pont a nép megmásíthatatlan kívánságait tartalmazza s azok megvalósítása a nemzet legfontosabb feladata.
Az ifjúság nevében Vasvári Pál, a 21 esztendős, daliástermetű magas homlokú, tüzes szemű ifjú szólalt fel, és lelkesen pártolta Irányi indítványát. Kijelentette, hogy a kérvényt – lehetőleg számos aláírással – a legrövidebb időn belül küldöttség vigye fel Pozsonyba és terjessze az országgyűlés elé. S amennyiben az országgyűlés nem hajlandó a kérvénnyel foglalkozni, a küldöttség menjen egyenesen Bécsbe a királyhoz.
Vasvári indítványa, különösen annak utolsó része, rendkívül nagy tetszést aratott a hallgatóság körében.
-Úgy van! Nagyon helyes! – kiáltották innen is, onnan is. – Menjünk Bécsbe! Forduljunk egyenesen a királyhoz!
Klauzál Gábor azonban attól tartott, hogy ha a küldöttség nem jár a kívánt eredménnyel, a mozgalomnak kudarc és zendülés lesz a vége. Ezért azt javasolta, hogy a kérelem minden pontját előzetesen küldjék fel Pozsonyba Batthyány Lajosnak, az Ellenzéki Kör elnökének, hogy ő országos aláírási mozgalmat indítson. A nép százezreinek aláírásával ellátott kérvénnyel nagyobb hatást lehet elérni, mert arról valóban elmondható, hogy az egész nemzet kívánsága – érvelt Klauzál.
Az ifjúság azonban nem helyeselte Klauzál indítványát, és végül a népgyűlés az eredeti javaslatot fogadta el. A gyűlés után az elnökség a Pilvax-kávéházba vonult át a további teendők megbeszélésére. Az ifjak kisebb csoportokba verődve tárgyalták a nap eseményeit, midőn egyszerre egy pelyhedző állú fiatalember rontott be az ajtón. Az illendőség szabályait félrelökve keresztültört a beszélgető csoportokon, felugrott az egyik biliárdasztalra s harsány hangon a következőket kiáltotta a jelenlevők felé:

-Uraim! Most jöttem a bécsi hajóval. A pozsonyi ifjúság küldötte vagyok. Rendkívüli hírt hoztam az önök számára. – Itt kis szünetet tartott, hogy az érdeklődést még jobban felcsigázza, majd hangját kieresztve folytatta: – Bécsben tegnap kitört a forradalom! Metternichet megbuktatták. A nép barikádokat emel és fegyverkezik!...
Ez a hír villámcsapásként hatott a jelenlevőkre. Az ifjú szavait az első pillanatban mély csönd fogadta. A váratlan fordulat összekuszálta az emberek gondolatait. A hirtelen beállt csendet most egy ércesen csengő hang törte meg:
-Íme, a forradalom förgetege már itt zúg a közelí szomszédban! És mi tétovázunk?! Nem! Cselekedni fogunk!
Mindenki a hang irányába tekintett s az asztal tetején, mint a forradalom géniusza, ott állott Petőfi Sándor, mellén összefont karokkal. Máskor halvány arcát most pirosra festette az izgalom heve, tüzes fekete szemében szokatlan láng gyúlt.
-Igaza van Petőfinek! Úgy van! Cselekedni fogunk! – zúgták Petőfi szavaira az ifjak.

A kedélyek csillapultával Irányi szólalt fel:
-Polgártársak! Petőfinek igaza van! Mi nem érünk rá várni. Ne hagyjuk tehát magunkat a formák életölő korlátai közé szoríttatni! Miután a helyzet egész váratlanul megváltozott, a délutáni népgyűlés határozata is fölöslegessé vált. Semmi bankettezés, semmi pericionálás többé! Mondjuk ki, hogy mi a 12 pontnak és a nemzet kívánságainak azonnali életbeléptetését követeljük!
Rövidesen több forrásból is megerősítették a bécsi forradalom kitörésének hírét. A lapok külön kiadásban hozták a hiteles tudósítást. Az újságokat szétkapkodták, a nép izgatottan rohant a Pilvax-kávéház felé. E feszült időben vezetőitől várta a további irányítást.
Klauzál Gábor is a Pilvax-kávéházba sietett. Értesült az ott történtekről és elejét akarta venni az ifjúság "meggondolatlan" cselekedeteinek. Határozatának megváltoztatására kérte az ifjúságot.
Erre az egyik író az asztalra ütve így kiáltott fel:
-Nagyon szépen, nagyon okosan beszélt Klauzál polgártárs, de most olyan időket élünk, hogy nem kell az okos emberek tanácsára hallgatni.
Erre a megjegyzésre élénk derültség moraja futott végig a termen.
Klauzál látta, hogy minden igyekezete hiábavaló és elhagyta a kávéházat. Lassan a tömeg is eloszlott. Az ifjak magukra maradva tovább tanácskoztak s bár éjfél felé járt már az idő, végleges határozatot nem tudtak hozni. Sokan türelmüket vesztve távozni készültek.
Ekkor Vajda János a kávéház ajtajához rohant, azt becsukta és elébe állt.
-Uraim! – kiáltotta. – Önök innen addig ki nem mennek, míg nem határoznak.
Ez a fellépés azután hatott is. Az ifjúság vezetői most már gyorsan megállapodtak, hogy másnap az egyetemi hallgatók bevonásával tüntetést rendeznek és azonnal életbeléptetik a nemzet kívánságit tartalmazó 12 pontot. Megalkuvás nincs, tárgyalgatás nincs, ha kell, a császári szuronyokkal is szembeszállnak.
Ezután a 12 pontot a változott viszonyoknak megfelelően újra átdolgozták. Végleges szövegezésük a következő volt:

MIT KIVÁN A MAGYAR NEMZET?

Legyen béke, szabadság és egyetértés
1.Kívánjuk a sajtó szabadságát, a cenzúra eltörlését.
2.Felelős minisztériumot Buda-Pesten.
3.Évenkénti országgyűlést Pesten.
4.Törvény előtti egyenlőséget, polgári és vallási tekintetben.
5.Nemzeti őrsereget.
6.Közös teherviselést.
7.Az úrbéri terhek megszüntetését.
8.Esküdtszékeket, képviseletet egyenlőség alapján.
9.Nemzeti bankot.
10.A katonaság esküdjék meg az alkotmányra; magyar katonáinkat ne vigyék külföldre; a külföldieket vigyék el tőlünk.
11.A politikai statusfoglyokat bocsájtassan szabadon.
12.Kívánjuk az uniót Erdélylyel. Egyenlőség, szabadság, testvériség.

Éjfél elmúlt, mire felosztották egymás között a feladatokat s nagy cselekedetekre készülve, lázasan tárgyalva a következő nap teendőit, kettesével-hármasával hazaszéledtek. Lépteik kopogása a macskaköves utcákon itt is, ott is felverte az álomba merült város csöndjét…

Másnap, 1848. március 15-én – egy szerdai napon – még alig pirkadt, mikor az ifjúság a Pilvaxban gyülekezni kezdett. Komor, nyirkos, hideg télvégi idő volt. A látóhatárt szürke fellegek borították, a Duna fölött sűrű, áthatolhatatlan köd gomolygott. A rügyfakasztó tavasznak még semmi nyoma.
Havaseső esett, az utakat latyakos sár borította. Reggel 6 órára a vezetők legnagyobb része már ismét együtt volt. Átnézték a 12 pontot, aztán másolatot készítettek róla s kiszögezték az Úri- és a Kígyó-utca sarkára. Ez volt a forradalom első – még kézzel írott – plakátja…
Amint az utcán az első járókelők megjelentek, kíváncsian álltak meg a plakát előtt s olvasni kezdték. Az egyik polgár, ki az előző napi gyűlésen is résztvett, hangosan ismertette a jelenlevőkkel az egyes pontokat. Azt a titkosrendőrt, aki a pontokat magyarázó polgárt be akarta kísérni, az összeverődött sokaság elűzte. A városban futótűzként terjedt el a hír, hogy az ifjúság a Pilvaxban valami nagy dologra készül. Az érdeklődők pillanatok alatt ellepték a helyiséget s a környező utcákat. Ekkor Jókai Mór felállt egy asztalra és rövid, lelkesítő beszéd kíséretében felolvasta a 12 pontot. Petőfi ezután elszavalta a Nemzeti dalt, amelyet két nappal előbb írt s még előző este is igazított rajta. A költemény hatása leírhatatlan volt. Az ifjúság elragadtatásában vállára emelte Petőfit s körülhordozta a teremben.

-Most menjünk az egyetemre, hívjuk fel csatlakozásra a hallgatóságot! – kiáltotta Vasvári.
Megindult a zsibongó menet. Az első sorban Petőfi, Vasvári, Jókai és Irinyi. Szívük felett kokárda. Előttük egy jogász a nemzetiszínű lobogót vitte. Az eleinte kicsiny csoport az utca népével szaporodva pillanatok alatt hatalmas tömeggé nőtt s a békés felvonulás tüntetéssé vált.
-Éljen a szabadság! Éljen az egyenlőség! Éljen Kossuth! – kiáltották a tüntetők.
A menet első útja az orvosi egyetemre vezetett. Felszólították a hallgatókat a csatlakozásra. Az orvosnövendékek dörgő éljenzéssel fogadták a tüntetőket s azonnal közéjük álltak. Ezután a mérnökiskolát, majd a jogászokat és a bölcsé-szeket kerestek fel.

Ekkor már az egész főváros talpon volt. Hiszen vásár is volt Pesten, s környékbeli falvakból, sőt az ország minden részéből ezrével lepte el az utcákat a nép. A lelkes tömeg nőttön nőtt s megtöltötte a belvárost.
Zichy Ferenc gróf, a helytartótanács elnöke, habozott. Nem mert tettleg beavatkozni az eseményekbe. Attól félt, hogy a tüntetés itt is zendülésbe csap át, mint Párizsban és Bécsben. A katonai helyőrséget mindenesetre készenlétbe helyeztette. A budai vár tüzérsége a Pestre irányzott ágyúk mellett, égő kanóccal várta a további parancsot.
A 12 ponttal és Petőfi költeményével felfegyverkezett tömeg kész volt arra, hogy útjából minden akaratot elsöpörjön. Az ifjúsági vezetők elhatározták, hogy a 12 pontot és a Nemzeti dalt cenzori engedély nélkül kinyomtatják. Elmentek tehát a

Hatvani-utcába (ma Kossuth Lajos-utca) a Landerer és Hechenast-féle nyomdába. A tulajdonos fennhangon cenzori engedélyt kért, de nyomban odasúgta a megtorpant Irinyinek:
- Foglaljanak le egy sajtógépet! Erre Irinyi odament a legnagyobb géphez s kezét rátéve így szólt:
-E sajtót a nép nevében ezennel lefoglaljuk és követeljük kéziratainak kinyomtatását!
-Az erőszaknak nem állhatok ellen – felelte mosolyogva Landerer Lajos s azonnal kijelölte tíz legügyesebb nyomdászát a kézirat munkába vételére.
Mintegy háromnegyed óra múlva, 11 óra 30 perckor a nyomdagép alól kikerült a szabad sajtó legelső szülötte: a 12 pont első nyomtatott példánya.
Irinyi kikapta a gépből s azonmód, még nedvesen, az utcára rohant vele, hogy bemutassa a népnek.
-Március 15-e, délelőtt féltizenkettő, nagy nap ez a magyarok történetében! Ime! Itt van a sajtószabadságnak az első példánya, a nép hatalmának első műve. Bármi szabadsága is lesz egykor a magyaroknak, azon dicsőség mindig megmarad, hogy a legnevezetesebbet: a sajtószabadságot magunk vívtuk ki!
S még le sem csillapodott a nép éljenzése, mely Irinyi szavait követte, mikor örömtől sugárzó arccal Petőfi jelent meg az ajtóban, kezében a Nemzeti dal első nyomtatott példányával.
- Éljen Petőfi Sándor, halljuk mégegyszer a Nemzeti dalt! – kiáltották a közelben állók.
- Halljuk! Halljuk! – harsogta a tömeg.

Petőfi elszavalta a követelményt, majd a nép a Múzeum-térre vonult, ahol Irinyi megmagyarázta a 12 pont jelentőségét s indítványozta, hogy a szabad sajtó két legelső termékét a mai nap emlékére helyezzék el a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában. A közönség ekkor ismét Petőfit éltette és követelte a »Talpra magyar«-t. nem tudtak betelni a nagyszerű vers szépségével. Egyesek már kívülről tudták, az eskü szavait pedig az egész tömeg a költő után dörögte. Petőfi a lépcsőzet baloldali párkányáról szavalta el aznap már ötödször a Nemzeti dalt. »Percekig tartott az éljenzés – írja egy szemtanú – amint a költő a szavalatot befejezte. A nép tombolt, ujjongott elragadtatásában. Őszbevegyült, komoly férfiak szemében megcsillant a lelkesedés könnye, a nép örömében sírt, zokogott, a nők kendőiket lobogtatták.«
A Nemzeti Múzeumtól a forradalmi tömeg a hajóhídon átvonult Budára, a helytartótanács várbeli épülete elé, s követelte a politikai foglyok azonnali szabadonbocsátását. A megszeppent Zichy gróf engedett a követelésnek, s a tömeg vállára emelve hozta ki a börtön épületéből Táncsics Mihály írót. Mikor ez történt, már esteledett. A város gázlámpái halvány világosságot szórtak a ködben úszó utcákra.
A Nemzeti Színházban a Bánk bánt játszották. A népnek azonban nem volt türelme végighallgatni az előadást s rögtönzött műsort állított össze. Azt kívánták, hogy mindenek-előtt Egressy Gábor szavalja el Petőfi Nemzeti dalát, azután a dalkar énekelje el Erkel »Hunyadi László«-jából a „Meghalt a cselszövő…" kezdetű dalt, majd a zenekar játssza el a Himnuszt és a Szózatot, végül pedig a színház énekkara énekelje el a »Talpra magyar«-t, amelyet a lelkesedés hevétől ihletve a nap folyamán ketten is – Egressy Béni és Kálozdi János – megzenésítettek.
Minden úgy történt, ahogy a közönség kívánta. A Nemzeti dal visszatérő »Esküszünk« szavait a nézőtér együtt zúgta a szavalóval. Ezután felállt Degré Alajos, aki a helytartó-tanácsnál járt küldöttség vezetője volt, s beszámolt Táncsics Mihály kiszabadításáról. Degré jelentése után folytatták a rögtönzött műsort, amelyet a Rákóczi-indulóval és utána közkívánatra a Marseillaise-zel zártak le.
A színházból kitóduló közönség lelkes hangulatban ellepte Pest utcáit s örömmámorban úszva ünnepelte a magyar nép e nagyszerű, dicső napját.

BÉCSI ÁRMÁNY – MAGYAR VÉR

Amikor a magyar egyetemi ifjúság küldöttsége, a főváros küldöttségéhez csatlakozva, március 18-án reggel elindult Pozsonyba, hogy az országgyűlésnek megvigye a nemzet 12 pontba foglalt kívánságait, a trónját a forradalomtól féltő V. Ferdinánd király, válaszul a pozsonyi országgyűlés feliratára, már ki is bocsátotta pátensét a felelős magyar minisztérium kinevezéséről. Az országgyűlés demokratikus reformokat követelő feliratát az alsóház Kossuth javaslata alapján már március 4-én elfogadta, a főrendiház azonban sem megszavazni nem akarta, sem elutasítani nem merte. Tíznapos huzavona után – miközben Bécsbe szaladtak az udvarhoz tanácsért – a március 13-án kitört bécsi forradalom és Metternich főkancellár – s vele gróf Apponyi György magyar kancellár – bukása feletti rémületükben március 14-én egyhangúan megszavazták a rendi kiváltságok eltörlését és felelős magyar kormányt követelő felirati javaslatot. Másnap küldöttség vitte az országgyűlés feliratát Bécsbe, s a király kétnapi ádáz tusa után, március 17-én aláírta azt a nádorhoz intézett legfelsőbb leiratot, melyben felhatalmazza őt Batthyány Lajosnak, az Ellenzéki Kör elnökének, magyar miniszterelnökké való kinevezésére, azzal, hogy a miniszterelnök terjessze fel hozzá minisztereinek névsorát, jóváhagyás végett.
Immár nem volt akadálya az első független és felelős magyar kormány megalakításának. A miniszterelnök az alsótábla március 23-i ülésén mutatta be kormányának névsorát. A névsor nyolc nevet tartalmazott s az országgyűlés, valamint a király a tárcák megoszlását és a kijelölt miniszterek személyét jóváhagyta. A tárcák és a miniszterek a következők voltak: belügy Szemere Bertalan, pénzügy Kossuth Lajos, közlekedésügy Széchenyi István, vallás- és közoktatásügy Klauzál Gábor, igazságügy Deák Ferenc, hadügy Mészáros Lázár végül a király személye körüli miniszter – utóbb külügyminiszter – herceg Eszterházy Pál.
Az elkövetkezendő napokban V. Ferdinánd adott szavát megszegve kísérletet tett arra, hogy a megalakuló magyar kormány hatáskörét a lehető legszűkebbre korlátozza és a nemzeti függetlenség szempontjából legfontosabb két tárcát – a hadügyi és pénzügyi tárcát – a kormány kezéből kivegye. A forradalmi kitöréssel fenyegető népharag azonban engedményekre szorította a királyt s így április 7-én sor került az első felelős magyar minisztérium (kormány) kinevezésére.

Arany János: Segítsünk a hazán!

Volt egyszer egy jó anya.
Az anya igen gazdag volt, úgy, hogy azt sem tudta, mit csináljon sok vagyonával.
Fogta hát magát, elosztotta kincsét fiai és leányai közt; magának pedig semmit sem hagyott, hogy ne kelljen bajlódnia vele. A fiak és leányok megörültek a kapott birtoknak, a sok szép jószágnak, és erősen felfogadták, hogy édes anyjokra mindhalálig gondot viselnek
Valameddig meg is állották e fogadást; jó szüléjöknek minden szükségét pótolták: de idő jártával megfelejtkeztek, vagy megsokallták a dolgot, és könnyedén túladogattak a jó asszonyon.
A szegényebbek ugyan azután is csak inkább néztek rá de a gazdagabbak bezárták előtte ajtóikat: úgy, hogy a szegény anya végtére gyalázatos koldulásra szorult.
A rossz fiúk és leányok kigúnyolták édes anyjokat, midőn koldus öltözetében kapuikban ácsorgott: ha pedig vagyonának egy részét tőlük vissza akarta követelni, lábbal rugdosták el onnan.
Azonban egyet elfelejtettek e rossz gyermekek.
Nem gondolták meg, hogy csak addig övék a birtok, míg anyjok él, azután pedig más emberre száll.
Pedig úgy volt. Az édes anya, a sok ínség, a sok sanyarúság miatt idő előtt elhalt: és akkor a jószágot a fiaktól s leányoktól elfoglalták.
Mindnyájan földönfutókká lettek, vagy keserves rabszolgaságra jutottak. Akkor bezzeg sirathatták a magok ostobaságát, hogy édesanyjokat időnap előtt halálra sanyargatták.
Eddig van a példabeszéd. Már most: mi ennek az értelme? Mi mindnyájan egytestvérek vagyunk. Közös édesanyánk a haza, aki igen gazdag volt, de magának semmit sem hagyott, hanem minden vagyonát köztünk, fiai közt osztotta fel.
Kinek többet, kinek kevesebbet adott, de mindet olyan feltétellel, hogy ha rászorul, szüksége pótlására többet vagy kevesebbet visszaadni tartozzunk.
Ezt igen jól tudták a mi nagyapáink és szépapáink. Ha a haza megszorult, azonnal talpra ugrottak, kardot rántottak a jó anya oltalmára; ha pedig pénz kellett, megnyitották erszényeiket és tüszőiket. Ők még nagyon jól tudták, hogy amit bírnak, azt oly kötelességek mellett bírják, hogy a hazát gyámolítsák.
De mi, unokák, kezdtük ezt felejteni.
Végigaludtunk vagy harminc esztendőt, egy hosszú békességet. Ezalatt sok mindenfélét álmodoztunk és szörnyen elbíztuk magunkat.
Elhitettük magunkkal, hogy amit bírunk, az a mienk, ahhoz a hazának semmi köze. Elhittük, hogy annak tőkéje, kamatja miénk, örökkön-örökkévaló időig, azt tőlünk soha senki el nem veheti.
Azt hittük, hogy mind a világ végeig békesség lesz; kiszámítottuk, hogy mennyit fiadzik egy forintunk száz esztendő alatt.
A hazára pedig, aki mindnyájunknak közös édesanyja, semmi gondunk sem volt: elcsaptuk, magára hagytuk: éljen ahogy tud.
A haza élt is, úgy ahogy; – de nem erősödött, csak tengődött, sőt naponkint gyengült, úgyhogy sokan az értelmesek közül életeért is aggódtak.
A hazának sok szüksége volt; sokszor felszólított bennünket, fiait és leányait: de mi elutasítottuk ajtónk elől, vagy legfeljebb hitvány fillérrel szúrtuk ki a szemét, mint valamely koldusnak.
Háládatlan fiak! háládatlan leányok!
De nemcsak hálátlanok: esztelenek is azonfelül. Nem gondoltuk meg, hogy ha a haza nem lesz, akkor mi sem leszünk; nem lesznek ökreink, juhaink, nem lesznek házaink, földeink, nem lesznek a fogunkhoz kocogtatott tallérok, nem lesz házi cselédünk, nem leszünk mi magunk. Mert a haza ezekből áll.
Most ez a kérdés: akarjuk-e, hogy éljen a haza, vagy sem? Akarunk-e áldozni vagyonunkból, vérünkből, hogy a többi megmaradjon – vagy addig zsugorgatjuk eldugott kincsünket, míg vele együtt ellenség markába esünk?
A minisztérium a haza nevében felszólít minden hazafit, hogy adjon, ami tőle telik. Adjon, akinek van, aranyat, ezüstöt, adjon marhát, gabonát, vásznat, vagy akármi pénzzé tehető vagyont.
Ezt sok bolond úgy mondja ki: koldulnak az ország számára.
Ki meri azt mondani, hogy a haza koldul? A haza nem koldul, nem is kér: a haza követel. Követeli vissza annak egy részét, amit fiainak ingyen osztott. Ha vissza nem adják, ám lássák, ha egy tulok helyett egész csordát, egynehány ember helyett egész népet vesztenek, ám lássák. Az nem a haza veszedelme lesz, hanem összes fiaié, nem a haza szégyene lesz, hanem eszeveszett fiaié.
Ne mondja hát azt senki, hogy koldulnak a haza számára. Ne mondja azt, hogy biz én nem adok semmit, elébbvaló szükségem is van annál. Ez a legelső szükség. Amit most adunk, azt nem vágjuk a sárba. Ki sajnálja a magot, mit szántóföldjébe vet? Paraszt példában szokták mondani: aki vet, az arat. Ha tehát aratást remélünk, ne sajnáljuk a vetést, a magot. Ha tartós békességet akarunk, most kell megerőltetni magunkat, és erőnk megfeszítésével azon lenni, hogy senki se merjen belénk kötni. Ez pedig csak úgy történik, ha összehányunk egynehány milliót, és hadsereget állítunk, melynek homlokáról ezt olvassa a külföld: ne bántsd a magyart!* – Ki azokkal az ócska húszasokkal, penészes tallérokkal a ládafiából! Inkább essék most a hazának, mint továbbat a haza ellenségének. A kajlát és pirókot* is jobb lesz most jóelőre kiszakasztani, minthogy majd az egész falkát elkavarítsák. Eddig még csak hegedűszóban meséltem, de ezután világosan akarok beszélni.
Sok ember nem lát tovább az orránál. Azt dúdolja: jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok. Pedig jobb egy túzok holnap bizonyosan, mint ma egy bizonytalan veréb. Már pedig aki most a hazán segítni fösvénykedik, az a bizonyos túzokot elszalasztja bizonytalan verébért. Öt-hat forintot meg akar kuporítni s a nyaka is utána vész.
De sokkal fontosabbról van szó, mint a túzok meg a veréb. Szó van arról: akarjuk-e, hogy legyen Magyarország? Aki azt mondja: én nem adok a hazának, amennyi tőlem telik, olyba veszem, mintha ezt mondaná: én nem akarom, hogy legyen Magyarország. Ha mégis megmarad Magyarország, nem az olyan ember érdeme; miatta elveszhetett volna.
De aki azt mondja: nekem ennyi elég, a többit a hazának szentelem: azt nemcsak becsületes embernek, hanem okos embernek is tartom. Tudja, hogy ha a közös hajó elsüllyed, neki is vége lesz, tudja, hogy ha hazája nem lesz, ő sem lesz. Azért elébb gondoskodik a hazáról, azután magáról.
Hazai polgárok! édes anyátok, a haza, nem koldul, nem könyörög tőletek, csak jelenti, hogy szüksége van segítségetekre: segíttek-e rajta vagy nem…?

Petőfi Sándor: Én

A világ az isten kertje; Gyom s virág vagytok ti benne, Emberek! Én a kertnek egy kis magja, De az úr ha pártom fogja: Benne gyom tán nem leszek.
Tiszta e kebelnek mélye; Égi kéz lövellt beléje Lángokat. És a lángok szűzen égnek Szent oltárúl az erénynek El nem romlott szív alatt.
Nem építek sors kegyére, Tűrök, mit fejemre mére; Jót, rosszat; Mit ma ád, elvészi holnap; Majd megadja, amit elkap; jellemképe: változat.
Mint a róna, hol születtem, Lelkem útja tetteimben Egyenes! Szavaimmal egy az érzet: Célra jutni álbeszédet Tétovázva nem keres.
És az ég szivem földébe, Drága fádat ülteté be, Szerelem! Koszorúba fűzöm ágit, Koszorúm szerény virágit A hazának szentelem.

Kecskemét, 1843. március

Petőfi Sándor: A költő s a szőlővessző

Semmi vágyam, semmi kedvem
A borostyánkoszorúhoz!
Magyarország szép leányi,
Szőlővessző-koszorúval
Koszorúzzatok meg engem,
Mert a szőlővessző és a Költő sorsa oly hasonló.
Költő és a szőlővessző
A világnak adja lelkét.

Szőlővesszőlelke a bor,
A költőnek lelke a dal.
Lelkünket ha általadtuk
Borban, dalban a világnak:
Elhervadunk, elenyészünk:
És midőn már elenyésztünk:
Lelkeink, a bor s dal mellett
Vígad a világ! – – – –

(Borjád, 1845)

Petőfi Sándor: A kutyák dala

Süvölt a zivatar
A felhős ég alatt,
A tél iker fia,
Eső és hó szakad.

Mi gondunk rá? mienk
A konyha szöglete,
Kegyelmes jó urunk
Helyeztetett ide.

S gondunk ételre sincs.
Ha gazdánk jóllakék,
Marad még asztalán,
S mienk a maradék.

Az ostor, az igaz,
Hogy pattog némelykor,
És pattogása fáj,
No de: ebcsont beforr

S harag multán urunk
Ismét magához int,
S mi nyaljuk boldogan
Kegyelmes lábait!

(Pest, 1847)

Petőfi Sándor: A farkasok dala

Süvölt a zivatar,
A felhős ég alatt,
A tél iker fia,
Eső és hó szakad.

Kietlen pusztaság
Ez, amelyben lakunk;
Nincs egy bokor se, hol
Meghúzhatnók magunk.

Itt kívül a hideg,
Az éhség ott belül,
E kettős üldözőnk
Kínoz kegyetlenül;

S amott a harmadik:
A töltött fegyverek:
A fehér hóra le
Piros vérünk csepeg.

Fázunk és éhezünk
S átlőve oldalunk,
Részünk minden nyomor…
De szabadok vagyunk!

(Pest, 1847)

Petőfi Sándor: Fekete kenyér

Miért aggódol lelkem, jó anyám,
Hogy kenyeretek barna, e miatt?
Hisz meglehet: ha nincs idehaza,
Tán fehérebb kenyérrel él fiad.
De semmi az, csak add elém, anyám,
Bármilyen barna is az a kenyér.
Itthon sokkal jobb ízű én nekem
A fekete, mint máshol a fehér.

(Szalkszentmárton, 1845)

Petőfi Sándor: A márciusi ifjak...

Szolgaságunk idejében
Minden ember csak beszélt,
Mi valánk a legelsők, kik
Tenni mertünk a honért!

Mi emeltük föl először
A cselekvés zászlaját,
Mi riasztók föl zajunkkal
Nagy álmából a hazát!

A földet, mely koporsó volt
S benne egy nemzet a halott,
Megillettük, és tizennégy
Miljom szív földobogott.

Egy szóvá s egy érzelemmé
Olvadt össze a haza,
Az érzelem „lelkesülés”,
A szó „szabadság” vala.

Oh, ez ritkaszép látvány volt,
S majd, ha vénül a világ.
Elmondják az unokáknak
Ezt a kort a nagyapák.

És mi becsben, hírben álltunk,
Míg tartott a küzdelem,
De becsünknek, de hírünknek
Vége lett nagy hirtelen.

Kik nem voltak a csatán, a
Diadalhoz jöttenek,
S elszedék a koszorúkat,
Mert a szóhoz értenek.

E sereg, mely míg a harc folyt,
El volt bujva, vagy alutt,
Igy zugott a diadalnál:
Mi viseltünk háborút!

Legyen tehát a tiétek
A dicsőség és a bér,
Isten neki... nem küzdénk mi
Sem dicsőség, sem dijért.

És ha újra tenni kell majd,
Akkor újra ott leszünk,
És magunknak bajt s tinektek
Koszorúkat szerezünk.

Viseljétek a lopott hírt,
A lopott babérokat,
Nem fogjuk mi fejetekről
Leszaggatni azokat.

Abban lelünk mi jutalmat,
Megnyugoszunk mi azon:
Bárkié is a dicsőség,
A hazáé a haszon!

(Pest, 1848

Petőfi Sándor: Föltámadott a tenger...

Föltámadott a tenger,
A népek tengere;
Ijesztve eget földet,
Szilaj hullámokat vet
Rémítő ereje.

Látjátok ezt a táncot?
Halljátok e zenét?
Akik még nem tudjátok,
Most megtanulhatjátok,
Hogyan mulat a nép.

Reng és üvölt e tenger,
Hánykolódnak a hajók,
Süllyednek a pokolra,
Az árboc és vitorla
Megtörve, tépve lóg.

Tombold ki, te özönvíz,
Tombold ki magadat,
Mutasd mélységes medred,
S dobáld a fellegekre
Bőszült tajtékodat;

Jegyezd vele az égre
Örök tanulságúl:
Habár fölül a gálya,
S alul a víznek árja,
Azért a víz az úr!

(Pest, 1848))

Petőfi Sándor: Háborúval álmodám...

Háborúval álmodám az éjjel
Háborúba hítták a magyart;
Fölhívó jeléül, mint hajdanában,
Országszerte járt a véres kard.

S fölriadt a véres kard láttára,
Akinek csak egy csepp vére volt.
A szabadság drága koszorúja,
Nem hitvány pénz volt a harci zsold.

Éppen e nap volt menyegzőnk napja,
Az enyém, leányka, s a tiéd;
S én, hogy haljak a honért, elhagytam
Házasságunk első éjjelét.

Úgy-e lyányka, a menyegző napján
Menni és meghalni szörnyü vég?
És mégis, ha rá kerülne a sor,
Úgy tennék, mint álmomban tevék.

(Szalkszentmárton, 1845)

Petőfi Sándor: Feleségem és kardom

Galamb van a házon,
Csillaga van az égen,
Az én ölemben van
Kedves feleségem;
Ugy tartják szelíden
Ringató karjaim,
Mint a harmatot a
Rezgő fa lombjai.

Ha már megöleltem,
Mért meg ne csókolnám?
Csókokban nem szegény,
Nem is fösvény a szám.
Beszélgetünk is, de
Az csak félig beszéd,
A másik fele már
Csókokba olvad szét.

Nagy a mi örömünk,
Nagy a mulatságunk,
Gyöngynek is beillik
Fényes boldogságunk!
De az én kardomnak
Ez sehogy sem tetszik,
Ránk szemét a falról
Mogorván mereszti.

Mit nézesz, öreg kard,
Olyan mérgesen ránk?
Vén golyhó, talán a
Szerelemféltés bánt?
Hagyd el ezt te, bajtárs,
Nem való ez néked,
Ha férfi vagy, ne űzz
Asszonymesterséget.

De meg nincs is okod
Engemet féltened,
Hiszen ismerhetnéd
Már feleségemet,
Ismerheted lelkét,
Ezt a ritka lelket,
Aminőt az Isten
Nem sokat teremtett.

Ha szüksége van a
Hazának karomra,
Téged saját keze
Köt fel oldalamra,
Oldalamra köt, és
Búcsúját így veszi:
Menjetek, legyetek
Egymásnak hívei!

(Pest, 1849)

Petőfi Sándor: Kinn a ménes, kinn a pusztán...

Kinn a ménes, kinn a pusztán,
A betyárok országútján,
Benn a csikós a csárdában,
Iszik Isten igazában.

Hadd igyék, ha kedve tartja,
Ha kiszáradott a torka,
Nem is csoda ily melegben,
Süt a nap esze-veszetten.

De ha beballag kend, bátya,
Iszogatni a csárdába,
Legyen gondja a ménesre,
Bízza kelmed jó kezekre.

Ott kinn hagyott három bojtárt,
Egy sem ér egy hajító fát,
Mind a három azzal mulat,
Hogy alszik a kalap alatt.

Hevernek a földön hanyatt,
Orcájok a kalap alatt,
Egyebökkel nem gondolnak,
Ha megpörköli a nap.

Hát amott Kecskemét felől
A homoktorlatok megől
Ki lépeget szép lassacskán
Egy szép sötétpej paripán?

Szép, tüzes ló, de még rajta
A legény tüzesebb fajta,
Bátorság van a szemében,
Karikás-ostor kezében.

Csak jön, csak jön, halk lépést tart,
Egyszer a méneshez ugrat,
Kiszakít egy jó nagy falkát…
Kis-Kunság, most Isten hozzád!

Fárad a nap, már alant jár,
Egyre nyargal még a betyár
És előtte a paripák,
Csattog-pattog a karikás.

Jön a csikós a csárdából,
Gyógyulóban mámorából,
A bojtárok ébredeznek,
Nagy hija van a ménesnek.

El az egész kerületbe
Ló-keresni szedtevette!...
De hiszen kereshetik mán,
Kit Szabadkán, kit Kikindán.

(Pest, 1847)

Petőfi Sándor: Búcsú a színészettől

Adom tudtára mindazoknak,
Kiket tán sorsom érdekel,
Hogy tiszta látkörét jövőmnek
Sötét, nehéz köd lepte el.
Eddig Thalia papja voltam,
Most szerkesztőségéd leszek.
Isten veled, regényes élet!
Kalandok, Isten veletek!

Szép élet a színészi élet,
Ki megpróbálta, tudja jól,
Bár ellene a balítélet
Vak órjásának nyelve szól.
Hogy én lelépek a színpadról,
Szívem nagyon, nagyon beteg –
Isten veled, regényes élet!
Kalandok, Isten veletek!

Igaz, hogy ottan a rózsának
Sokkal nagyobb tövise van,
De oly rózsákat, mint ott nőnek,
Máshol keresni hasztalan.
Mindezt szívemben igazolják
Kétévi emlékezetek.
Isten veled, regényes élet!
Kalandok, Isten veletek!

Mert nem lesz már nekem kalandom;
Pedig enélkül a világ
Előttem untató, kietlen,
Egyalakú, nagy pusztaság.
Ki egy országon átfuték, most
Egy kis szobában ülhetek –
Isten veled, regényes élet!
Kalandok, Isten veletek!

De sorsom egykor még ezt modja,
Ha majd rám megbékülve néz:
»Eredj, ahonnan száműzélek,
Légy, ami voltál: légy színész!«
Hát addig is, míg újra elzárt
Mennyországomba léphetek:
Isten veled, regényes élet!
Kalandok, Isten veletek!

(Pest, 1844)

Darnay Kálmán: Petőfi színésztréfája

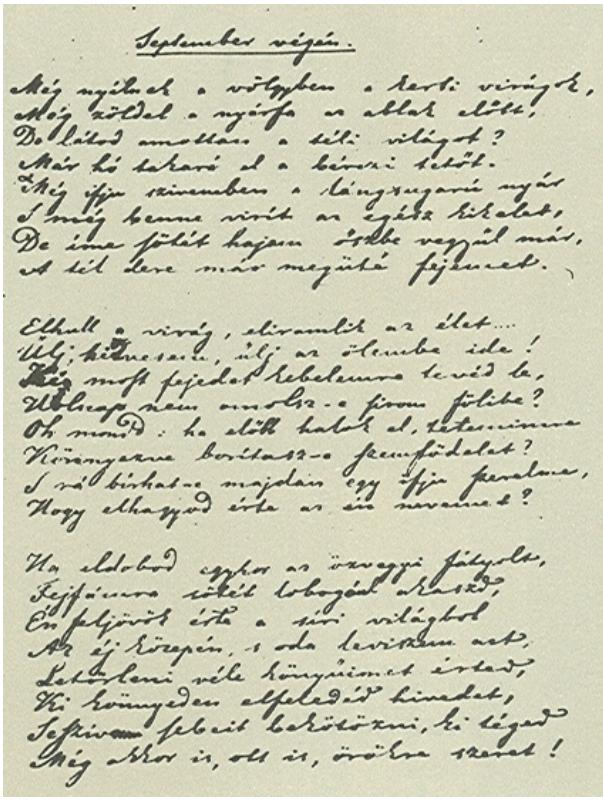

A katonáskodása közben megbetegedett Petőfi Sándor a gráci kórházból 1841 februárjában kikerülve, sokáig bolyongott. Végre, részben hajlamaitól vezérelve, másrészt szükségből felcsapott színésznek. Be is lépett a Sió partján terpeszkedő Ozora község ,– tolnai nemes urait szórakoztató, – Sepsy Károly színtársulatába.
Sepsy uram truppja olyan 5-6 tagból álló fatengelyes művészbanda volt. Ahol az öregedő direktorné személyesítette a kislány szerepeket, primadonna, anyaszínésznő volt egy személyben. A deresfejű Miske Peti, a vén komikus, felragasztott hetyke bajuszával, hősszerelmes szerepeiben – a legmeghatározóbb jelenetnél – kacajra fakasztotta a táblabírákat. Nem is ment Ozorán rosszul a színtársulatnak. Közös konyhán éltek a direktorné főztjéből, ki jóízű paprikást, rántottákat készített a belépődíjak fejében beszolgáltatott csirkékből és tojásokból. De mert a kellékes segédszínész által széthordott cédulákon belépődíjként nem szerepelt a karcossal megtöltött meszelyes üveg, a jóízű ebédek és vacsorák után naponként rákívánkoztak egy kis itókára.
Új borra közakarattal össze is szedelődzködtek és áthurcolkodtak Mohácsra. De bizony a nagyobb igényű városban felkopott az álluk. Nemhogy italra került volna, de betevő falatra is alig jutott. Szét is züllött a társaság egy-kettőre.
Petőfi vállára akasztva batyuját, kampós botjával kezében, nyakába vette a Dunántúlt. A színészkedéssel is torkig lakva, Pápára igyekezett. Diáknak készült újra, hogy elvégezze a hetedik osztályt. Útja Sümegen vitte keresztül. Szürkületes őszi este volt, a vadlúdcsapatok gágogva húztak el a vizek felett. Hogy csizmás lábával a Marcal hídjára lépett, nagy hápogással keltek szárnyra a sásasban gubbasztó rucacsapatok.
Sümeg főutcáján bandukolva, befordult Mojzer György uram vendéglőjébe, akkor találkozott szemben Fekete Miskával, egykori iskolatársával, aki kellékes minőségben, Komlóssy Ferenc színdirektor uramnál működött. Nagyon megörültek egymásnak, együtt aludtak a színpad mögötti lépcső kóruson. Olyan fekhelyet készített barátjának Miska kellékes, hogy bárki megirigyelhette. Komlóssy uram bársonyos királyi palástját adva néki takaróul. Mert hát nagy díszelőadásra készült éppen a társaság. Komlóssy uram személyesen hívta meg rá a táblabírákat, ígéretet kapva, hogy «egész testben» megjelennek: elő fog adatni azon érzékeny dráma, amelyben hat lázadó hős feje hóhérpallos alatt hullik le és a törzstől elválasztott fejek a nagyérdemű közönség előtt szemlére tétetnek. Az ekképpen szóló színijelenés nagy hatást ért el. A verdigályszoknyás nagyasszonyok a kicsorduló könnyek felfogására jó előre elkészítették zsebkendőiket. Pedig ugyancsak más fordulatot vett a díszelőadás. Ahogy pitymallott, az őszi nap még jól fel sem szedelődzködött az ég párkányára, a két jó pajtás már talpon volt. Miska minden áron beakarta juttatni Sándor barátját a díszelőadás szereplői közé. Jusson pár huszas útiköltségre – a busás bevételből – néki is. Komlóssy direktor uram azonban ahogy végiglegeltette szemeit a vékonydongájú ifjún, nyomban elutasította: «Ilyen hektikásképű legénnyel nem rontom el a díszelőadást.»
Lehorgasztott fejjel bandukoltak legelé az emeletes nagyvendéglő lépcsőjén. Ebédre nem volt gondjuk! Egy kis ételmaradék akad Mojzer György uram konyháján. De pár huszas mégis elkelne útiköltségre! Az elkeseredés Miskából kérődzött ki erősebben. El is határozta, hogy Sándorral együtt – szívtelen direktorát faképnél hagyva – ő is felcsap diáknak. De előbb egy kis ürmöt loccsant Komlóssy uram áldomásozó poharába.

Utolsó menedékképpen azt határozták, hogy pénzzé teszik a Sándor batyujában gubbasztó öreg bibliát, meg a Fogarasi szótárt. De kitől lehetne kivasalni egy két huszast ilyen áji-báji könyvekért? Miska nyomban Hertelendy György fiskális urra gondolt, de ahogy átlépték a belváros kapuját, mégis Kisfaludy táblabíró úr portáján próbáltak szerencsét. Az őszfejű költőt jókedvében találták. Takarékos természete dacára is megesett a szíve a sápadtképű ifjún és odavetett neki pár huszast a könyvtárból hiányzó kötetekért…
A díszelőadásra a nézőtér fulladásig megtelt közönséggel. Az első sorban a táblabírák ültek asszonyaikkal. Az özvegysoron lévő Kisfaludy Sándor háztartását vezető Nanica húgát tessékelte jobbjára. Rosty uram elhozta mind a három leányát, a Fánit, Katit és Juliskát, azoknak hordta a mandulatejet, a citromos vizet Csukly Pepi patvarista, Skotty uram, Hertelendy, Deák Ferenc, Tarányi-Oszterhueber a színpad melletti oldalszékeken vertek tanyát. Babos tiszttartó uram kezében ugyancsak járt a teknőshéjlegyező, hogy szellőt csináljon a nekipirult Fániánné asszonynak. A függöny felgördült, az előadás nagy tetszés közt simán gömbölyödött. Az utolsó érzékeny jelenetre – amikor a bársonyos palástjában trónoló, kegyetlen szívű király lesújtó pillantást vet a hóhérpallossal lenyakazott lázadók fejeire – már előre fogták zsebkendőiket a nemes kisasszonyok. Ennek a jelenetnek előkészítése adott legtöbb gondot Komlóssy uramnak. De okos ésszel ezt is megoldotta. A trónuslépcső fedődeszkájába Miska kellékes kerek lyukakat vágott, azon dugták ki az erőszakos haláltól eltorzult fejeiket a kivégzettlázadók. A megható jelenettel a trónon ülő Komlóssy uram nagy hatást ért el. Még a keményszívű Farkasné nagyasszonyból is kitört a zokogás szava.
De jaj! A levágott fejek, a fehérre mázolt arcok hirtelen vonaglani kezdenek, majd felváltva beletüsszögnek a nagy zokogásba. Az elérzékenyült nézőközönség hirtelen kacagásba tör ki. Zúgott a terem a fülsüketítő zajtól.
A bábeli zűrzavarban megsemmisülten ült Komlóssy uram trónusán. A függönyt gyorsan leeresztették. A direktor úr bársony talárjában meg-megbotolva, ökölre fogott kormánypálcájával rohant a színfalak mögé. A csintevő Miska kellékest kereste, mert Petőfi ötletéből ő hintett tubákot a deszkagyűrűbe szorított színészfejek alá!
De hol volt már akkor Fekete Miska? Régen a devecserei postautat rótta Sándor barátjával!

(Kaszinózó táblabírák; részlet)

Petőfi Sándor levele Arany Jánoshoz

Szatmár, szeptember 9. [augusztus 29.]* 1847.

Bájdús Jankóm!
Igazság szerint még csak augusztus 29-e volna, de miután rám parancsoltál, hogy szeptember 9-éről írjak, tehát ezt a dátumot nyomintottam föl oda az eszterhéjra… már megbocsáss, a Jézus áldjon meg, hogy a rendelt időnél előbb találok írnya, mint Jókai mondja. De én neked meg nem bocsátok azért, hogy nem te írtad leveled borítékára a címet. Asszonyírás… fekete pecsét… no disznó teremtette, ezt az embert az ördög elvitte! ez megszakadt a verscsinálásban, meghalt! így gondolkodtam, s remegve bontottam föl leveledet. Máskor ilyen bolondot ne tégy, mert én nemigen szoktam megijedni, de ha megijedek, szörnyűt ijedek. Ha meghalsz, akkor üss fekete pecsétet, de legalább a címet még akkor is te írd.
Tompát pedig héjjába mentegeted, mert ha én magam ki nem tudtam őt menteni, bizony senki más nem lesz rá képes. Mindenesetre szar ember. Ha Vahothoz hosszabb időre kötelezte magát, megmondhatta volna ő ezt nekem, ahelyett, hogy odaígérkezett az Életképekhez nagy gyáván vagy nagy kétszínűen. Eh!
A szavadra tökéletesen elhiszem, hogy silányok azok a versek, melyeket írtál, hanem azért csak írd le őket, kedves öcsém, és küldd el nekem, mert két orr többet lát. Nem cselekszel bölcsesség nélkül, ha afféle balladákat írsz, mert azoknak nemcsak szűkében, hanem pláne teljes hiányában vagyunk. Már én rég megpróbáltam volna, de tudj' isten, nemigen érzek hozzá tehetséget magamban. Toldi Estéjét, ha a lelked kinyögöd is bele, elkészítsd október 10-éig, akkorára majd megírom, hova küldd. Én megírtam Szécsi Máriát… el ne ájulj ijedtedben, nem pályázok vele: az Életképekbe vagy a Szépek Könyvébe adom.
Koltóra az utósó posta Nagybánya. Legközelebbi leveledet már oda zarándokoltasd. Szeptember 8-án este ott leszünk, s ha tőled jön a levél, ne búsulj, házasságom első napján is elolvasom. Akar hiszed, akar nem, ezt nem minden emberrel tenném.
Toldit most olvasom hatodszor. Csakugyan nyomorú fércmű. Még vagy hatszor elolvasom az idén, hogy silányságát minél jobban fölfogjam.
Tennap voltam ismét Juliskámnál. Hetenként egyszer megyek ki hozzá, s kétszer kapok tőle levelet. Milyen levelek!… Az utósót ezzel végezte: „Rabszolgád vagyok, mert szeretlek; királynéd vagyok, mert szeretsz. Úgy hódolok neked, így felölellek magamhoz. Mind a két helyzet boldogítóbb, mint világok fölött uralkodhatni, mint istennek lehetni!"
Arra pedig veszett kutya módra számítok, hogy Pesten minél elébb vendégem léssz. Szegény legény voltam eddig is, ezután, másodmagammal, még szegényebb leszek, de valahogy csak elférünk majd, ha szorulunk is, ha mingyárt hárman fekszünk is egy ágyba, s hárman eszünk is két tányérból. És ha hármunknak kevés lesz az étel, én majd azt mondom, hogy nem ehetném, vagy hogy beteges vagyok, s ti jóllaktok. Denique* ne aggódjál egy garas árát se.
Hanem inkább bíborba-bársonyba öltöztetlek, hogysem még többet írjak. Elég tőlem ennyi, „elég, talán sok is", mint Vahot Sándor mondja egy költeményében igen költőileg. Tehát agyba-főbe ölelvén és csókolván benneteket egy szálig, vagyok atque maradok
(jelenleg éppen viszkető tökű) barátod
Petőfi Sándor

[Kívül] Tekintetes Arany János úrnak barácságos tisztelettel, Nagyvárad, Nagyszalontán.

Tormay Cecil: Bujdosó könyvemnek egy kitépett lapja

A forradalmakat, vak következetességgel, a kezdődés hajnalának és virradatának és ifjúságának nevezik az emberek. Pedig a forradalmakban nem a reggel jön meg, nem a keletkezés cherossa, nem az új kor legelső órája, hanem az elöregedett kor rémlátó, bomlott utolsó órája, melyben a sötétségek felkavargó, kusza árnyai között eltorzult az idők arca.

Nem virradat ez! A lezáruló kor éjféli haláltusája a forradalom, melyben a vér és a halálverejték fátyolán csak ködszerűen derengnek át a jövő élet jelenései.

A forradalomban meghal az előzetes kor. És mire a szürkület zűrzavara elmúlik és mire reggel lesz, mindig újra gyermek lesz az emberiség és autokrata erő fogja kézen és vezeti vissza a rendbe, a törvénybe, a templomba, hajnali misére, Isten színe elé. Azután következik el a kor ifjúsága. Álmodó idealizmus, szabadságharcok, művészetek ideje. A kor virágot szed és dalol és pirulva követi szerelmese lépte nyomát. Azután jönnek a kor férfiévei… Tudományt, ipart és kereskedelmet teremt és hajóra száll, felszedi horgonyát és tengereken túlról hozza el kincseit. A kincsek nőnek, halmozódnak a feleslegek és csörögve emelkedik kevesek kezében milliók nyomora fölé az arany. Baljóslatú sápadt fénye mellett jön el az alkonyat. Hervadt virágok erjedt szaga terjed. Fülledt tivornyák, fenékig ürített poharak. Kicsapongó, vad dorbézolások, tisztátalan részegségek, gúnyos nagy kacagások órái ezek. A templom harangja már csak időt jelez, a törvény csak az együgyűeknek való, a hagyományok ostoba gyermekmesék. A tisztelet kivész, a kéz mely dolgozott, megáll és az éjféli óra közeleg. Eljön a kiélt korszak nagy haláltusája. Degeneráltak, kóros terheltek, gonosztevők és félőrültek bomlott agya uralkodik a fáradt tehetetlenek felett. Vér ömlik a földre, tűz ömlik az észre és a vér és tűz között meghal a kor… A forradalmak nem hajnalok… A forradalmak éjféli órák nagy haláltusái! És mi, ezen a márciuson egy ilyen haláltusának vagyunk a részesei. A kor lezárul, de kínon és szenvedésen túlról már úton van felénk valahol egy új holnap, mely virradatot hoz megint.

Magyarország felett gyorsabban jár az óra, mint a többi óra Európában. Korábban üti az éjfelet. Nálunk hamarább jött el, mint másutt, de akik közülünk megérik, azoknak korábban fog eljönni a reggel is…

1919. március 22

Rakovszky József: Állj fel Hunnia!

Állj fel Hunnia letűnt romokon,
gyaluljon a tűzláng ősi szívedbe',
és fújd meg a kürtöt az új falakon
ifjan, erősen, újra születve!

Ébredj Hunnia Duna, Tisza népe,
bár rád omlottak a régi falak,
nézz fel bátran a jobb jövő szemébe,
és meg ne inogj a terhek alatt!

Készülj Hunnia közeli csatákra,
három színű zászlót lenget a szél.
Hősök véréből híred glóriája,
újra diadalmas utakra kél.

Kelj fel Hunnia, szent Hazám, én népem,
és rázd le igádat, mit rád tett az ármány.
Fegyvert a kézbe, ha szabadság nincsen,
s vesszen a zsarnokság, mint múló szivárvány!

Rákosszentmihály, 1949. június 5.

Döbrentei Kornél: Átpingált március

Uramisten, mennyi csapodár kokárda,
nemzeti színre játszik a régi gárda,
  s míg jó szokás szerint
  törvényt tisztelni int
cinkelt pakliból oszt, nem veszhet a parti,
minden gesztenyét magának kapar ki,
meghamisul s tisztátlan lesz az ünnep,
hogy cafrangos hazafiként előtűnnek:
  renegát hontiprók,
  sorsunkba rondítók,
a vörösen fújtató, demokratikus
terrorlegények, meghitt jelszavuk a kuss,
tegnapi kardlapozók, a halállisták
ihletői, és a lárpurlár szadisták,
  az ultrabal lator,
  s vadbarom vallató,
testvércsiszár, spicli, magyarkodnak bátran
és más gonosztevők, bírói talárban.

Egy ünnep sem az engedélytől nemzeti,
a hatalom kegye csak lezüllesztheti,
  nagy hazugság, kis nép,
    felkelésünk dicsét
most Haynau utódok kezdik zengeni,
s a húsos kondért köréből nem engedi
a kiváltságban dús, exkluzív csőcselék,
népet hergel, szárazon tartva lőszerét
  s abban is biztos ám,
  marad hitbizomány
ez a 301-es parcella-ország,
átfestett frázisaik körülhordozzák,
mint véres kardot, mely egy táborba várna,
inkább a tűzharc: Jan Pallah főnix-lángja --
  maszlag és gumibot,
  mi nékünk kijutott,
a végső kenetet trágyadombon várva,
Uramisten, mennyi csapodár kokárda.

1989. Március

A magyar népdalok szövegvilága: Katonadalok, huszárnóták

A magyar népdalok szövegei a néplélek rezdüléseit tükrözi vissza, hívebben ábrázolva egy-egy történelmi korszakot, mint a z egykori krónikák leírásai. A népdalok forrása elsősorban a szegényebb társadalmi rétegben élőktől származik (parasztok, pásztorok), ugyanakkor tekintélyes számú úgynevezett katonanótát is rejt a műfaj. Ezek kialakulása és elterjedése háborús, konfliktussal terhelt időszakokra nyúlnak vissza. Jelentés tartalmuk szerint „tudósíthatnak" dicsőséges eseményekről, de találkozhatunk kvázi pacifista népdal szövegekkel is. Előbbiek közé tartoznak a toborzók illetve egy-egy győztes csata után keletkezett dalok , utóbbiak halmazát egy vesztett csata utáni, a háborúból kiábrándult, a távoli az otthontól, honvágytól terhelt katonák énekei. Témájuk szerint lehetnek toborzók, sorozási nóták, katonakísérők- és siratók, kaszárnyadalok, menetdalok, csatadalok, leszerelődalok és hadifogolynóták és bújdosók.

Az aradi nagy kaszárnya dombon van

Az aradi nagy kaszárnya dombon van.
Akármerről fújja a szél, hideg van.
Fújja a szél – seje-haj –, nem szabad házasodni.
Három évig katonának kell lenni.

Katonának kell lenni a legénynek.
A gazdának csakúgy, mint a szegénynek;
De a gazda – seje-haj – győzi pénzzel, bangóval,
De a szegény siralommal, jajszóval.

A katonadalok kronológiája

A magyar katonadalok írásos rögzítése a török megszállás idejére nyúlik vissza, ekkor emelkedtek ezek a szövegek „világi" szintre, nőttek ki a szájhagyomány homályából a nemesség szintjére. A török kiűzését a habsburgok elnyomása követte, ami kirobbantotta a kuruc lázadást, ez időből már jelentős számú népdal maradt fenn ránk. A következő mérföldkő az 1848-49-es szabadságharc volt, benne a népszerű Kossuth-nótákkal, majd a szabadságharc leverését követő apátia ihlette strófákkal. A XX. század világháborúi ismét kitermelték a műfaj dalait, ekkor a nem túl nagy népszerűségnek örvendő Ferenc József osztrák császár oldalán hadba vonultatott magyar katonák dalai teremtek szép számmal.

Kuruc nóták

A Rákóczi-szabadságharc (1703–1711) a török uralom alól felszabadult Magyarország első jelentős szabadságharca volt a Habsburg abszolutizmus ellen. A II. Rákóczi Ferenc vezette küzdelem a rendi kiváltságok védelméért, a gazdasági és társadalmi fejlődésért folyt és végül az egyenlőtlen erőviszonyok, a kedvezőtlenné váló európai politikai helyzet és az ország belső társadalmi ellentmondásai miatt bukott el. A kurucok a 17-18. századi Habsburg-ellenes felkelésekben résztvevő katonák, illetve a velük rokonszenvezők. A Rákóczi-szabadságharcban résztvevő kuruc hadsereg katonáit is így hívták. A kuruc kor költészetét négy műfaji kategóriába oszhatjuk: történeti énekek, politikai dalok, vitézi énekek (Csínom Palkó) és bujdosóénekek.

Vörös bársony süvegem,
Most élem gyöngy életem,
Balogh Ádám a nevem,
Ha vitéz vagy, jer velem.

Fakó lovam a Murza
Lajta vizét átússza.
Bécs alját, ha nyargalja,
Császár azt megsiratja.

Császárt hogyha kinn kapom
Haccsérossit lecsapom.
Magát is megugratom,
Bécs várába futtatom.

Te vagy a legény, Tyukodi pajtás,
Nem olyan, mint más, mint Kuczug Balázs,
Teremjen hát országunkban jó bor, áldomás,
Nem egy fillér, de két tallér kell ide pajtás!

Szegénylegénynek olcsó a vére,
Két-három fillér egy napra bére.
Azt sem tudja elkölteni, mégis végtére
Két pogány közt egy hazáért omlik ki vére!

Bort kupámba, bort, embert a gátra,
Tyukodi pajtás, induljunk rája,
Verjük által a labancot az másvilágra,
Úgy ad Isten békességet édes hazánkra.

Bujdosóének

Bujdosóénekek, vándordalokban a szülőföldhöz való ragaszkodás és a honvágy jelenik meg. A hosszabb dalok hangja balladás; érzelemkifejező líra és epikus elbeszélés keveredik bennük. Régibb rétege a kurucdal, az újabb a népi líra műfaja, a bujdosásra kényszerült legények életéről, érzelmeiről szóló bánatos hangú panaszdal. A régi bujdosóénekek a Thököly és Rákóczi közötti, ill. a bukás (1711) utáni időszak félnépi termékei. Szerzőik személye többnyire vitatott vagy ismeretlen, lehet végvári vitéz (Buga Jakab éneke), kuruc katona (Egy bujdosó szegénylegény), kóbor diák (Szegénylegény dolga) stb. A szövegeket XVII-XVIII. századi kéziratos énekeskönyvek, kései maradványaikat pedig a szájhagyomány tartotta fenn. Legnépibbek az elbocsátott végvári vitézek bujdosóénekei (Mit búsulsz, kenyeres; Egy bujdosó szegénylegény), változataikat még a XIX. században is gyűjtötték (Ó, szegény bujdosó legény!…).

Buga Jakab éneke

Mit búsulsz, kenyeres, midőn semmid sincsen
Jó az isten, jót ád, légy jó reménységben.
Kinyilik az idő majd a jó tavaszkor,
Hová két szemünk lát, oda megyünk akkor.

Hogyne búsulnék én, én édes pajtásom,
A tömérdek gondok uralkodnak rajtam
Gondolkodásim közt se nyugtom, se álmom,
Lelkemet is bennem csak alig találom.
(...)

Krasznahorka büszke vára

Krasznahorka büszke vára,
Rászállott az éj homálya,
Magas tornyán az őszi szél
Régmúlt dicsőségről mesél.
Olyan kihalt, olyan árva
Rákóczinak büszke vára.

Harcosai rég pihennek,
A bujdosó fejedelemnek.
A toronyból késő este
Tárogató nem sír messze.
Rákóczinak dicső kora
Nem jön vissza többé soha

1848-as dalok

'48-as dalok a szabadságharc kiemelkedő eseményeit és személyiségeit éneklik meg. Legnépszerűbb csoportja a Kossuth-dalok. A felszabadított magyar jobbágy ekkor vált a nemzet egyenjogú tagjává és kész volt életét adni a nemzet függetlenségéért.

Esik eső karikára...

Esik eső karikára,
Kossuth Lajos kalapjára.
Valahány csepp esik rája,
Annyi áldás száljon rája!

Esik eső karikára,
A német csúf kalapjára.
Valahány csepp esik rája,
Annyi mennykő vágjon rája!

Most szép lenni katonának

Most szép lenni katonának,
Mert Kossuthnak verbuválnak.
Kossuth Lajos nem lett volna,
Katona sem lettem volna,
Éljen, éljen a nemzet.

Katonák az osztrák seregben

A műfajba leginkább az Osztrák–Magyar Monarchia állandó hadseregében kötelező szolgálatot teljesítő katonák lírai költészete sorolható.

A legények regruta korukban, a sorozás és a bevonulás közti időben énekelnek legtöbbet. Sok dal szól a bevonulásról, a válás fájdalmáról. A bevonuló legényeket muzsikaszó mellett, énekelve kísérték ki a faluból. Fontos daltanulási alkalom volt maga a kaszárnyai élet. A szolgálat leteltével a leszerelő fiatalok új dalokkal tértek haza. A katonadalok szélesebb körben is elterjedtek és a katonáskodástól függetlenül is megszólalnak, tehát nem kapcsolódnak minden esetben meghatározott alkalomhoz. Népszerűségük a mai napig rendkívüli, még mindig eleven hagyománynak számítanak.
A katonadalok a katonaélet különböző szakaszairól szólnak a sorozástól a leszerelésig. Bemutatásuk is a katonaélet menetéhez igazodik. A dallamokban sok az idegen, műdalos fordulat, a ma is népszerű anyagban a felszínen ezek dominálnak. Ismertetésünk a katonadalok hagyományosabb dallamrétegére vonatkozik.
A sorozó- és újoncnóták a tavaszi sorozástól az őszi bevonulásig terjedő időszakot ölelik fel. Erre a fajtára példa egyik népszerű, általánosan ismert katonadalunk.

Ëgyes fija vagyok az anyámnak...

Ëgyes fija vagyok az anyámnak,
Mégis bësoroztak katonának.
Kihúzták rám az első cédulát,
Itt köll hanni ezt a barna kislánt.

Édësanyám kimënt a kis kertbe,
Főtekintëtt a csillagos égre:
Csillagos ég, mëgölöm magamat,
Katonának viszik a fijamat!

Édësanyám, në jöld mëg magadat,
Inkább kérd mëg a kapitány urat.
Kapitány úr maga is azt mondja:
Ëgyes fijú nem lëhet katona.

Katonának el akarnak vinni,
Göndör hajam lë akarják vágni.
Göndör hajam nem hagyom lëvágni,
Avvá fogom a hazát szolgáni!
(...)

A kötelező katonai szolgálat a földműves-életvitelt nemegyszer megkeserítette, mert átmenetileg bár, de a nehéz munkák elvégzésére munkaerő nélkül maradt a család. Megtörtént ugyanis, hogy az egyetlen férfi munkaerő a besorozott legény volt. Ilyen esetekben („egyes fiú") kérvényezni lehetett a katonai szolgálat alól való felmentést.

Vége van az aratásnak, ...

Vége van az aratásnak,
El kell menni katonának.
El kell menni, ha esik is,
Ha csak nehezen esik is.
Esik is.

Nehezen esik a járás,
Tőled, rózsám, a megválás.
Váljunk meg, rózsám, egymástól,
Mint a levél el az ágtól,
Elválik.

Magyarbükkös (Alsó-Fehér)

Fölszántom a kertem alját

Fölszántom a kertem alját,
S ne teremjen több violát,
S ne teremjen több violát,
A császárnak több katonát.

Szántottam gyepes gyökeret,
S vettem bánatot eleget.
Szántottam gyepes gyökeret,
S vettem bánatot eleget.

I. világháború

A „nagy háborúként" nevezett világégés (akkor még nem számozták) 1914. június 28-án Ferenc Ferdinánd az Osztrák-Magyar Monarchia trónjának várományosa elleni boszniai merénylettel kezdődött (casus belli). Magyarország, a Monarchia részeként - külügyeiben nem független politikai hatalomként - lépett be a háborúba. A besorozott magyar katonáknak a kormányzat a karácsonyra ígért hazatérés mellett a földosztást is kilátásba helyezte. A jutalomföld ígérete rendkívül vonzó volt a parasztság körében, s ez nagy szerepet játszott a vidéki lakosság kezdeti háborús lelkesedésének kialakításában, majd fenntartásában. A háború eleinte Szerbia ellen indult, de rövid időn belül egyre több európai állam lépett be a hadszíntérre. A katonáknak tehát le kellett mondani a gyors hazatérésről, és olyan területekre vitték őket, mint Galícia, az orosz front és a messzi Doberdó.

Azt üzenték Szerbiából csata akar lenni

azt üzenték Szerbiából csata akar lenni
készülnek a magyar bakák el is fognak menni
szólnak az ágyúk a gépfegyverek
mégsem jön a kapitányunk
Meggyilkolták a trónörökösünket
azért bosszút állunk

Ezerkilencszáztizennégyben

ezerkilencszáztizennégyben
még az úristen is lenézett a földre
ferenc jóska ej-haj háborút indított
de sok édesanyát örökre megszomorított

Fiumei kikötőben áll egy hadihajó

fiumei kikötőben áll egy hadihajó
közepében négy sarkában nemzeti szín zászló
fújja a szél fújja hazafelé fújja
negyvenhatos öreg bakák mennek szabadságra

pokrócomnak négy sarkába varrom a nevemet
átadom a szerelvényem a harmincheteseknek
hadd olvassa sej-haj az a bús regruta
kinek van még a kaszárnyában harminchat hónapja

istentelen tölténytáska szurony meg a puska
én már többé nem pucollak egyen meg a rozsda
sapkám félrevágom vigyázzba se állok
odahaza várnak rám a kökényszemű lányok

Előüzent Ferenc Jóska

előüzent ferenc jóska
legény kell a háborúba
kedves barátom

viszik legénységnek szépit
országunknak ékességit
kedves barátom

leányok keserű búba
legények a háborúba
kedves barátom

galacvári templom alja
zászlókkal van támogatva
kedves barátom
(...)

Kimegyek a doberdói harctérre

kimegyek a doberdói harctérre
feltekintek a csillagos nagy égre
csillagos ég merre van a magyar hazám
merre sirat engem az édesanyám

én istenem hol fogok én meghalni
hol fog az én piros vérem kifolyni
itália közepébe lesz a sírom
édesanyám arra kérem ne sírjon

feladom a levelem a postára
rátalál az édesanyám házára
olvasd anyám vérrel írott levelemet
(...)

Esik az eső ázik a heveder

esik az eső ázik a heveder
gyenge lábomat szorítja a kengyel
bársony lekötés szorítja lovamat
nehéz karabély nyomja a vállamat

megjött a levél fekete pecséttel
megjött a muszka százezer legénnyel
százezer legény áll a harc mezején
így hát jó anyám elmasírozok én…

Valahol a Dnyeszterpartján

hótakaró borítja a muszkaföldet szerteszét
megremeg a föld amerre magyar honvéd lába lép
vér folyik a hómezőre de a honvéd csak előre menetel
sötét orosz éjszakába csak a halál muzsikája énekel
édesanyám drága lelkem ne sirasson soha engem ne féltsen
legyen büszke a fiára hisz hazatérek nem sokára remélem

Don-kanyarban áll egy szomorú fűzfa

don-kanyarban áll egy szomorú fűzfa
barna kislány sírva sétál alatta
állj meg kislány barna kislány de csak ha lehet
adjál a bakának egy pohár vizet

mért ne adnék én a bakának vizet
szenvedett ő a hazáér eleget
nem szenvedtem barna kislány de most szenvedek
adj egy csókot utoljára elmegyek

don-kanyarban áll egy szomorú fűzfa
magyar baka halva fekszik alatta
bajtársai kardjaikkal ássák a sírját
odahaza magyar lányok siratják

Lemberg mellett van egy kerek erdő

Lemberg mellett van egy kerek erdő
közepébe van egy gyász temető
abba nyugszik sok szép magyar baka
eltemette gyászos Galícia

Az idézett népdal szövegek nem csupán feltárják az utókornak az I. világháború frontjait, hanem az ott szolgálatot teljesítő katonák lelkiállapotának változásait is tükrözik. Eleinte a harci hév érhető tetten, majd lassacskán a háború valósága, a honvágy, később pedig a reménytelenség uralkodik el a dalok szerzőin.

Trianon után

Az első világháborút lezáró trianoni diktátum szétdarabolta az országot.

Horthy Miklós katonája vagyok

Horthy Miklós katonája vagyok
legszebb katonája
vígan élem katonaéletem
nincsen gondom másra
masírozok káplár úr szavára
úgy gondolok az én violámra

Honvéd áll a Hargitán

ott a rónák nyár tüzében ring a délibáb
tüzek gyúlnak vakít a fény ragyog a világ
dombok oldalán érik már a bor
valamennyi vén akácfa menyasszonycsokor
zöld arany a pázsit selyme kék ezüst a tó
csöndes éjen halkan felsír a tárogató

A történeti ének költészete nem eseménytörténeti okmánytár, hanem eszméinek, vágyainak ideális tükre, mely hangot ad a tömegelfogultságnak, ugyanakkor biztos ízléssel válogatja ki a főbb eseményeket és személyeket.

A politikai dal fontos közéleti és hadi eseményekkel, kiemelkedő egyéniségekkel foglalkozó történeti ének legközelebbi műfaji rokona, később helyettesítője is. A rövid, csattanós, mozgékony forma jellemzi őket, az időszerű, sokszor szókimondó szövegek (– Jaj, de huncut a német, Hogy a fene enné meg! – Igyunk, aki angyala van. A bankónak most döge van! – Tisza malma két közre jár: Bécsnek őröl, nekünk darál; – Gesztre megyen extravasút. Abcúg Tisza, Éljen Kossuth!) gyorsan átalakulnak; mindig korabeli divatos nép- vagy műdalra húzzák rá őket.

Kimegyek a doberdói harctérre
feltekintek a csillagos nagy égre
csillagos ég merre van a magyar hazám
merre sirat engem az édesanyám

én istenem hol fogok én meghalni
hol fog az én piros vérem kifolyni
itália közepébe lesz a sírom
édesanyám arra kérem ne sírjon

Szerkesztette és jegyzetekkel ellátta: Törőcsik Attila

A Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén

Március hó 25. napja az „Üdvözlégy” születésnapja. A Katolikus Egyház hagyománya e naphoz köti az „Angyali Üdvözletet”, Jézus Szentlélektől való fogantatásának napját. Gyümölcsoltó Boldogasszony, a Müncheni-kódex naptárában »Máriának hiredetette napja«, a szegedi eredetű Lányi-kódexben "Testbefogadó Boldogasszony", az Érdy-kódexben »Asszonyunk Szűz Máriának Szeplételen Foganatja«, a Lőcsei Kalendáriumban (1642)»Boldogasszony Fogadása,« de már a Winkler-kódex naptárában és a Debreczeni-kódexben "Gyümölcsoltó Boldogasszony", a moldvai csángó Gajcsánában »Gyimőcsótó«, az Angyali Üdvözlet Napja: Mária megfogant a Szentlélektől.

Üdvözlégy kinyílt szűz virág,
Szűzen szülő szép anyaság,
Kegyes királynéasszonyság,
Csillaggal fénylő boldogság.

Legrégebbi liturgikus emlékeink is számontartják, jellegzetes elnevezéseit magyar fejleménynek kell tekintenünk. Az ünnepi mise liturgiájához Padányi Bíró Márton püspök feljegyzése szerint szép régi magyar hagyomány fűződött: „karácsony napján és a Szűz Mária napjain, főképpen pedig Gyümölcsoltó Boldogasszony, vagyis az Ige testesülése és fogantatása napján, a misemondó pap az Isten szolgálatában lévő több társával együtt az oltár elejibe mégyen. Ott a legelső, legalsó grádicson éppen a földig leborul, úgy imádja a megtestesült Igét”. Az ünnep ihleti az Üdvözlégy és az Úrangyala imádságokat. Már Temesvári Perbált ferencesrendi szerzetesnél olvassuk azt a jellegzetes franciskánus-népies hagyományt, hogy aki a Gyümölcsoltó napján ezer Üdvözlégyet elimádkozik, annak teljesül a jóra való kívánsága. Ez a híres barokk népszónok, a szintén ferences Telek József tanácsa is. A XX. század elején Szeged környékén ugyan módosult formában, de a hiedelem tovább élt. A halottak lelki üdvösségéért ugyanis ezer Úrangyalát szoktak felajánlani. Őrszentiványon az a hiedelem, hogy az asszony, ha Gyümölcsoltó napján érintkezik urával, megfogan, és gyermeket szül. Kiskunfélegyházán a ferencszállási Szentkút tanyavilágában, a palóc Habonyban is ezer Üdvözlégyet, a palóc Egerbocson, Bátorban és más környező falvakban pedig ezer Úrangyalát mondtak el a Gyümölcsoltó vigíliáján. Gyöngyöspata jámbor asszonyai hajnali 3 órakor a Gyümölcsoltó Boldogasszony zsolozsmáját végezték. Mint mondták akkor jött Gábor angyal. A magyar vallásos néphagyományban Gyümölcsoltó Boldogasszony az oltás, szemzés napja. Egy XVI. századi csíziónk szerint az ember ilyenkor Szűz Máriával almát olt. Jellemző az ünnep régi kultuszára, hogy a kertészkedő hajlamú Gendőcs Benedek újkígyósi plébános 1869-ben Gyümölcsoltó Boldogasszony napján 2000 nemesített gyümölcsfacsemetét osztott szét hívei között.

Országszerte az 1950-es évekig volt szokás, hogy ezen az ünnepen kell oltani, szemezni a fákat, hiszen Szűz Mária is most fogadta méhébe Jézust. A göcsei archaikus néphit szerint, amelyik fát ezen a napon oltják be, azt nem szabad letörni, vagy levágni, mert vér folyik ki belőle. Aki ilyen fát mégis levágna, megvakul, halála után pedig elkárhozik. Ez ugyanis annyi, mintha embert ölt volna. Még nyesegetni, tisztogatni, elégetni sem szabad. Maguktól kell elkorhadniuk. Az ilyen fákról azonban igen jó oltani, mert az új oltás bőven fog teremni. Székesfehérvár-felsővároson, a déli Úrangyal harangszó idején sorra rázták a gyümölcsfákat, hogy majd bőven teremjenek. Söjtör zalai faluban az ünnepen szemzett rózsafára az Olvasót is ráakasztották. Csíkszentsimon, Csíkcsicsó, Csíkjenőfalva, Ajnád székelysége az oltott gyümölcsfákra igézet ellen piros szalagot köt. A tápiógyörgyei gazda ezen a napon kimegy a kertbe, és a gyümölcsfák törzsét kereszttel jelöli meg. Szeged népe szerint az ilyenkor szemzett fából nem jó másnak ágat adni, mert ezzel a termést is odaadnák. Csíkmenasági hiedelem szerint jó jel, ha Gyümölcsoltókor már nincs hó a vetéseken. A bánáti bolgárok vörösbort ittak, és pattogatott kukoricával vendégelték meg egymást, hogy egész éven át egészségesek maradjanak. A pattogatott kukoricával a természetet akarták analógiás varázslattal rügyfakadásra bírni, a vörösborról pedig az volt a hiedelem, hogy ünnepnapon vérré válik az emberben. A szabadkai bunyevácok Gyümölcsoltó Boldogasszony napján, amikor a természet téli álmából ébredezett, és a fák ismét éltető nedvvel teltek meg, összejöttek, hogy ők is szaporítsák a vérüket. Gyimesben úgy hitték, ha ezen a napon rossz idő van, akkor rossz tavasz várható. Az Ipoly-menti falvakban viszont a következő regula ismert:

Gyümölcsoltó hidege,
téli hónapnak megölője!

Az ünnep szakrális voltát mi sem jelzi jobban, hogy a magyar nép mindig is ragaszkodott a Szűz Anya, a Magyarok Nagyasszonyának tiszteletéhez.

„Üdvözlégy malaszttal teljes, az Úr te veled, áldott vagy te az asszonyok között”

Prédikáció Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepére, Lepsényi Miklós, ferences áldozópap, pozsonyi hitszónok prédikációja 1888-ból, részlet.

Miért kell Máriát tisztelnünk? Máriát tisztelnünk kell, mert;
1. a mi anyánk. Hálátlan gyermek az, ki édes anyját nem tiszteli. Oh mennyi jót tesz egy anya gyermekével? Már midőn e világra hozza, késznek nyilatkozik életét is feláldozni érte és nem egy anya, csakis életének elvesztésével adhat létet a magzatnak, kit szíve alá fogadott. Mennyit fárad azután is, ha magzatát már világra hozta! Ki az, kinek kebele tejet önt a kisded számára? Az anya. Ki az, kinek karjain legboldogabb álmait alussza? Az anya. Ki az, kinek kezei vezetik a gyenge kisdedet, hogy el ne essék s. emelik fel, ha elbukik? Az anya. Ki az, akinek szíve legtöbbet remeg, szeme legtöbb könnyet ejt a gyermekért? Az anya. Ki az, ki legtöbbet aggódik a gyermek jövőjével? Az anya. Ki az, aki éjeken át kimerülés nélkül tud virrasztani a beteg gyermek mellett? Az anya. Ki az, ki legnagyobb örömet érez, ha a gyermek jó, szófogadó, engedelmes? Az anya. Ki az, kinek szíve legjobban vérzik, ha a gyermek nyers, durva, engedetlen, elfajzott? Az anya.

Daczó Árpád (Lukács atya) erdélyi Ferences szerzetes könyvében olvashatók az alábbi sorok: "Égi Édesanya! Minden bűnünk és hűtlenségünk ellenére Mária népe vagyunk ma is! Mert Ö a Babba Mária betartja a szavát, amivel elfogadta Szent István felajánlását, mikor is Mária oltalmába ajánlotta Magyarországot. Szent István tulajdonképpen csak megújította azt a valóságot, amivel már évszázadokkal talán évezredekkel azelőtt, ki tudja hányszor és hány törzsfőnök, nagyfejedelem vagy éppen király tette oda népét Boldogasszonya anyai ölének oltalmazó biztonságába! Kutatásaim során – írja Lukács atya –, érdekesek voltak a nőkkel való ismeretségeim. Mindig azokat sodorta elém a Szűz Anya, akikben különösképpen is virágzott az igazi nőiesség és a Máriás lelkület. A magyar nő mindig a Boldogasszonyban látta nőiességének örök példaképét, és ezért tisztelte is őt a magyar férfi mindig úgy, mint a Boldogasszonynak részére küldött földi mását. Európa népeinél pedig szinte közmondásszerű lett a "lovagias magyar nép" elnevezés. A lovagoknak éppen az volt egyik vállalt főtulajdonságuk a: Nőtisztelet…

A férfi az erő, a nő a szív. És ezen az egységen a Boldogasszony Anyánk, Babba Mária őrködik.

Forrás: Bálint Sándor;Népünk jeles ünnepei, Breviárium 1905,Daczó Árpád; Csíksomlyó titka Mária-tisztelet a néphagyományokban, katolikus kalendárium 1931.

Összeállította -cspb-

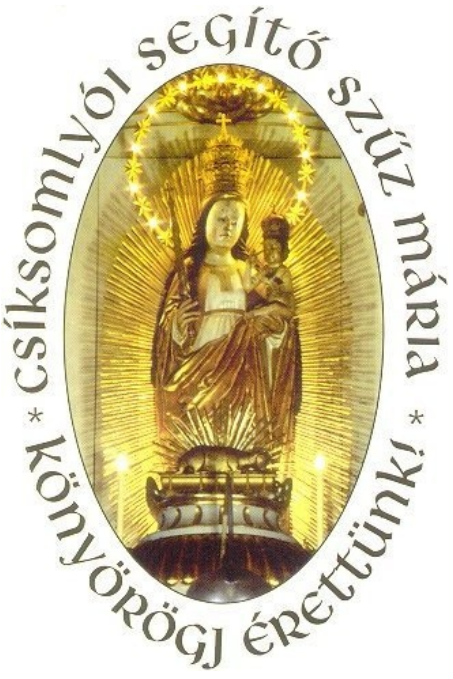

P.Csanádi Adalbert OSPPE: Himnusz Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepére

„Pange lingua virginalis”
Pange, lingua, virginalis
uteri praeconium,
quem ingressus Rex caelorum
formam sumpsit hominum,
et peperit sine viro
Virgo Mater filium.
Missus est ab arce poli
Gabriel ad Virginem,
oriundam de praeclaro
David regis germine,
desponsatam viro Ioseph
et Mariam nomine.
Ave, inquit, illibata
Virgo, plena gratia,
inter cunctas mulieres
benedicta filia,
cuius formam concupivit
Patris sapientia.
Illa tacens dum revolvit,
qualis salutatio
ista foret, mox audivit
referente nuntio:
Ne timeas, o Maria,
Dei digna Filio.
Invenisti nam gratiam
sola apud Dominum,
en concipies atque paries
Redemptorem hominum,
cuius nomen erit Iesus
suum salvans populum.
Erit magnus et Excelsi
Filius vocabitur,
et a Deo patris David
sedes ei dabitur,
et in domo Iacob sine
fine principabitur.
Et quomodo fiet istud,
nam virum non cognosco,
ait Virgo. Refert laeto
angelus oraculo,
Deum paris virginali
integro signaculo.
Nam Spiritus in te Sanctus
desuper illabitur,
a quo tuus venter virgi-
nalis faecundabitur,
et quem paris, Altissimi
Filius vocabitur.
Ne dubites, en, cognata
sterilis et vetula
Elisabeth, iam est sextus
mensis, quod est gravida,
quia nullum apud Deum
verbum impossibile.
Fiat mihi, sicut dicis,
ait Virgo nuntio,
en, ancilla summi Dei,
iussis eius annuo.
Mox concepit Deum sine
virili consortio.

(16. század eleje)

Zengjed, nyelv, a szűzi méhnek

angyali dicséretét,
melybe szállva ég Királya
formát öltött, emberét,
és megszülte férfi nélkül
Szűzanyánk a gyermekét.
Mennyországnak küldötteként
Gábor angyal lejöve:
szűzhöz, kinek nemzetsége
Dávid király nemzete,
neveztetik Máriának,
s Józsefnek a jegyese.
Üdvözlégy, szólt, érintetlen
s kegyelemmel teljes lány,
áldott vagy te mindnyájuk közt,
asszony csak van valahány:
mert szépséged megkívánta
atyai bölcs tudomány.
Ő hallgatva míg töprengett,
mit jelentsen e szózat,
újra szól az égi küldött
ismételve e szókat:
ne félj, ne félj, ó, Mária,
Istent szülni méltó vagy.
Mert az Úrnál egyedül csak
te találtál kegyelmet,
megfogansz és megszülöd majd
megváltóját embernek,
Jézus lesz a neve néki,
ki üdvőzit népeket.
Nagy lesz ő, s a Magasságos
gyermekének hívatik:
Istentől majd Dávid atyánk
trónja néki adatik,
s Jákob népén, nemzetségén
örökké uralkodik.
S miként lesz az, kérdi a Szűz,
mert férfit nem ismerek,
az angyaltól víg jóslattal
hangzik rá a felelet:
Istent szülsz majd, de megtartod
a szüzességjeleket.
Mert a mennyek országából
a Szentlélek száll reád,
akitől a szűzi méhed
megfoganja a fiát,
atyjának ki mondhatja majd
magasságnak az Urát.
S hogy ne kétkedj, ím, rokonod,
a meddő s élemedett
Erzsébet is hat hónapja
hord méhében gyermeket,
mert az Úr amit kimondott,
lehetetlen nem lehet.
Legyen nekem igéd szerint,
mondja Szűz az angyalnak,
engedelmes lánya vagyok
a felséges parancsnak,
s méhe szűzen helyet adott
az isteni magzatnak.

Csonka Ferenc fordítása

Áprily Lajos: Március

A nap tüze, látod,
a fürge diákot
a hegyre kicsalta: a csúcsra kiállt.
Csengve, nevetve
kibuggyan a kedve
s egy ős evoét a fénybe kiált.

Régi, kisáradt
tó vize árad,
néma kutakban a víz kibuzog.
Zeng a picinyke
szénfejü cinke
víg dithyrambusa: daktilusok.

Selymit a barka
már kitakarta,
sárga virágját bontja a som.
Fut, fut az áram
a déli sugárban
s hökken a hó a hideg havason.

Barna patakja
napra kacagva
a lomha Marosba csengve siet.
Zeng a csatorna,
zeng a hegy orma,
s zeng, ugye zeng, ugye zeng a szived?

Aranka György: Az essőhöz

Essél, essél kedves esső,
Melyet földünk kebele,
Rég várt, és az őszi idő,
Hozott áldással tele.

Csípi vala szemeinket,
A könnyű por fellege,
Kiszárasztván földjeinket
Az aszály nagy melege.

Kiapadtak volt vizeink
Eleven forrásai,
Elasztanak volt mezeink
Engedetlen hantjai.

A jövő nyár reménysége;
Mely beléjek zárva volt,
Szántóvetők nagy ínsége;
Vagy elhervadt, vagy meghólt.

Essél, essél kedves esső!
Földünk meleg kebele,
Rég várt; s a jó őszi idő,
Hozott áldással tele.

Újítsd zöldűlő mezeink
Meghervadt jövéseit,
Elevenítsd vetéseink
Bétemetett szemeit.

S mint nap éltető tüzei,
Megtöltötték pincénket,
Vized termesztő cseppjei,
Majd töltsék meg csűrünket.

Csendes esső, essél essél;
Küküllő mellyékére
Vágyok menni (addig késsél)
Egy Szép tiszteletére.

Ha elvissz, osztán eshetel,
Ha jövök is nyakig sárba,
Onnan vissza; csak most szűnj el,
Hadd repüljek Bonyhára.

Faludi Ferenc: A tarcsai savanyó vízrül

Mikor azon kútnak felállítása után a századik esztendeit emlegettük 1775-ben

1. Ennek a forrásnak nevelő nimfája,
Mindenféle rendek itató dajkája.
Hozzád szól, jó vendég: értsed szavaimat
Amint felszámaztam folyó napjaimat.

2. Beköszönt, úgy láttam, századik eszetndőm,
Saeculum-fejező teljes nyomos időm,
Keresd: feltalálad kutamnak a torkán,
Márvány kerítőmnek látszatos homlokán.

3. Virágokkal azért hintsd meg udvaromat,
Fürtes bokrétákkal rakd meg óldalomat.
Szivárvány hajtások függjenek fölöttem
Rózsa koszorúkkal fűzve körülettem.

4. Dob- és trombitaszó harsogjon egekben,
Feleljen az ekhó a szomszéd hegyekben,
Öregek és aprók gyűljenek számassan,
A nyers ifjak táncat járjanak párassan.

5. Engem emlegetve vígan mulassanak,
S ha megérdemlettem, innepet tartsanak.
Megfizetem százszor, akar bennem igyál,
Akár vizeimmel feredve mosódjál.

Fekete István: Az erdő ébredése

Amikor még Február fagyos csizmái kopognak a hegyeken, s az öregedő tél önmagáról dúdol jeges nótákat a fenyőknek, lent a völgyekben megpuhul a szélhordta avar, és a mezőkön bogarászó varjak felnéznek a felhőkre, hogy valahonnan délről nem hoztak-e valami üzenetet.

Mert ilyenkor már van valami a levegőben, amitől elcsendesedik a fák orgonája, figyelve kihúzzák magukat az öreg bükkök, és a som rügyeit úgy csiklandozza valami belülről, hogy már alig férnek a bőrükbe.

Esténként puha köd leng a patakok ágya felett, különös vajúdó párát lehel föld, amelytől megreszketnek az alvó lepkék bábbölcsőjükben, és álmosan fintorog a mókus meleg téli fészkében.

S ha felsüt a nap, nyújtózkodik az erdő. A fák korhadt ágakat dobnak le magukról, az utak kezdenek felszáradni, a szél a téli sziszegés helyett lágyabb suhogással fésüli az erdőt, s egy reggelen a bokrok alatt kinyitja ezer, fehér csillagszemét a hóvirág.

Hideg van még ilyenkor, s a hidegnek nincs más színe, csak a fehér. Utána jön a sárga, a kék, a lila, a rózsaszín és legvégül a nyár ragyogásában a pipacs égőpiros lángolása. De ez messze van még. Az erdő, a nap most még nem tud kis cselédeinek sem színt ,sem illatot adni. De nem is kell. A természet éledése lassú és lágy, mint a simogató anyai kéz. Nem melegedik fel egyszerre, mert ez elpusztítana mindent, hiszen a fák magukban hordják még a téli dermedést, az állatok magukon a téli bundát, és tehetnek molyzsákba, mint az emberek.

Rendre, rendre: sorjában.

A fehér szín után jön a sárga, a hóvirág után a déli domboldalakon, mintha maga a kén virágzott volna ki, szinte nevetnek a sombokrok sárga csokrai, alattuk pedig a tavaszi kankalin majdnem ugyanolyan színű kis virágai.

És ha felsüt a nap, az öregerdő mélyén, mintha a tavasz orgonája szólalna meg, búgni kezd az első vándor, távoli tájak fészekrakó üzenetét hirdetve: búgni kezd a vadgalamb.

Lágy ez a hang; nem kiált, nem harsog, nem rikolt, csak szétfolyik, mint a sóhajtás, és meghallja mindenki.

A mókusok kidörgölik szemükből az álmot, a harkály elhallgat értelmetlen kopogtatásával a beteg fák mellkasán, a patak száradó partján vidáman futkos a barázdabillegető – aki szintén most érkezett külországi útjáról –, a földben megmozdulnak a giliszták és egyéb dermedt férgek, a hangyabolyban akkora a sürgés-forgás, mintha vásárra készülnének, a tavak hideg téli kékje meleg barnára válik, s a halak megmozdulnak iszapágyukban, ahová még októberben feküdtek; a napsütötte erdő felett reszketni kezd a levegő, melynek érintésétől elindulnak a nedvek a fákban, és az alvó rügyek duzzadtan lesznek, mint az élet ígérete.

És ekkor megjelenik a harmadik szín az erdőn: a kék. Még csak itt-ott elbújva a bokrok meleg szoknyája alatt, de körülötte édes illat omlik a földre, és szerényen szétnéz kék szemével a tavaszodó világban: az ibolya. Illatát aztán elkapja a szél, játszik vele, meghordozza a csalitokban, az öregerdőben, hol néma odvakban vadméhek aludtak eddig, de most a meleg illattól megzendül az odú, és álmos tántorgással kirepülnek az első méhek.

Búg galamb, dongnak a méhek, esténként óvatosan megszólal már a feketerigó, és fuvolájára kipattan a füzek ezüst barkája; de meghallják a denevérek is, s amikor vadászházak kéményéből, öreg odvakból apró árnyak szállnak ki némán, mint a titkos gondolat, hogy van-e már élelem odakint, repkednek-e az éji bogarak. Hát bizony nemigen repkednek még, de helyettük ugyanolyan lágy szárnyalással pisszegve-kurrogva nászrepülésben van a szalonkák népe.

Hallgat az erdő – hiszen fel sem ébredt még igazán --, csak a szalonkák űzik egymást vak szerelemben, és az erdők lila árnyékából lángpenge vág az ég felé, dörren a puska, s a vándor lovagok vére rácseppen a hóvirágok fehér arcára.

Aztán elhallgat minden, csak a bagoly jár nesztelen szárnyalással, felemel egy-egy egérkét, és viszi haza az odvába, mert neki ilyenkor már tojásai vannak, s az asszonynak is kell valamit enni, ugyebár.

Eközben múlnak a napok.

Eltűnik a hóvirág, megfakul az ibolya, a fűz barkái helyett leveleit suhogtatja már a szél, és hozzák, egyre hozzák a tavaszt az érkező vándorok. A dél végtelen ege elküldi a pintyet, a csízt, az éneklő rigót, és mindenki hozza magával a kis hangszerszámát, ki a fuvoláját, ki a citeráját. Minden reggel fényesebb a nap, és minden reggel jobban tele van muzsikával az erdő.

A nyír már zöldben pompázik, az utakat benőtte a fű, a vágásokban mérgesen ágaskodik a csalán, és száll a dal, mámorba hanyatlik a szerelem, készülnek a fészkek, millió új élet lüktet a csírák és szívek mélyén, és egy reggelen fehér nászruhájukban esküvőre hívják az erdei népeket a vadcseresznyefák.

Az öreg tölgyek, vén bükkök, szijas szilfák és mogorva körtefák nehezen öltöznek, nehezen ébrednek, de az esküvőről, a nász ébredéséről elmaradni nem illik.

Felsült a nap, vadcseresznyefák virágkoronája kitárja millió kelyhét az áldó nap felé, és a méhek lakodalmas népe zengeni kezd a szerelem, az élet, a tavasz orgonáján.

Csupa napfény az erdő, csupa égig szálló dal. Nem alszik már senki, és vándorló kis bárányfelhők megállnak az égen hallgatódzni, bár ők nem hivatalosak a lakodalomba.

A gyalogúton öreg róka ballag. Kopott vén szuka; szájában nagy liba, mely eddig az erdész tulajdonának vallotta magát. A róka leteszi a nehéz libát, és mérgesen rázza ki füléből a lakodalmi lármát.

„Megbolondultak ezek? – gondolja. – Majd megbánják! Én is vén fejemmel… nyolc kölyök, én is így kezdtem, aztán most nekem jut majd legkevesebb ebből a szép libából!"

Sóhajt még egyet, és ballag tovább. De odafent senki nem vette észre a rókát. Áll a nász, az erdő felébredt.

Fodor András: A vízrenéző

Egry József emlékére

Selymes, gyöngyház-színü tó
tapad a partok sarlójába.
Inog, remeg a víz szinén
a tükröződő hegyek árnya.
Az égig ér a tisztaság,
s az ég a csendnek boltozatja.
Az illat könnyű páraként
lebeg a szürkülő magasba.

És ő csak ül, a vízre néz,
a tó ringatjaráncos arcát,
de átható tekintetét
a víz redői sem takarják;
és zöld tükrében látja ő
a háttal elfödött világot,
hallja a föld neszét, amint
a nádasok közt átszivárog.

Akár a nyugalom köve,
a Badacsony úgy áll a parton,
szőlői közt bujkál az alkony,
s a lejtők forró útjain,
a fák lomját ezüstbe mártva,
a házak, pincék résein
folyik a fény, az égi láva.

És látja, ott a hegy mögött
a zöld öböl átlép a rétbe,
hegyek bocsátják hajlatuk
táruló, sima szőnyegére;
vonat kigyóz a síkon át,
szalad az út fehér szalagja,
s az Aranykagyló-völgy felett
a messzi víz hunyorog a napba.

Barázdált arca vízre néz,
de szeme egyre érzi, látja,
ahogy körötte tündököl,
csodákat ír a fény, a pára.
És tudja: nincs szilárd világ,
a föld, a hegy se mozdulatlan,
valami lelkes lendület
feszeng a sok nehéz anyagban.

Nem értik őt az emberek,
de ő az embert is megérti.
A kaptatón zihálva még
helyettük áll meg látni, nézni,
hogy milyen szép az őszi táj,
a szinek érett tarkasága,
a sárga fák, a barna nád,
a tóviz ónos csillogása.

Botjára támaszkodva áll
a kapunál. Utólszor látom.
Köhög, az arca csupa kín,
de pilláján a dac világol.
És szúr az éles-szürke szem,
a csontos kéz biztatva markol:
-- „Lehet, hogy elmegyek, de ti
nem tértek el az én utamról!” –

Elment. A nyári tó szinén
Gazdátlan ingnak most a fények.
De az az éles szürke szem
még vízre néz, még napba réved,
előtte újra tündököl
a teljes égbolt tisztasága,
s kitárul földön és vizen
az ember elveszett világa.

Galambosi László: Itatás

A kutak kövén csattognak a vödrök,
a víz sötétkék köténye habos,
színekkel átszőtt szellő-szőttesekben
a lónyerítés rojtja szakadoz.

Kányádi Sándor: Ének a forrásról

Írtam a kisborosnyói forrásvédő kisiskolások kérésére

Van egy forrás valahol egy
öreg erdő sátorában,
valamikor a korsómmal
vízért én is odajártam.

Ott tanyáznak a rigók is,
közelében raknak fészket;
alkonyatkor odajárnak
szarvasok és szomjas őzek.

Láttam belőle kortyolni
nyári napot, teleholdat,
csillaghullás idején a
csillagok mind belehullnak.

Jóbarátom ez a forrás,
biztatott, s én hittem hittem:
sikerül az aratóknak
egy csillagaot kimerítnem.

Kárpótlásul a csillagért
azoknak, kik várva várnak,
megtanított jég alatt is,
pengetni a citerámat.

Kosztolányi Dezső: Harsány kiáltások tavaszi reggel

Élni először itt e világon
s élni utolszor.
Látni a földet, látni csak egyszer
és soha többé.
Állni a fényben, inni meg enni,
csókba fürödni.
Nézni a kék nefelejcset a szélben,
barna göröngyön.

Érezni a gondolatok ragyogását
barna fejemben.
Menni a hegyre az éter elébe,
völgybe leszállni.
Lélekzeni, fölkiabálni rajongva
az égre, napra.
Aztán egyszerre vad zuhanással
összeomolni.

Nadányi Zoltán: Mariann a kádba

Mire ébredtem máma?
Zúgatják a csapot.
Túlságos volt a lárma,
amit a csap csapott.

Egyszerre kitalálom,
a fürdőben ki van,
és szememből az álom
kiszáll, ez Mariann!

Fürödni fog, rivalgó
hangokkal hirdeti,
közöttünk csak az ajtó,
mulatság ez neki.

Csak azt akart, tudjam,
és máris belekezd.
A csap utolsót buggyan,
rátolja a reteszt.

És jönnek hangok, újak.
Lepedőlobbanás,
hogy attól is vaduljak,
utána csobbanás.

Most lép a kád vizébe,
tudatja ezt velem,
hogy ő, a szépek szépe,
már tiszta meztelen.

És nem merül be rögtön,
kicsit még elidőz,
még hagyja, hömpölyögjön
térde körül a gőz.

Jó így a kádban állni,
szemközt a nagytükör,
nem tud a képtől válni,
mely benn tündököl.

Azért van csend. Csak egy-két
neszecske hangzik el:
meg-megsimogatja testét.
Most meg felém figyel.

Kíváncsi szörnyű módon,
ébren vagyok-e hát,
és hallja, forgolódom,
lobbantom a gyufát.

Csobban a víz mingyárt,
ez volt a felelet.
Ajtón keresztül így vált
velem titkos jelet.

Most már folytatja bátran,
keverint, kavarint,
sétára kel a kádban,
csapokon csavarint,

szájában édes ízzel,
ez tán a szerelem,
így játszik ő a vízzel,
a vízzel és velem.

Csak azután merül be,
a vízzel új zavar,
előre, hátra dülve,
egész vihart kavar,

a kád is belekondúl,
aztán egyszerre csend
és semmi hang azontúl,
csak a csap csöppje cseng.

A csend meséli szépen:
most csendbe heverész,
kagyló a tó vizében,
milyen szép és merész!

Heverész, meg se moccan,
csak fel- meg letekint,
az ajtót nézi hosszan,
meg a vizet megint,

és tudja, hogy az ajtó
csupa szem, csupa fül,
és nem riad meg attól,
hogy nincsen egyedül.

Új hangok, egyre szebbek,
most a vízből kikel,
a visszacsurgó cseppek,
azok zenélik el.

Most meg a szappan futkos,
tartóba dobja, kopp,
aztán tenyere futkos,
hol a bal, hol a jobb,

nyomában édes, titkos,
szemérmes sugdosás,
a két szép karja sugdos,
milyen csodás, csodás,

az egész teste sugdos,
csupa halk titkokat,
minden tájéka titkos
hangokkal hívogat,

és mind másféleképpen,
és én nem is tudom,
melyik is sugdos éppen,
melyik rózsás idom.

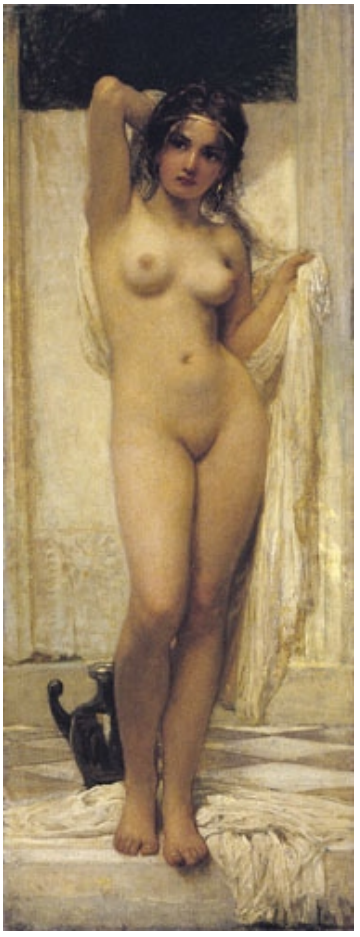

És néha egyik-másik
halkan fel is kacag,
szembekötősdit játszik
velem, azon kacag,

és sóhajok fakadnak,
és hallga, mint a csók,
oly hangok is akadnak,
csicsergők, cuppanók.

Jaj, ezt már megsokallom,
befogom fülemet,
de úgy is hallom, hallom,
oly hangos üzenet:

most a zuhany záporzik!
egész testét veri!
az egész teste porzik!
halmai, völgyei!

az egész teste végig
felzendül odaát,
és zengi, fel az égig
diadalmas dalát!

Orbán Ottó: A víz

A Nap a tűz,
  a Föld az üst,
a pára, a gőz,
  olvadt ezüst.

De hogyha kihűl,
  tóvá kerekül,
földrészek viselik
  ékszerül.

Szabó Lőrinc: Egy pohár víz

Hogy a napfény ráesett, szinte szívdobogva nézem ezüstszikrás börtönében az ezüsthideg vizet.

Víz, még sohse láttalak; és lelkem sok szennye-bűne boldogan megszégyenülve érzi, milyen tiszta vagy.

Jég vagy! tűz vagy! gyönyörű! Tündértestű meztelenség, voltam én is, és leszek még, mint te, olyan egyszerű?

Jöjjetek, igaz imák: jó vizek, öntözzetek meg, és kit oly rosszul szeretlek vált meg, égi tisztaság!

Szalai Borbála: Csodakút

Van egy kút
valahol,
sejtem is én, merre hol.
Ez a kút:
csodakút!
Száz erecske oda fut.
Viszi a
hűs vizet --
s a kút mégse telik meg!
Belőle
iddogál
minden szomjas napsugár…
Gyűjtik a
cseppeket --
duzzadnak a fellegek,
tömlőjük
nő, dagad --
s egyszerre csak széthasad…
Széthasad…
megreped:
ezer likon csepereg…
Csodakútnak
csodavize
permetezve visszatér --
zöldr vetésre
hulló cseppje
aranynál is többet ér!

A parasztbibliából

Az Isten kiszólt az égből az angyaloknak, az egyiknek, hogy menjen le a tenger fenekére, hozzon föl homokot. Amikor az angyal a homokot felhozta, kiszaladott a keze közül. Másodszor újból leküldte, nem sikerült neki most sem, újból kifolyt a keze közül. És harmadikszor azt mondta:
- Szorítsd meg a kezedet, és hozd fel a homokot.
És felhozta gyorsan az angyal.
Azt mondta:
- Tedd le a fődre.
És akkor azt mondta:
- Dicsőség az Atyának és fiúnak és Szentlélekistennek nevében, ámen. Legyen Ádám a neved. És most kelj fel, és menj bé a Paradicsomkertbe, és imádkozz, és semmi hibát ne csinálj, csak imádkozzál és egyél.
Akkor Ádám elgondolkodott a Paradicsomkertben, hogy ő mit csináljon egyedül. Unta magát. És akkor felnézett az égre.
- Istenem, rendülj nekem valakit.
És akkor elaludt. Akkor azt mondja az Isten:
- A Szűz Máriát odarendelném, de nem lehet, mert igen szép.
És akkor teremtette Évát. Mikor Éva meglett, akkor Ádám felkölt, és akkor ketten nagyon örvendeztek tovább, és mentek a Paradicsomkertbe.

Ady Endre: Thaiszok tavaszi ünnepe

Kék hajnal, most szalad
Fészkébe az éjjel.
Tavasz van.
Viszem a leányokat
Föl a hegyre
Síppal, hegedűvel, nyári zenével.

Kendőzött karaván,
Eleven, buja kertek,
Éji leányok.
Itt van az új Pán:
Gyertek utánam,
Szomorú Thaiszok, gyertek, gyertek.

A Duna harsog,
Ligetek zendülve köszönnek:
Im, jön az új Pán
S az új leányok,
Az éji nimfák,
Budapest leányai jönnek.

A csókos város pihenjen,
Ez a tavasznak ő csoda-napja.
Szűz szerelemről énekeljetek,
Szegény leányok.
Ez egy napon
Csókját pénzért Thaisz se adja.

Festékes ajkaitok elé
A szent tavasz virágait tartom,
Virágra hulljon ma a csókotok:
Ma nem úr a Pénz.
Énekeljetek
És siessetek, mert jön az alkony.

Bús alkony, most rohan
Fészkéből az éjjel.
Budapest üzen:
Indul már a Pénz,
Megtört a varázs,
Menjetek leányok szerte-széjjel.

Áprily Lajos: Tavaszelői szél

Harsogva zúdul szerteszét
barbár erőd, szelek királya.
A tenger vad lélegzetét
belezúgod a rom-világba.

Rohamodtól kőszál reped,
súlyod lereng a mély gyökérhez,
vén testem, míg remegteted,
az ifjú nedvre visszaérez.

Új sarjamat vagy vesztemet
hozod, Hatalmas? Ha akarnád,
tél-nyűtte, torha testemet
egy öleléssel kicsavarnád.

Babits Mihály: Tavaszi zápor

Tavaszi zápor... bús barátom,
fáradt vagy és szomoru, látom:
tán sírhatnál - nevetek én!
No bizony, ilyen nagy legény!

Lásd másnak is volt baja szinte,
más is volt már szomoru, mint te,
és könnye, mint folyós parázs:
nem kellett a vigasztalás.

De víg szavak... tavaszi zápor...
kiragadták a mélaságból
s mint horgony, parthoz vert hajót,
örömbe vonták kis kacsók.

És hullt a, hullt a csók a bajszra,
mely félreállt csáléra, hajszra,
tavaszi zápor... hullt a csók:
öleltek a bársony kacsók.

1906. tavasz [?]

Császár Ferenc: Első szerelem

Mint est homályán csermely tükörében
A gyászfüzeknek kétes árnyokát,
Mint fülemilének elhaló dalát
Távoli ligetnek hűves ernyejében:

Úgy látom én szűm félig húnyt tüzében
Első szerelmem bíbor hajnalát,
Úgy hallom első édes hangzatát
Föl-föl-rezegni keblem mély ürében.

Oh csak kevés perc kell még, és enyészik
A kétes árnyék… s a liget dala
A messze lengő szellőn elhala…

Oh csak kevés perc még, s e szív kivérzik,
Érezni megszűn kéjt és kínokat,
Sír lesz – reája több nap nem virad!

Csokonai Vitéz Mihály: Lillához

Lillám! elég csak egy szó
Annak kitételére,
Hogy téged én szeretlek.

De minden íge és nyelv,
Minden poéta-festés,
Szép elme s érező szív

Elégtelen, csekély, szűk,
Hogy voltaképp kitégyem,
Téged miért szeretlek.

Dsida Jenő: Szerelmes ajándék

Vers helyett szivesen szőnék ma lompos
szőnyeget puha gyapjúból szobádba,
pompás Perzsia száz mesés színével
ékes kis teritőt, dús-borzosat, mely
tiszta ágyad előtt heverne mindig.
Reggelente, mikor lelépsz az ágyról
s lenge inged alatt tüzelve borzong
álmos tested a hűvöses homályban,
tennéd rá puha lábadat mezítlen.
S míg csiklandva becézi bársonybolyha
zsenge talpadat és meleg bokádat,
bágyadtan bizseregve énreám és
szomjasan tapadó szájamra gondolj.

József Attila: Tavaszi ének

Éneklem a tavaszt, a fényt,
Bimbózó ifjú zöld reményt,
Szerelmes szívem sóhaját
S csitítgatom szegényt,
Nekem nyilik minden berek
- A vérem játékos gyerek -
S a Nap elém hajol
És rám kacag, milyen ravasz
- Ó pompa, szín, ó dús Tavasz! -
Csak Márta nincs sehol.

Havas telekre zsenge fű,
A szellő nádi hegedű,
Rügyeznek ifjú lányszivek,
Az arcokon derű!
Csikó nyerít szerelmi vészt
S a torkom fölkiáltni készt:
- Vén Földünk hogy forog!
S a kék ég is milyen magas,
- Ó pompa, szín, ó dús Tavasz!
- Reá ha gondolok.

Itt ékes, hímes szőnyegek,
Ott északon a bús hegyek,
Hol nem gondolnék rá soha -
De arra nem megyek...
- Rikolts, dalolj szegény torok:
- Ihaj, a Földünk hogy forog!
Ihaj szerelmi láz!
Mig jő a Tél, ki béhavaz
- Ó, pompa, szín, ó dús Tavasz! -
S a halál citeráz.

1922. jún. 18.

Juhász Gyula: Tavaszvárás

A déli szélben lehunyom szemem
És gyöngyvirágok szagát érezem.
Az esti égen violás a szín
És kikeletben járnak álmaim.

A hó alól már dobban boldogan
A föld nagy szíve s csöndesen fogan
A csíra, melyből új élet terem
S bimbók bomolnak majd szűz réteken.

Az örök nap még bágyadtan ragyog,
De tavaszosok már a csillagok
S az éjszakában zizzenő neszek,
Egy új világ susogja már: leszek!

A földre fekszem, hallgatom szívét,
Az égre nézek, kémlelem színét,
Ég, föld között angyali üzenet
Hirdeti a jövendő életet.

Mert boldog ige ez és szent igaz
És örök törvény és áldott vigasz,
Hogy győz az élet, duzzad és dagad
S elönti mind az ócska gátakat!

Kalász Márton: A szerelemhez

hű legyek hozzák: akár a szél
a felhő-
höz; látszatra űzlek,
zúdítson ma a tájra a nap,
életünkre
tajtékzó
napsütést –
ernyed minden bele-
bágyad
e vakító csöndbe; tudjuk, titokban
érzi most a beteljesülést,
várja
odalent

gyönyörű
esődet

Kiss Benedek: Tavaszi lázban

Két fa között
harkály hullámlik át,
tavaszi lázban
üzemel a világ,
csattog a metszőolló,
kapák nyele fényesedik
tenyerektől, nyéltől tenyér
kérgesedik,
tavalyi vöröshagyma
nyuszifül-szárat tol föl,
puha szőnyeget sző a tyúkhúr,
venyigerakás füstöl,
asszonyi nevetés szikrája csap fölé,
telten
az adomázó vadász basszusa
beledörren,
kerékpárjára dől,
úgy ugratja a menyecskét;
elhúz egy asztmás Trabant;
szeretnéd
nyugtatni sajgó tagjaid,
leülsz a padra,
rágyújtasz
s nagyot tüsszentesz
a képedbe cirmoló napba.

Kosztolányi Dezső: Harsány kiáltások tavaszi reggel

Élni először itt e világon
s élni utolszor.
Látni a földet, látni csak egyszer
és soha többé.
Állni a fényben, inni meg enni,
csókba fürödni.
Nézni a kék nefelejcset a szélben,
barna göröngyön.
Érezni a gondolatok ragyogását
barna fejemben.
Menni a hegyre az éter elébe,
völgybe leszállni.
Lélekzeni, fölkiabálni rajongva
az égre, napra.
Aztán egyszerre vad zuhanással
összeomolni.

Reményik Sándor: Vágy

Szeretnék úgy belédsimulni Természet - mint egy falevél,
Mint egy fűszál, mely egyformán nyugodt, Ha harmat száll rá,
s ha rá száll a dér. Szeretnék úgy belédsimulni,
Mint egy elvesző árnyalat
Az alkony ezerszínű tengerén, Szeretném fölszívni az árnyakat,
S magamat tőlük fölszívatni én.

Szeretnék úgy belédsimulni Természet - mint egy lehelet, Mint
szél fuvalma, mely alig-alig Borzolja fel az alvó vizeket,
Szeretnék úgy belédsimulni, Mint egy tétova napsugár,
Mely jár az erdő sűrű rejtekén, És nem keres és nem talál,
Szeretnék úgy belédsimulni
Természet - mint egy tűnő napsugár.

(S szeretném, ha mellettem elmenet, Valaki szólna:
"Nézd, már itt az ősz,
Sárgulnak lassacskán a levelek." És nem ismerné meg a levelet.

És szeretném, ha rajtfelejtené Valaki a szemét az alkonyégen,
S szólna: "ezerszínű az alkonyat,
Így láttuk ezt valaha, - vele - régen." És nem sejtené, hogy egy
árnyalat
Az esti színek közt én vagyok éppen.

És szeretném, ha jönne valaki
Az erdő rejtekébe
És szólna, "nini, milyen különös:
A nap e mély homályban is ragyog." És nem tudná, hogy az is
én vagyok.)

Szeretnék úgy hozzádsimulni Természet - mint a vén moha A
fák északos oldalán,
S nem lenni hozzád hűtelen soha. Szeretnék úgy belédsimulni,
Mint tücsök hangja holdas éjeken, S szeretném, ha valaki
elborongna Rajtam, mint multból zengő éneken.

S szeretnék úgy vegyülni el beléd, Természet - mint a síri por,
Mit ezeréves hantokról a szél
Nagy-messzi tengerpartokra sodor. Ott játszana velem egy
kisgyerek, Kicsiny kezén futnék fel és alá,
S e port, mely egyensúlyát nem leli: Egy percig egyensúlyban
tartaná.

Somlyó Zoltán: Szerelmem messzibb Áfrikánál

Ó, hogy rohannék én most Áfrikába,
üldözni buggyos török bugyogót!
Rikoltanám: éljen Tripolitánia!
S egy buja török ledöfne utána.

Ó, hogy rohannék kipirulva, szótlan,
alélt szivemmel forró partokon.
Lerongyolódna görbe kardtokom
és meghalnék egy keserű bozótban.

Ó, Áfrika, halál viaszkenőcse!
Ó, pergő por, ó, fekete vadon!
Egy magyar ifjú, alig harminc éves,
eltorzult léttel rólad álmodom.

Fekete nőid fanyarfényű bőrét
szemem egy magyar lányra veti át.
És csókolom a bronzos bőr zamatját
s a messzinél is messzibb lányt: Meát.

Szervác József: Kölyökkorom szerelmei

kölyökkorom szerelmei
legelső tán ha Jutka volt
valóban sajtból volt a Hold
sztanéspan játsztak mellei

aztán Rózsa egy szédület
bőre haja és szája volt
bomoltam én ő megbomolt
s engem kaszáltak le füvek

a legtisztább Piroska volt
egy hosszú nap kint hóesés
se egy csók se egy ölelés
narancsot ettünk s bánatot

Méri kihívott s elzavart
kis Teri világosba félt
Ágnes fogott és megkefélt
Böske meg rám hozta a bajt

(és aztán egy fölém hajolt
és mintha lenne igazi
magamra vettem valami
rossz tévedést a férfikort

hinthetem sóval sorsomat
eszébe jött elfutnia
talán úgy hívták Júlia
kiitta minden boromat

s most tudom csak az igazat
házamból önös önmagán
kívül nem vitt el mást csupán
sosemvolt kölyökkoromat)

Tóth Árpád: Tavaszi holdtölte

Táncolva suhannak a szőke sugárkák,
Hűs hold aranyával elöntve a lég,
Ott kinn, valamint csodaszép, szines árkád,
A méla nagy ablakok ív-sora ég.
Vén függönyömön kipirúl a virág-dísz,
Rég elfeledett kezek ósdi müve:
Foszló violák, halovány, puha nárcisz,
Mind, mintha virulna, oly édes, üde...

Ily este merül fel előmbe sok emlék,
Mint messze homálybul a tarka hajó,
Elébb remegő, pici fénye libeg még,
Majd kél a vitorla s piros lobogó.
S mint sík, ragyogó habu, méla vizekből
Felszökken a játszi ezüstszinü hal,
Hűs lelkem ölébül ily este remeg föl,
S fürgén ütemezve iramlik a dal.

Eltűnik előlem a mély, komor udvar
És benne a rőtrügyü, bússzavu fák,
Szállok haza, messze, a barna darúval,
Amerre ezüst utat ős Tisza vág,
Hol mén dobajátul a föld szive retten,
Hol hallgat a tölgyes a puszta ölén,
S hol mély remegésü, nagy ifju szerelmem,
Mint hársszirom illata, szállt le fölém...

Nem nyírt, buja lombu, öreg liget árnyán,
Hol ring ezer ág a sok orgonafán,
Szép, gyermeki álom igézete vár rám,
Mély, tiszta tekintetü, szőke leány.
Nagy tűzszemü gép robog át közelünkben,
Vad füttyire lomb remegése felel,
S rezdül szavam: "Engem is elragad innen
Majd búgva e szörny... maga nem feled el?..."

De íme a holdat a köd beborítja,
S álmom zivatar zaja kergeti szét,
Fáradt fejem ablakaimra szorítva
Már érzem a nyirkos üveg hidegét.
S míg éles eső sürü cseppjei mossák
A fákat, ahol ragyogott a sugár,
Úgy fáj, hogy az illatos, ifju bohóság
Nem fonja körül szivemet soha már...

Tamás István: Tavasz

Énekeljük együtt a Tavaszt
a hideg felfuvalkodott széllel,
mely dühösen borzolja hajam
s a rügyről fakadó barkákat tépi széjjel.

Felém integettek a fák,
az égen bárányfelhők úsznak.
A lángnyelvű izzó légben
vidám madarak a tavaszról dalolnak...

Fölöttem a végeláthatatlan mindenség,
alattam szántövető traktoroktól dübörög a föld.
Csobogó patakok
hólevet cipelve futkosnak,
partjaikon pompázva
vidáman elhever a zöld.

Kitárja kapuit a kikelet,
fényorgiát küld le rám.
Rohan a Tavasz előttem,
nyomában ott szalad a Nyár!

Török András István: Adalékok Petőfi Sándor életrajzához

Volt gimnáziumi énektanárom, Anker Antal karnagy és főiskolai adjunktus egy régebben adott interjú[1] során mintegy mellékesen említette, hogy Petőfi Sándor életrajzához tudna szolgálni néhány kevéssé ismert történettel illetve adattal. Természetesen érdekelt a legmagyarabb költőnk életének minden mozzanata – az idei március 15. közeledtével felkerestem régi tanáromat, hogy mondja el mindazt, ami érdeklődésre tarthat számot.

– Feleségem a csáfordi Tóth család leszármazottja volt – kezdi az érdekes történetet Anker Antal tanár úr. – 1998-ban amatőr módon kutatni kezdtem e család felmenőit, s a kemenesaljai Csöngén lakó csáfordi Tóth Róza, csáfordi Tóth Ferenc főstrázsamester lánya is a látókörömbe került. (A strázsamester a mai őrnagyi rangnak felel meg, a főstrázsamester ennél valamivel magasabb rangot jelentett.) 1839-ben járunk: az akkor tizenhét éves Róza a leírások szerint a vármegye legszebb lánya volt. (Szépségét édesanyjától, nemeskéri báró Andrássy Teréziától örökölte, akit Kisfaludy Károly le is festett – de a kép holléte ismeretlen.) Ugyanezen év májusában a tizenhat éves Petőfi (akkor még Petrovics) Sándor elkerült a Csöngével szomszédos, onnan négy kilométerre lévő Ostffyasszonyfára, egy gazdag földmérő, Salkovics Péter családjához. (Földmérésre a tagosító nagybirtokosoknak volt szüksége, akik a közbirtokosság, a tulajdonközösség régi formáján változtatni akarván, az egykor közös földeket újra mérették, immár saját nevükre. A mérés pontosságán sok múlott – a nagybirtokosok pedig hajlandók voltak némi anyagiakat áldozni egy kis pontatlanságért, ha az a pontatlanság az ő javukat szolgálta…)

– Hogy került Petőfi Ostffyasszonyfára, és miért éppen Salkovics Péterékhez?

– Vissza kell ugornunk a költő apai nagyapja, Petrovics Tamás koráig. Tamás feleségének Salkovics Zsuzsanna volt a leánykori neve: Zsuzsannának, vagyis Petőfi nagyanyjának volt egy fivére, Salkovics Pál. Neki négy gyermeke született: Karolina, Péter, Mihály és Károly. Ők Petőfi Sándor apjának, Petrovics Istvánnak unokatestvérei voltak. Karolina, miután férjhez ment, Orlay Petrichné lett, s született egy fia, Orlay Petrich Soma, a későbbi híres festő, aki a mi Petőfinkkel másod-unokatestvéri viszonyban állt, s igen jó barátság alakult ki köztük. Karolina idősebbik öccse, Péter lett az a módos földmérő, akihez Petőfi Sándor került tizenhat éves korában. Tudnunk kell azt is – folytatja Anker Antal tanár úr –, hogy Petrovics Istvánnak illetve családjának valamikor jól ment sora. Láttam a kiskőrösi, boltozatos épületet, amelyben a vágóhídjuk volt: mérete arra utalt, hogy ott valóságos húsnagykereskedést folytattak. A családfőnek aztán mégis kölcsönt kellett felvennie unokatestvérétől, a már említett Salkovics Pétertől. Nem tudni, mire kellett a pénz, de tény az, hogy 1838-ban árvíz vitte el a család szabadszállási házát. A kölcsön törlesztése akadályokba ütközött, a bankárlelkű unokatestvér-földmérő pedig, ha pénzről volt szó, nem ismert tréfát: a Petrovics-család elszegényedett. A költő A jó öreg kocsmáros című versében így ír apja sorsának rosszra fordulásáról: "Pénzét a hitetlen emberek csalása / Házát a Dunának habjai vitték el". Lehet, hogy a csapások sorrendje valóságosan is ez volt…

1839 tavaszán a szinte gyermek Sándor statiszta volt a Pesti Magyar Színházban. A Salkovics testvérek közül a Székesfehérváron lakó Mihály többször felutazott Pestre a színházba, ahol találkozott Petrovics Sándor nevével: érdeklődött a név viselője iránt, s megtudta, hogy az illető bizony rokon, Petrovics István fia. Mihálynak eszébe juthatott bátyja, Péter könyörtelensége is, és mintegy jóvátételként, a szegénységben élő Sándort magával vitte Fehérvárra. De nem volt türelme Sándorhoz, és májusban továbbadta Ostffyasszonyfára, bátyjához, Péterhez. Péterben is feltámadhatott a lelkiismeret-furdalás; a kényelmes, ma is álló házban otthont adott leendő költőnknek – persze nem ingyen: elemi iskolába készülő, rakoncátlan fia mellett Sándor házitanító lett, az irodában ellátta a titkári teendőket, készítette a földmérés rajzait. Júniusban, amikor közeledett a tanév vége, Salkovics Péter levelet írt a soproni evangélikus líceumban tanuló unokaöccsének, Orlay Petrich Somának és Károlynak, a kamaszkorban lévő testvéröccsének. A vakációra hívó levélben egyebek közt el állt: ha megérkeztek, "ott fogjátok találni Petrovics Sándort is. (…) Ha látom, hogy színészi ábrándjaival felhagy, szándékom őt taníttatni tovább, s ha majd ősszel visszamentek Sopronba, őt is elküldöm oda veletek. Kár volna elvonni őt az iskolától, mert kitűnő eszű gyerek. Jól beszél németül, a latin classicusokat úgy érti, mint a magyar írókat, csinosan rajzol, írása kitűnő szép, zongorázik egy keveset és verseket is csinál…" A két fiú meg is érkezett, s Orlay Petrich Soma erről így ír: "Midőn kocsink a hosszú udvarra begördült, s az agarak csaholása megérkeztünket jelezte, a számos tagból álló család fogadásunkra a lak elé sereglett, s köztük ott állt egy középmagasságú, szikár, fahéjszínarcú, sörtekemény barna hajú ifjú: villogó fekete szemei fehérét vércsíkok futották át: dacos kifejezésű duzzadt ajkai fölött a bajusz csak most serkedezett; hosszú nyaka leeső vállai közül meztelenül nyúlt fel, s nadrágjával egyszínű cérnakabát födte tagjait."

Sándor hamar összebarátkozott a két, vakációról hazatérő gyerekkel. Kellemesen telt az idő, Károly szívesen barátkozott Róza öccsével, Józseffel, aki Csöngéről járt át. A közös ének, zene és beszélgetés összetartotta a fiatalokat; Somának szép hangja volt és gitározott. A társaságban Róza is gyakran megjelent: a felszabadult, poétalelkű Sándor szerelemre lobbant a tizenhét éves, szép szőke lány iránt, s egyre több Róza-ihlette vers jött ki a tolla alól. – Mit szólt Róza a versekhez?

– Nem tudjuk, hogy Sándor strófái meghallgatásra találtak-e; a Petőfi-kutatók némelyike szerint a költemények nem jutottak el Róza kezeihez. Egy másik kutató szerint a lány elfogadta a verseket, de nem viszonozta a hevét. Más emlékezés szerint Róza a strófákat tartalmazó papírlapokat kis hengerecskékké gyűrte, s erre csavarta fel a haját. Volt, aki azt állította, hogy az apa a versek megtalálása után felpofozta lányát, s tűzbe dobatta vele a költeményeket. Mindent összevetve nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy az egy évvel fiatalabb "mészárosfiú" költeményei nem hatották meg Rózát – talán azért, mert a lány inkább Somához vonzódott…

A Petőfi-kutató Dienes András szerint a Róza-versekből nagyon kevés maradhatott meg, a versek többsége elveszett. Azt tudjuk, hogy nem minden Petőfi összes versei című kötet tartalmazza a költő 1838-39-ben írt költeményeit. A Szépirodalmi Könyvkiadó által 1974-ben megjelentetett "Petőfi összes" az 1842-től írt versekkel kezdődik. Az 1986-

os, ugyanezen kiadó gondozta kötetben viszont hét, Rózához vagy vele kapcsolatban írt verset találtam, s ezekből öt Ostffyasszonyfán született. A Róza című költemény 1839. május 29-én kelt, ami azt mutatja, hogy az ifjú költő már Soma és Károly hazaérkezése előtt beleszeretett Rózába. A versnek két változata is szerepel a kötetben. Különös, hogy Orlay Petrich Soma, a legjobb barát, aki azt a nyarat végig Sándorral töltötte, a versek sorsát nem említi. Azt azonban később, visszaemlékezve az ifjú költő féltékenységére, leírja: "…Petőfi indulatosan támadott meg, s gitárom összetörésével fenyegetett, ha a lány (Róza) előtt még valaha is énekelni merészkedem…" Ettől az egyetlen esettől eltekintve a két fiú mindvégig jó barátságban volt.

Kemenesalján azonban nemcsak költemények születtek, hanem más, tárgyszerűbb emlék is maradt a mi Sándorunk után. Mivel Ostffyasszonyfán akkor még nem volt evangélikus templom (a mai 1914-15-ben épült), a Salkovics-házból Csöngére jártak át vasárnaponként az evangélikus istentiszteletre. A fiúkat az ige mellett nyilván Róza látása is vonzotta; a nők a férfiaktól elkülönülve ültek, így a fiúk csak lopva, fejüket oldalra fordítva láthatták a lányt. Sándor ezért felment a karzatra, s onnan gyönyörködött Róza szépségében. A templom karzatán, az orgona melletti pad fájába véste bele az ifjú költő a ma is látható (ma már üveglappal borított), latin nyelvű bibliai idézetet, amely Pál apostol levelének a rómaiakhoz írt 5. rész 5. verséből való: Spes confisa Deo nonquam confusa recedit. Magyarul: Az Istenbe vetett reménység sohasem szégyenít meg. E bevésett mondatból a reménykedés hangja csendül ki, mint a léleknek a viszonzatlan szerelem ellen való önkéntelen védekezése…

A verseknek azonban a mi Sándorunkra nézve nagyon szomorú, majdnem végzetes következménye lett. Róza apja, amikor tudomást szerzett a lányához írt versekről, levélben bepanaszolta Sándort az éppen távol lévő Salkovics Péternél. Mivel a földmérőt a panasz érzékenyen érintette – hiszen a tagosító nagybirtokosokból élt –, azonnal írt a feleségének. A levélben a következő állt: Sándornak "adj egy pár forintot, s menjen, ahová neki tetszik, belőle úgysem lesz egyéb komédiásnál…" A feleség azonban nem szólt az ifjú költőnek, hanem a zongorára tette a nyitott levelet, mintegy "ott felejtve", gondolván, hogy a fiú majd észreveszi, és tudni fogja a kötelességét. Sándor naponta zongorázott – és természetesen elolvasta a nyitott levelet, sőt felolvasta Orlay Somának, a jó barátnak is. Orlay erről később ezt írta: "…megdöbbenésem miatt nem tudtam hamar szóhoz jönni, Sándor pedig a szokottnál is halványabb lett. Végre azt a kérdést kockáztattam: Mitévő leszesz most? – Már határoztam, volt a válasz. Veletek megyek Sopronba, s beállok katonának." Így is tett. A kora miatt még nem sorozhatták volna, de idősebbnek mondva magát, mégis önkéntes katona lett. A kemény kiképzéshez túl fiatal, vékony, lelkileg is csalódott fiú azonban súlyosan megbetegedett, s hajszál híján meghalt. Ha akkor még egy kicsit súlyosbodott volna a betegsége, ma nincs Petőfink, nincs Nemzeti dalunk, nincs nemzeti ünnepünk március 15-én.

– Tanár úr, óriási munka volt mindezek felderítése… és még azt mondja, amatőr módon kutatott. – Mint nyugdíjasnak, volt rá elég időm. A magam által készített 100x80 centiméteres családfa-rajzon mintegy háromszáz személy szerepel a csáfordi Tóth családból, holott addig csupán egyetlen személyről tudtam, hogy tagja ennek a családnak. Ez az egy személy feleségem édesanyja, csáfordi Tóth Erzsébet volt. A családfa megrajzolásához számos emberrel kellett beszélgetnem. A legtöbb segítséget Menyes Gyula ostffyasszonyfai evangélikus lelkész úrtól kaptam; a régi anyakönyvekben, keresztlevelekben egyre több értékes adatra találtam. Közben, mivel Rózához kapcsolódóan az ifjú Petrovics Sándor személye is előkerült, természetesen tanulmányozni kezdtem a fellelhető Petőfi-életrajzokat, Dienes András munkáit, Békés István Petőfi nyomában című könyvét, Orlay Petrich Soma idevonatkozó írásait.

– Rózának mi lett a további sorsa?

– A Petőfi-kutatók azt még leírták, hogy Róza egy csabdi illetőségű földbirtokoshoz, guttaházi Móricz Ferenchez ment férjhez. Amikor feleségemmel és sógornőmmel elmentünk Csabdira (Bicske közelében van), a polgármestertől kaptunk elolvasásra egy Csabdi történetéről szóló monográfiát. Figyelemreméltó, hogy abban Róza már Rozinának hívatta magát. Három gyermeke született, 1850-ben, '53-ban és '55-ben. Szerettem volna megtalálni Róza sírját, és belenézni az anyakönyvekbe is. Helybéli evangélikus lelkésze nem volt a községnek, de elirányítottak a templom idős gondnokához, aki nem sok jóval biztatott. Elmondta, hogy az 1800-ban épült templom anyakönyvei 1945-ben elpusztultak; az akkori nagy sárban és vízben az orosz katonák a templomból kihordták száznegyvenöt év anyakönyveit, egyéb iratait, és azt tették a kerékagyig süllyedő gépkocsik kerekei és a páncélosok lánctalpai alá, hogy haladni tudjanak, így az anyakönyvek elpusztultak. De aztán mégis bement a templomba, és egy vékony, meglehetősen gyűrött, szakadozott, a háború sarának maradványaival tarkított iratcsomót hozott ki, mondván: ez mind, ami megmaradt. Hát csoda történt: megtaláltam köztük Róza iratait. Ezekből kiderült, hogy férje, ellentétben bizonyos kutatók vélekedésével, nem jó negyven, hanem csak tizenhárom évvel volt idősebb Rózánál; emiatt valószínűleg nem helytálló az a vélekedés sem, hogy "…a kis Róza kackiás menyecske lett, aki szívesen kurizáltatott magának." Figyelemreméltó még, hogy a férj keresztneve eredetileg Alojzi volt, de mivel akkor divat volt felnőtt korban más keresztnevet választani (lásd: Rózából Rozina lett), Alojzi az apja nevét, a Ferencet használta – és a sírkövére is ezt a nevet vésték. Ebből ered a tévedés: a kutatók a férjet az apóssal tévesztették össze. Erre mutat az is, hogy Róza egyik gyermekének második keresztneve Alojzi lett – utalva ezzel az apa eredeti nevére. Továbbá: a gyerekek születésekor a férjnek hitt személynek már hetven körülinek kellett volna lennie – csakhogy a gyerekek világra jöttekor az após már nem élt.

Természetesen megtaláltuk Róza sírját is, s megtudtuk, hogy a sírt Csabdi és Ostffyasszonyfa általános iskoláinak tanulói felváltva gondozzák.

A beszélgetés után hazaindulva arra gondoltam: de szívesen gondoznánk a mi Sándorunk sírját is, ha tudnánk, hol van…

2010. február 19.

---

[1]Beszélgetés egy ének- és zenepedagógussal Szózat 2007. szeptember-október

Vajda Julianna Csokonai Lillája

Dr. Ferenczy Miklós Csokonai-díjas író gyűjtése, kutatásai, feltárásai alapján erősödött meg a Lilla tudat Csallóköz településein Ekelen, Dunalmáson, Dunamocson. A helyiek, ahogy a szintén ekeli Vass Laurától, a Csemadok Komáromi Területi Választmányának titkárától, az ekeli Lilla Kultúrház egykori vezetőjétől megtudom, mindig is tudatában voltak, hogy Vajda Julianna Csokona Vitéz Mihály Lillája Ekelen született, sőt bizonyítékot is kerestek rá, mert általában komáromi születést titulálnak neki. Megtalálták az ekeli születést igazoló anyakönyvi kivonatot a református templomnak a krónikájában. Vajda Juliannát Vajda Péter prédikátor keresztelte meg Ekelen 1776. október 26-án. Édesapja komáromi gabonakereskedő volt, módos polgár, feltörekvő család sarja, kis nemesi beütéssel. Nagy Erzsébet, Julianna édesanyja szintén Ekelen született, s akkoriban az volt a divat, hogy a lány haza ment szülni az édesanyjához. Így történt ez Juliannával, s három hónapos lehetett a kislány, amikor visszamentek Komáromba.

Vajda Julianna élete kalandos volt, s a nagy szerelem, Csokonay Vitéz Mihály végigkísérte, de sosem lehett a felesége. Tudni kell, hogy a szegénysorsú Csokonait kicsapták a debreceni kollégiumból, s ezt követően évekig bolyongott Felvidéken és a Dunántúlon, hogy megélhetést találjon és verseinek kiadatásához pártfogót keressen. Tervezte, hogy a keszthelyi Georgikonban professzor lesz, és egy tanári állást is megpályázott, de nem jöttek be elképzelései. Vándorútja megpróbáltatásokban bővelkedett, de Komáromott a boldogság szigeteként tartotta számon. Itt ismerkedett meg 1797 nyarán (Julianna ekkor 21 éves, Mihály pedig 24), a komáromi református kollégium (Jókai utca közepén ma is áll az épület) egyik rendezvényén Múzsájával. Szerelem lett ez első látásra. Julianna szülei mindezt nem nézték jó szemmel, s a frigyet Csokonai állástalansága miatt nem engedték, s lányukat gyakran meg is verhették kalandjai miatt. Édesanyja sorozatra eldugta a költőtől származó leveleket is. Szerelmük viszont kölcsönös és boldog volt, de mindössze kilenc hónapig tarthatott. Ezalatt viszont a boldog szerelmi hatás mámorában megszületnek a Lilla-dalok első szakaszába sorolható gyönyörű költemények. Egy átírt költemény a „Tartózkodó kérelem“, melyet Csokonai egy korábbi szerelméhez kezdett el megírni, de újragondolta. A vers boldog, felhőtlen szerelmi érzéssel átszőtt, tele játékos vidámsággal, táncos jókedvvel lángoló szerelemmel. Finom metaforákkal dolgozik, a finomkodó szavak pedig rokokói bájjal látják el a költeményt. A vers úgynevezett anakreóni dal. (Anakreón görög költő is rövid terjedelmű verseket írt és negyedfeles jambusi sorfajtát alkalmazott.) Ide sorolható pl. „A boldogság“ című vers is, mely szintén anakreóni dal, s a boldogság pillanatának megragadásával felsorolja a boldogság forrásait, s azokat a kellékeket, melyek az érzéki lelki örömhoz tartoznak. Csokonai költői kérdései azt suggalják, hogy itt még derűlátó a jövőt illetően, s úgy érzi Lilla mellett meglelte az örök boldogságot.

De Juliannát szülei 1798 márciusában Lévai Istvánhoz, egy dunaalmási gazdag fakereskedőhöz erőltették. Csokonay tovább udvarolt. A Lilla-dalok pedig átlépnek a második fázisukba, amikor is a költőt mély megrázkódtatással éri a hír, hogy szerelmét férjhez adták. Még mindig nagyon szerelmes, de szívét már a boldogság helyén a szomorúság és a magány tölti be. Lelkivilágát a legjobban a „Reményhez“ című verse tükrözi. Már a kiábrándultság, a fásultság ihletti a költőt, magát a Reményt személyesíti meg, „aki“ nem válaszol kérdéseire, így a versből egy keserű monológ lesz, melyben előbb bemutatja azt a Reményt, „aki“ az emberi sors egy negatív befolyásoló alakja, majd magasztalja azért, mert képes minden széppel és jóval őt elhalmazni, köztük a Lilla szerelmével, végül tudatosítja, hogy átverte őt, és azokat, amit adott, vissza is vette, ami a költőt elszomorítja, kétségbeejti, s olyan reménytelenség fogja el, amikor azt érzi, hogy nincs értelme tovább az életének. A változásokat az évszakváltásokhoz köti, s azon keresztül szemlélteti érzéseit, negatív szereplőként megjelenik múzsája férje is. De azért mégsem érzi teljesen reményvesztettnek az ügyet. „Amíg élek remélek“ - írja. Csokonai hát nem adta fel, tovább udvarolt szeretett Múzsájának. Többször meg is látogatta Lilláját Dunaalmáson, az almási hegyek borospincéiben adtak egymásnak randevút, s azt mondják, hogy testileg is közel kerültek egymáshoz. Szájhagyományok tanúsítják mindezt, amit Dr. Ferenczy Miklós Csokonay Vitéz Mihály látogatásai Dunalmáson 2005-ben megjelent kiadványában gyűjtött csokorba.

Ez az időszak Mihály és Lilla számára az édes, gyötrelmes reménykedést, a viszonzott szerelem egekig érő boldogságát, majd a szakítás halálos fájdalmát jelentette.

Csokonai szerelmi költészetének harmadik szakaszából kerültek ki a legértékesebb költeményei, melyekben halálvágya és önsajnálat is megjelenik. „A tihanyi ekhóhoz“ című versében mégjobban tudatosítja veszteségeit, amikor is Lilla maga is behódolt az emberi törekvéseknek, de nem haragszik múzsájára, sőt meg is bocsájt neki. Egy évvel halála előtt megfogalmazza, hogy beteg szíve csak Lilláért dobog. Így hal meg Csokonai súlyos tüdőgyulladás következtében 1805. január 28-án, mindössze 32 éves volt.

Vajda Julianna első férje, Lévai István 1840-ben halt meg. Házasságuk nem volt jó, sosem voltak boldogok, nem született gyermekük sem. Lilla másodszor is férjhez ment, 68 éves korában, 1844. április 16-án Dunamocson, 17-én pedig Dunaalmáson kötött házasságot Végh Mihály dunamocsi esperes lekésszel a református templomban. Érdekes, hogy második házasságát az anyakövbe a következőképpen jegyezték be: Lévai István úr özvegyével Nemes Vajda Julianna asszonysággal néhai Vitéz Csokonai Mihály Lillájával. Ez a házasság sem teljesedhetett be, nagyon rosszul

éltek, szintén nem született gyermekük, 11 évet éltek együtt, aztán Lilla visszadta lelkét a Teremtőjének 1855. február 15-én.
Csokonai orvos segésze-édesapja nagy ezüst gyűrűjét ajándékozta Lillának. Ebben a gyűrűben mérget lehett tartani. Úgy halt meg, hogy ezt és egy emlékkönyvet tartott a kezében. Ezek a tárgyak a debreceni Csokonai múzeumban vannak kiállítva. Lillát ábrazoló itt közölt portré festmény eredetei is ebben a múzemban található. Lillát 1855-ben temették el Dunaalmáson első férje mellé, érdekes módon Végh Mihály sírkövére is felvésette a Lilla nevet. Csokonai Lillájának emlékét azóta is ápolják Dunaalmáson, a kultúrház mellett Lillának is berendeztek egy emlékszobát, annak a háznak a helyén, ahol ő egykoron élt, a helyiség 1971-ben jött létre Ferenczy Miklós 1968-ban megírt Csokonai Lillája című könyvének anyagaiból. A kultúrházban Csokonai szobát is berendeztek, s az épületet elnevezték Csokonai Művelődési Háznak. Csokonai Vitéz Mihály kapcsán a Szózat egy későbbi számának Porta rovatában Dunaalmásra, illetre Dunamocsra is elportyázunk, ahol Lillájának mellszobrot emeltek.

Homoly Erzsébet

Gavallér János

Nevem Gavallér János, az ember belső törvényeit mindennél többre tartó apa, harmadik gyermekeként születtem Debrecenben 1961. 03.05.-én. Balmazújvároson nőttem fel, a faluban, amire a legjellemzőbb /lásd polgármester választás 2002/ a makacs becsület és az emberség.
Apám a „kék-cédulás" választások után /a Parasztpárt ifjúsági tagozatának vezetőségi tagja volt/, szinte a társadalomnak hátat fordítva élt segédmunkásként, ezért minden érzésemet meghatározó vágy és dacszövetségben éltem.

Paraszt vagyok, úgy, mint Veres Péter,
ott születtem, ott nőttem fel, - apám imádta -, s csalódott lett a világba,
48 -tól 88 -ig várt-várt a halálra!

Talajtalan magyar múltam és a jelenem bizonytalan.
Iskolázatlannak tekintem magam, hiszen egy érettségim ugyan van, de akkor még sportoló szerettem volna lenni és valahogy kivetettnek éreztem magam.
A sorstól kaptam alkoholista apámat, s vele egy, az egzisztencia kényelmében élők számára sohasem érezhető, tiszta becsületet, mert más nekünk nem maradt. Semsey gróf (?) adta a nevet a tisztességes (zsellér) parasztősömnek(?) /de volt valami titkos úri divat', félvállról pottyant fattyak „grófi szerűjén"/, így dölyföt örököltem az uraktól: Lettem, mint más magyarok, örök Tiborc!
Bárhova tartozni csak elkötelezettség nélkül szabad a nincsteleneknek, ki kell jelentenem, nincs gyakorlatom és megfelelő ítélőképességem ahhoz, hogy csoportok érdekeit képviseljem, nekem csak az Ember érdekeit szabad és kell képviselnem.
Az Író Kilencek - Élő Magyar Írók, Költők Nemzetközi Köre tagja: 2007. szeptember 27-től.

Gavallér János: Nemzetünk

Ha mesélhetne még, ha szólhatna a szív,
Vér borítana mindent! Mindent s mindenkit.
Ha arcunkra lenne írva: Elég! Elég!
Ha úgy sírna Isten, leszakadna az ég!
Ha úgy sírna, mint ahogy ez a nép!

Nincs arcunkra írva. Nincs, de lelkünk mélyén
Még él, él Teremtőisten, szívünkben vér.
Nincs arcunkra írva a lelki szenvedés.
Testünkben hordjuk, ereinkben bús tűz ég,
Sóhajok szívünkben, könny-verejték.

Bár elvesztettünk mindent, bár pokol a lét,
Szívünkben még tiszta a mag, tiszta a vér.
Bár arcunkra nincs írva, álmodik a lét,
Szívünkben az Isten, Isten álmodik még!
Születő gyermek sír úgy, mint e nép.

2010. 02. 26.

Tamás István - Gömöri Poéta

(Putnok 1955. szeptember 2.) kortárs magyar költő, író, a putnoki Tóth Ede Alkotókör elnöke.

Putnokon született 1955-ben, jelenleg is ott él. 1989 előtt alkalomszerűen publikált, ezt követően aktív írói, újságírói tevékenység folytatott. Gyermekkorától kezdett írni. Prózákat, verseket, aforizmákat jelentetett meg. Napi és hetilapokban, de irodalmi és kulturális folyóiratokban is megtalálhatóak írásai. Újságíróként német, szlovák és magyar lapokban írt, ír műelemzéseket, kritikákat, irodalmi és tudományos publicisztikákat, verseket fordít. Művészi szinten fotózik. Munkái könyvekben, folyóiratokban láttak napvilágot. Művészi tevékenységének részének tekinti a mások helyzetbe hozását, fiatal tehetségek támogatását.
Számos interjúja látott napvilágot főleg alkotóművészekkel, illetve neves előadókkal. Verseiben, dalszövegeiben a keresztény nemzeti értékeket képviseli és hirdeti. Díjait, kitüntetéseit fontosnak tartja, de számára az olvasói vélemények mégis mérvadóbbak.
Verseit, prózáit hallhattuk neves művészek előadásában, több rádióban és televízióban. A „Gömöri Poéta" titulust, művészbarátai által használja.
Tagja több irodalmi társaságnak és vizuális csoportosulásnak. A Putnokon megrendezésre kerülő Tompa Mihály nemzetközi szavalóverseny zsűri elnökeként is tevékenykedik, már több mint tíz éve.

Ekel, Csokonai Lillájának szülőfaluja

Ekel község (ma a szlovák térképen: Okoličná na Ostrove) ma a Nyitrai kerület közigazgatása alá a Komáromi Járáshoz tartozik. Alsó-Csallóközben, Komáromtól 18 km-re északnyugatra fekszik. Első írásos említése 1220-ból származik, amikor is a Váradi Regestrumban Ecl néven említik, majd 1229-ben egy oklevélen már Ekly néven szerepel. Temploma 1397-ben épült, s túlnyomórészt reformátusok voltak, de az ellenreformáció hatására később nagyrésze rekatolizált. Több katasztrófa is sújtotta a települést: 1763-ban földrengés, 1783-ban és 1789-ben árvíz; 1785-ben, 1786-ban, de a 19. század első felében még négyszer tűzvész pusztított a faluban, ekkoriban mindössze valamivel több mint 800 lakosa volt. Ezen csapások közepette 1776 őszén született meg Vajda Julianna. Fényes Elek a következőképpen ír a községről: „Ekel, magyar falu Komárom vármegyében, a hajdani Andrásháza helységgel összeolvadván, fekszik a Csalóközben, Olcsa, Megyeres, Fel-Aranyos puszta, Keszi, Szántó, Róczháza közt, Komáromhoz 2 mfd. távolságra. Határa 6935 hold, mellynek harmada szántóföld, harmada kaszálló, harmada legelő, de van 20 holdnyi szőleje, melly

4–500 akó eltartható jó zamatú bort és gyümölcsöt terem. Földje csak kis részben homokos és szíkes, nagyobb részt minden gabonanemet bőven megtermő fekete agyag. Legelőjén sok mocsáros és lapályos hely van. Népessége 798 lélek, kik közt 418 reform., 355 r. k., 5 zsidó, 92 nemes család fő. Mind a reformátusok, mind a katholikusok saját anyatemplomot és iskolát bírnak. A reformátusok papja jelenleg a többször koszorúzott magyar academiai rendes tag Hetényi János. Bírják: Milkovics, Zámory, Csorba, Pázmány, Csontos, Csepy, Gerdenics, Nagy, Szigethy, Sárközy, Hollósy, Domonkos, Lély, Somody, Kovácsi, Bese, Baranyai, Ghyczy, Hetényi nemes családok." Ekel református temploma az 1800 évek elején épült, berendezéséhez tartozik egy reneszánsz kehely (1618) és egy ónkancsó (1718). A Szent Ágoston tiszteletére szentelt római katolikus templom 1816-ban épült klasszicista stílusban egy régebbi román kori helyére. A 19. század második felében kolerajárvány pusztított itt, s 1910-ben túlnyomórészt 1300 magyar lakost jegyeznek, húsz évvel

később ez a szám több mint ötszázzal emelkedett. 1965-ben a községet újabb nagy árvíz sújtotta, mely a falu egyharmadát elpusztította, s újra kellett építeni, s ezáltal megváltozott az arculata is. A 80-as évek elején építettek a helyi lakosok társadalmi munkával a nagy kultúrotthont, mely a 90-es évek végén a Lilla Kultúrház nevet kapta, akkoriban itt még működött a Lilla Néptánccsoport is. Ma már mindez sajnos a múlt, pedig ezt a szép Lilla-kultuszt önkormányzati szinten is éredemes lenne tovább ápolni. A község területén a 2000-es évek elején kezdték el nagy mértékben az új bérházak építését. S öt évvel ezelőtt átépítették a kultúrházat is, s megváltozott az épület funkciója is, ráépítettek arra is egy bérlakás szintet, magában az épületben pedig csak egy nagyobb kultúrhelyiség kapott helyet, s üzletet és postát nyitottak benne. Korrábban itt működött a könyvtár is, ami szintén Lilla nevét viselte, ma az iskola területén nyitották meg, s más nevet kapott. Akkoriban a könyvtárban működött egy Lilla emléksarok, fényképekkel, könnyvekkel, de az átépítést követően ezt már nem rendezték vissza. A községben már egy igazgatás alatt működik a magyar nyelvű óvoda és alapiskola, melyet kb. 220 gyermek látogat. Az intézmény 2003 -ban felvette Hetényi János nevét. Hetényi János református lelkész, filozófus író, az MTA tagja volt, s Ekelen született 1786. július 26-án, miután a tanulmányait elvégezte visszatért szülőfalujába, s ott alkotott. Reformpedagógiával is foglalkozott, ami a korát meghaladta.

1997-tól minden évben megrendezik tiszteletére a Tudós Hetényi János-napokat, emlékoszlopát 1912-ben emelték, szobra az alapiskola udvarán áll. Ekelnek Hetényi Jánoson és Lillán kívül több híres szülötte is van: itt született 1871. április 6-án Erdőssy Béla festő és grafikusművész, Lotz Károly tanítványa, a Képzőművészeti Főiskola tanára; 1798-ban Vargha János földmérő, a magyarországi folyók vízszabályozásának főmérnöke. Itt tevékenykedett papként Száki János református lelkész, aki az ellenreformáció áldozatává vált, s eretnekségért Komáromban megégettek; itt született 1849-ben Csorba Csaba ügyvéd, lapszerkesztő, Táncsics Mihály veje; de 1917. március 30-án itt látta meg a napvilágot Komjáthy István író, műfordító is, róla nevezték el az új épületbe került kb. hatezer könyvállományú könyvtárat.

A faluban fennmaradt néhány nádfedeles, nyeregtetős vályogház a 19. századból, valamint az Erdélyi-család neoklasszicista kúriája. A 18. században épült Csorba-kúriát 2006-ban újították fel, a községi hivatal kapott ott helyet. A község emlékművei közé tartozik az említetteken kívül az 1979-ben állított az 1965-ös árvíz és a falu első említésének 750. évfordulójának emlékműve, az 1998-ban állított az 1848-as forradalom és szabadságharc gránit emlékműve, melynél március 15-én a Csemadok Alapszervezete rendezi a megemlékezéseket, továbbá a 2003-ban emelt a Rákóczi-szabadságharc 300. évfordulójára tiszteletére állított emlékkopjafa. Bazsarózsa néven működik a faluban énekkar, s részt vesznek a megemlékezéseken, de a környék ünnepségeire szívesen eljárnak fellépni. A helyi Csemadok alelnöke, Lengyel Mária igyekszik a fiatalokat összefogni.

A 2001-es népszámlás adatai szerint a községnek 1461 lakosa volt, ebből 1295 (88,6%) magyar, 152 (10,4%) pedig szlovák nemzetiségű volt, a község szlovák lakossága főként a falutól északra fekvő Štúrová kolónián lakik. Vallási szempontból 827 római katolikus, 434 református és 26 evangélikus vallású lakosa volt. Ekel legjelentősebb vállalata a fafeldolgozó üzem. A községben varroda, tésztagyár, cipőkészítő és koszorúkészítő vállalkozás is működik. A kataszterébe tartozó földeken három mezőgazdasági cég gazdálkodik. Az egykori állami gazdaság telephelye ma romos állapotban van. A faluból nem olyan rég még Győrbe, Tatabányára jártak buszokkal dolgozni, ma már ez nem jellemző. Mint mindenhol, itt is a falu kulturális életére a gazdasági nehézségek rányomják a bélyegüket, a Csemadok pedig értelemszerűen, mivel a község költségvetéssel rendelkezik a kulturális programok szervezésére, nem vállalhatja azt fel teljes egészében. De amint Vass Laura, a helyi Csemadok elnöke a Szózatnak elmondta a Lilla-kultusz terén mindenképpen igyekeznek lendíteni.

Összeállította: Homoly E.

Lenkey huszárok

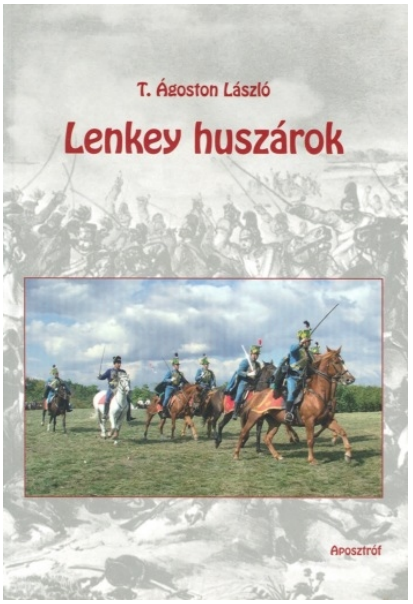

Amikor 1977-ben megjelent és elolvastuk Nemeskürty István „Kik érted haltak, szent Világszabadság!" című könyvét, anyám, akit Lenkey Irénnek hívtak, eljött hozzám és azt mondta:" az én nagyapám, aki 1905-ben egy New-York-i építkezésen a leszakadt daruteher alatt lelte halálát, még viselte a zádorfalvi előnevet. Zádorfalvi Lenkey Pálnak hívták. Az aradon vértanú halált halt egyik tábornok neve lenkei és zádorfalvi Lenkey János volt. Fiam, én most elmegyek Egerbe, és megnézem, megfelelően gondozzák-e Lenkey János sírját."
Magam is vele tartottam, s nem kis keserűséggel tapasztaltam, hogy alig akadt olyan járókelő, aki hallotta volna a Lenkey nevet. Akkor, és ott határoztam el, hogy felkutatom a két Lenkey fivér életének történetét és a magam eszközeivel megpróbálok emléket állítani nekik. Éveken át bújtam a könyvtárakat, levéltárakat, felkutattam a leszármazottakat, míg megszületett a nyolcvanas évek közepére A két Lenkey című regényem. Azt hittem, majd örömmel fogadnak a kiadók. Sajnos nem így történt. A szocialista kultúrpolitikába nem illettek bele a 48-as szabadságharc hősei, se az aradi vértanúk... Így aztán 2005-ig kellett várnom, míg a Nap-Alapítvány kiadásában megjelenhetett A két Lenkey, s elnyerte a kiadó Fehér Mária alkotói díját. Aztán a leszármazottak megalakították a Lenkey Társaság Kulturális Örökség Egyesületet, s Lenkey János születésének 200. évfordulójára, 2007. szeptemberében megjelent a regény második kiadása. Sajnos anyagi okok miatt egyik se juthatott el a könyvesboltok polcaira.
Közben a dagadt dossziékban álló dokumentum anyag egyre inkább feszegette az íróasztalom fiókját. Egy-egy aktuális évforduló kapcsán kisebb-nagyobb tanulmányokba formáltam őket és megpróbáltam elhelyezni történelmi-, meg irodalmi folyóiratokba, beküldeni a meghirdetett pályázatokra. Így születtek meg azok a tanulmányok, amelyek többek között a Honismeret, Hevesi Szemle, Polisz, Palócföld, Somogy, Hévíz, Szövétnek,Napút, Arany Tarsoly folyóiratokban jelentek meg, vagy díjat nyertek az írószövetség, a lengyel kisebbségi önkormányzat, illetve a NKÖM milleneumi pályázatán. Ezekből, és az FMK 1986-os drámapályázatán III. díjat nyert Suszterinas című egyfelvonásosból állítottam össze az Aposztróf Kiadónál most megjelent Lenkey huszárok című dokumentum kötet anyagát. Szerencsére ez már felkerülhetett a könyvesboltok polcaira.

T. Ágoston László

Győrffy-Villám András: Az utolsó huszárok

„…Huszárokról írni mindig hálás feladat. Fergeteges rohamok, dicsőséges ütközetek, a magyar történelem megannyi felemelő, vagy éppen szomorú eseménye kimeríthetetlen téma.
Ez a könyv egy kicsit más. Van ebben is harc bőven, de elsősorban azokról a közöttünk élő idős emberekről szól, pontosabban szólaltatja meg őket, akik még aktív huszártisztként szolgáltak a második világháborúban.
Róluk szól, akik az üldöztetések ellenére is itthon maradtak és vállalták sorsukat, a börtönt, a mellőzetést, hogy végül ismét visszatérjenek szerelmükhöz, a Lóhoz. Igen, így, nagybetűvel, mert akit a varázs egyszer megérintett, az soha többé nem szabadulhat tőle.
Az utolsó huszárok. Sajnos igaz, mert a haditechnika fejlődése a lovat örökre kiszorította a magyar hadiszolgálatból, s csak egy vigaszunk marad, „ők" már nem szenvednek többet, mint annyi társuk milliószám viharos történelmünk során.
Az utolsó huszárok. Nekik szeretnék köszönetet mondani ezzel az összeállítással, megfogalmazva a huszárszellemet, ami hozzánk tartozik, magyarokhoz.
A huszárszellemet, amiből reméljük, az utánunk jövő nemzedék talán megőriz valamit!..."

Szózat
Ökomenikus, konzervatív irodalmi és társadalomkritikai folyóirat
Alapító: Rakovszky József
Főszerkesztő: Cságoly Péterfia Béla
szerkesztoseg@szozat.org

Munkatársak:
Cságoly Péterfia Béla
Homoly Erzsébet
Török István András
Törőcsik Attila
Zonda Attila